Søllerødbogen 2010

Søllerødbogen 2010

Søllerødbogen 2010

udgivet af
Historisk-topografisk Selskab for
Søllerødegnen
i samarbejde med Rudersdal Museer

Søllerødbogen 2010 er sat med Janson Text.
Papiret er MultiArt Silk 115g

Tekstbehandlet af redaktionen
Opsætning udført af Peter R. Lassen - Idon Tryk i samarbejde med
Niels Peter Stilling.

Trykt hos Idon Tryk A/S.
Oplag: 1.500 eksemplarer.

Redaktion:
Niels Peter Stilling
Under medvirken af Jens Johansen, Morten Trommer og Nicolas Schunck

Omslag:
Maleri af Sigvard Hansen (1859-1938) med motiv fra Søllerødvej på den sydlige vejside overfor Carlsminde i vinteren 1902. Huset til højre har i dag adressen Søllerødvej 15. Det er opført i 1700-tallet og bar navnet "Skovlyst". Det blev omkring 1920 ombygget til det hus, "Æblegården" vi kender i dag. Maleriet er erhvervet af museet ved en auktion i januar 2010.

ISBN: 978-87-87113-87-8
ISSN: 0085-6339

Manuskripter, der ønskes optaget i årbogen, eller som kunne indgå i Selskabets øvrige publikationsvirksomhed, bedes sendt til Selskabets Sekretariat ved redaktøren, museumsinspektør Niels Peter Stilling, Rudersdal Museer, Mothsgården, Søllerødvej 25, 2840 Holte. telefon 45 80 20 46.
E-mail nps@rudersdal.dk

Eftertryk er ikke tilladt. Tilladelse indhentes gennem redaktionen.

INDHOLD

Holte Flytteforretning
af Ove Pedersen 7

Fra fattighjælp til aldersrente
af Axel Bredsdorff 27

Skodsborgs første etagehuse
af Ole Rafn 51

Arkitekten Palle Suenson – og hans huse i Søllerød
af Ernst Goldschmidt 65

Fanget på isen
af Martin Dahl 83

"Mortens mur"
af Jørgen Berg 95

Lokalaviserne - det stod i avisen 1924
af Morten Trommer 119

Beretninger fra Museum, Vedbækfund, Arkiv og Selskab

Rudersdal Museer – Mothsgården 2009
af Niels Peter Stilling og Jens Johansen 143

Hjem til Århus
af Jens Johansen 167

Vedbækfundene 2009
af Jens Hallin 177

Historisk arkiv for Rudersdal Kommune 2009
af Martin Dahl 185

Historisk-topografisk Selskab for Søllerødegnen 2009
af Anita Mikkelsen 197

Selskabets regnskab 2009
af Henrik Støtt 209

Selskabets bestyrelse 2009-2010 214

Holte Flytteforretning

En lokal vognmandsvirksomhed etableret 1897

af Ove M. Pedersen

"Holte Flytteforretning" blev grundlagt af vognmand Jørgen Rasmussen den 1. november 1897 på Ellensvej nr. 3 i Holte. Ellensvej eksisterer i dag alene som en gangpassage mellem Stationsvej og parkeringspladsen bag Netto. Virksomhedens oprindelige navn var "Holte Fragt- og Flytteforretning". På de følgende sider fortælles den stadig eksisterende virksomheds over 110 år lange historie af Ove Pedersen, der fra 1963 til 2005 var leder af flytteforretningen.

Ove Michael Pedersen (f. 1934) har igennem mange år været aktiv foreningsmand inden for vognmandsfaget. I 1973 blev han valgt ind i Nordre Birks Vognmandsforening og i 1975 i Dansk Møbeltransport Forenings bestyrelse. I 1983 forlod Ove M. Pedersen DMFs bestyrelse for at hellige sig bestyrelsesarbejdet i Nordre Birks Vognmandsforening, hvor han har siddet i 34 år, de sidste 16 år som formand. I 2007 forlod han NBVs bestyrelse. Samme år blev han æresmedlem på generalforsamlingen i hovedorganisationen DTL (Dansk Transport og Logistik). I 1991 blev Ove M. Pedersen valgt ind som medlem af Søllerød Kommunes Erhvervsråd, hvor han sad, indtil rådet blev nedlagt. Endelig har han været formand for Ejerlauget Øverød Industrikvarter siden 1993.

De første år

Grundlæggeren af Holte Fragt- og Flytteforretning, Jørgen Rasmussen (1862-1943), stammede fra Vassingerød i Nordsjælland, mens hans hustru Ellen (1859-1945) kom fra Lynge. De flyttede til Ny Holte i begyndelsen af 1890'erne og byggede i 1892 deres egen villa kaldet "Holtehus" ved stationsvejen.[1] Huset eksisterer endnu godt skjult af nyere forretningsejendomme – "Paris i Holte" - ud mod Stationsvej. Det er utvivlsomt Ny Holtes ældste private hus.

Jørgen Rasmussen

Jørgen Rasmussen var egentligt tømrer, en alsidig men ufaglært håndværker, der havde virket både som murer, skrædder og karetmager. I Nyholte ernærede han sig som tømrer og tjente gode penge på det hastigt voksende byggeri. Der var god brug for håndværkerne under den

rivende udvikling, der i 1890'erne var sat i gang i Ny Holte og nærmeste omegn, hvor Dronninggårds og Ny Holte Kros gamle jorder omkring Kongevejen begyndte at blive udstykket omkring 1895-96.

Efter at have opdelt sin store grund ved Stationsvej solgte Jørgen Rasmussen i 1896 "Holtehus" og flyttede ind i en nybygget murstensvilla længere tilbage på grunden op mod jernbanedæmningen. Stikvejen hertil opkaldte han galant efter sin kone: Ellensvej.[2] Fra ejendommen begyndte han året efter – 1897 - at drive sin vognmandsforretning. Det var gode gründertider, de glade "halvfemsere", og der blev endda plads til to vognmænd Rasmussener ved stationsvejen: Ved siden af Jørgen

Rasmussens røde villa på Ellensvej nr. 3 i Holte. Familiens døtre i forgrunden står foran viktualieforretningen, der blevet drevet af Ellen Rasmussen. På trappen står resten af familien med flyttemand Jørgen Rasmussen i centrum. Til højre foran den aftageli-ge flyttevognskasse beundrer familiens yngste lirekassemanden. Foto fra omkring 1910. (Historisk Arkiv for Rudersdal Kommune = HA)

Rasmussen begyndte Niels P. Rasmussen i 1898 at drive en vognmandsforretning i en af de første villaer ved stationsvejen, Villa "Bøgely" opført i slutningen af 1880'erne. De to vognmænd boede således dør om dør ved den lille sidevej til Holte Stationsvej; "*men derfor behøvede de da ikke at genere hinanden*", som man sagde dengang.

Jørgen Rasmussen begyndte med et hestekøretøj. Han byggede selv den første aftagelige trækasse til at sætte på ladet af hestekøretøjet. Meningen var, at den aftagelige kasse skulle holde de transporterede møbler og øvrige effekter tørre. Ved siden af den blomstrende flytteforretning havde han også en fragtrute til København. En sådan fragttur - tur-retur - kunne godt tage flere dage, så man var nødt til at overnatte i København og lade hestene hvile.

Ny Holte omkring år 1900

Under alle omstændigheder havde vognmand Rasmussen kronede dage omkring århundredskiftet, hvor Ny Holte udviklede sig til en slags by. Endnu i begyndelsen af 1890'erne bestod bebyggelsen ved Kongevejen af Ny Holte Kro med bryggergård, et skovløberhus og Røjels bom med tilhørende bomhus, hvor man indtil 1915 opkrævede vejafgift på Kongevejen. Disse bygninger stammede fra slutningen af 1700-tallet, mens Kongevejens sidste gamle hus var den fornemme stråtækte direktørbolig til kroen opført af Christoffer Nimb i begyndelsen af 1800-tallet. Nærmere mod Vejlesø lå et par gamle landarbejderhuse opført af Øverødgårdene Vejlegård og Paradisgården. Disse småhuse forsvandt dog i takt med, at byudviklingen mellem Kongevejen og Vejlesø tog fart op imod århundredskiftet, hvor også de første sommerhuse og villaer blev opført langs vejen til Droninggård (Næsseslottet).

Dronninggårdskvarteret og den ny villaby gav beskæftigelse til driftige håndværkere og handlende. Og mens Jørgen Rasmussen langsomt men sikkert udvidede sin vognmandsforretning, havde hans kone også sans for pionerbyens potentiale. Fru Ellen Rasmussen drev i flere år en velbesøgt viktualieforretning i en tilbygning til ejendommen på Ellensvej 3.

Hans rasmussen overtager forretningen

Sønnen Hans Martin Rasmussen blev naturligt nok uddannet inden for transportfaget. Han begyndte sit voksenliv som møbel- og klaverflytter i København, men allerede i 1905 blev han kun 15 år gammel tilknyttet faderens forretning i Holte som medhjælper. Godt ti år senere – 1916 - blev Hans Rasmussen (1891-1972) medindehaver af den fædrene forretning, og to år efter etablerede han sig som selvstændig vognmand og overtog dermed faderens forretning i Holte i 1918. Efter at have over-

draget sin vognmandsforretning til sin søn vendte Jørgen Rasmussen tilbage til sit gamle håndværk som tømrer og snedker på Skovvej nr. 16 (i dag Skovgærdet øst for det nuværende rådhus).

Hestevogne

Ved Hans Rasmussens overtagelse af vognmandsforretningen bestod vognparken af to hestekøretøjer med dertil indrettede to lukkede flyttevognskasser (kapacitet i alt: ca. 10 tons). Vognene blev trukket af henholdsvis et tospand og et firspand. Kørslen bestod af almindelig vognmandskørsel og møbeltransport – herunder en del kørsel for Københavns Amts Vejvæsen og for Søllerød Kommune samt af og til også for nogle af nabokommunerne. Samfundsmoderniseringen i begyndelsen af 1900-tallet bød på mange nye transportopgaver, men ved siden af arbejdet for de hastigt voksende kommuner stod Hans Rasmussen primært for lokale flytninger i kommunen og igennem mange år også for de såkaldte landliggerflytninger, når folk fra Hovedstaden skulle flytte ud til egnens mange større og mindre sommerhuse og landsteder i sommermånederne.

Den første lastbil

Efter Første Verdenskrig begyndte lastbilerne for alvor at fortrænge hestevognene. Gamle Jørgen Rasmussen nærede nogen mistro til de nymodens larmende og osende køretøjer. Men sønnen, der havde sin opvækst i den tidligste bilalder, forstod naturligvis bedre automobilens

Flytteforretningens vognpark har taget "opstilling" på Stationsvej ud for Ellensvej til ære for Holte-fotografen A. Th. Collin, der har optaget dette smukke billede omkring 1920. (HA)

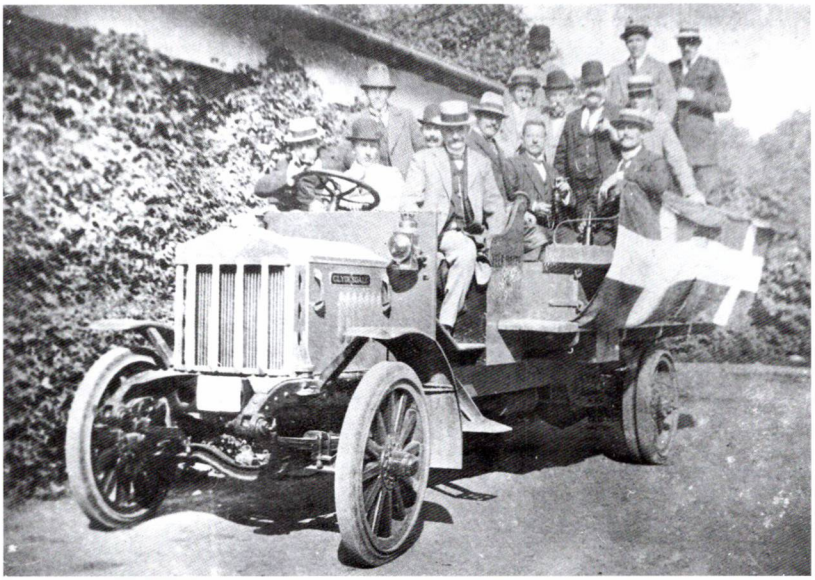

Foto fra udflugten med Holte Handels-Håndværk- og Borgerforening i sommeren 1919. Chaufføren med bowlerhat i midten er Hans Rasmussen. (HA)

store fremtidsmuligheder.[3] Da Hans i 1919 købte forældrenes hus, var det samtidig blevet tid til at investere i fremtiden, og samme år anskaffede den unge Hans Rasmussen den første lastbil, der blev set på vejene i Holte. Hans Rasmussen var bevidst om lastbilens potentiale og lod den kort efter anskaffelsen om- eller rettere udbygge med en konstruktion, så den også kunne anvendes som udflugtskøretøj. Udbygningen af lastbilen til åben udflugtsvogn foregik hos smedemester Reesenberg i Lyngby, og regningen lød på kr. 850, men så rådede Rasmussen også over et pragtfuldt køretøj, beregnet til selskabsudflugter.

Udflugtsvognen

Når Hans Rasmussen kørte med de brave Holteborgere og andre selskaber, havde han altid sin rundpuldede bowlerhat på. I et interview i "Det Grønne Område" 1971 fortalte Hans Rasmussen om sin turvogn: *"Det var den 19. juni 1919, jeg prøvekørte den, og søndagen efter kørte jeg for 36 personer fra Lyngby Borgerforening til Gilleleje – og det gik fint".*[4] Vor store lokalhistoriker Gunnar Sandfeld var lidt skeptisk over for Hans Rasmussens påstand om en turvogn til 36 personer allerede i 1919: *"Kan det virkelig passe?" spurgte han, og fortsatte: "Man synes, det må have afstedkommet en overbelastning, som hverken kan have behaget politiet eller de pågældende passagerer selv".*[5] Men den var nu god nok. På hver af vognens 4 bænkerækker kunne der med lidt god vilje klemmes 9 mand ind, og når selskabet var gemytligt og cigarerne tændt, så gik det alt sammen. Man skulle dog holde fast i hat og briller, idet vognen hverken var udsty-

ret med vindspejl foran eller nogen form for afskærmning langs siderne mod vinden og støv fra vejen. Nu gik det heller ikke så stærkt i den noget stive vogn med massive hjulringe. Som Sandfeld konstaterer, så har det *"ikke været langt fra, at man under kørslen har kunnet stige ud og plukke blomster i grøftekanten og alligevel mageligt indhente vognen igen"*.[6] Turen til Gilleleje har formentlig været en heldagstur med mange stop undervejs, og man må tro, at det var et godt sammenrystet selskab, der returnerede til Holte om aftenen.

Selv om Hans Rasmussen således hurtigt tog de nye moderne benzindrevne biler i brug, opgav han ikke uden videre hestevognene. Med det sidste hestekøretøj fra hans fars tid kørte han endnu i 1930'erne for Det Kongelige Teater fra Holte Station til Jægerhuset, når teatrets ansatte skulle på deres årlige skovtur.[7]

Folk, flyttebiler og flyttevognskasser

Få år senere anskaffede Rasmussen sig endnu en lastbil. Til denne bil blev knyttet chauffør Hans Palmqvist, der senere nedsatte sig som selvstændig fragtmand i Holte. En anden af de personer, man husker fra flytteforretningen og bybilledet i Holte, var Hans Rasmussens førstemand Erik Petersen. Han var ikke blot en dygtig flyttemand, men også en meget farverig person. Hans øgenavn blandt folk i Holte var "*Kapellet*". Det skyldtes, at han ofte, dengang da der regelmæssig var lørdagsbal med dans på Rudersdals Kro, efter endt flyttedag dirigerede kroens orkestret i løftet stemning. Mange år senere blev Erik Petersen som pensionist kendt som den ældre skaldede herre, der med sin sorte kasket og sit hvide stivede forklæde stod og betragtede og indimellem "kontrollerede", at alt gik rigtigt for sig i Kongevejskrydset i Holte i 1960'erne.

"Kapellet"

Der blev bygget to aftagelige flyttevognskasser til at sætte på forretningens to lastbiler. Den gamle flyttekasse – bygget omkring 1900 - til hestevognen blev i begyndelsen også anvendt på lastbilerne; men senere blev den ombygget til garage for Hans Rasmussens personvogn.[8] De to nye flyttevognskasser stod, når de ikke var i brug, på Ellensvej nr. 3 lige op af Nordbanens jernbanedæmning nord for Holte Station. Flyttevognskasserne var placeret på to faste 4 m lange parallelle bomme. Når de skulle op på ladet af lastbilen, anvendte man to stålrør og en mølledonkraft. Med donkraften blev kassen løftet, og de to stålrør blev stukket ind mellem kassen og ladet på lastbilen, som var bakket ind under den med donkraften hævede flyttekasse. Donkraften blev herefter

Flyttevognskasser

I 1920'erne, mens hestevognene endnu udgjorde en del af flytteforretningens "infrastruktur" blev vognparken forøget med endnu en lastbil. Chauffør Hans Palmqvist står foran den nye vogn tv., mens chefen selv, Hans Rasmussen, har taget plads bagerst på ladet af den gamle lastbil sammen med fruen. Foto fra omkring 1925. (HA)

flyttet og med et kraftigt skub, vupti, så stod kassen på ladet af lastbilen, og stålrørene kunne fjernes. Hele processen kunne klares af en mand og tog ca. 10 minutter.

Især i vinterhalvåret, når der om aftenen og natten skulle saltes og gruses med samme lastbil, som dagligt blev brugt til flyttevogn, var det vigtigt, at man hurtigt kunne af- og påmontere flyttevognskasserne. Under 2. verdenskrig blev den ene flyttevognskasse ombygget for at give plads til en gasgenerator, mens den anden mobile flyttevognskasse bl.a. også indgik i Civilforsvarets beredskab.

Nye Lastbiler

I 1930 vandt Hans Rasmussens kone Karen 25.000 kr. i lotteriet. Pengene brugte Hans Rasmussen til køb af to nye Triangel lastbiler med tippelad, og vognparken bestod herefter af fire lastbiler, hvoraf de to nye lastbiler næsten var fuldtidsbeskæftigede med vognmandskørsel for Københavns Amt og Søllerød Kommune. Hans Rasmussen kørte selv den ene lastbil og havde tre chauffører ansat.

En flytteforretning med mange opgaver

I 1920 blev endnu en vognmandsforretning grundlagt i Holte, nemlig Harald Christiansens Flytte- og Vognmandsforretning på Marievej 12. Herfra udgik også snart en daglig fragtrute til København. Kort efter kom det til en masse stridigheder mellem de lokale vognmænd, hvilket førte til, at Hans Rasmussen den 11. maj 1923 ophørte som fragtmand og nedlagde sin fragtrute. Det var ved den lejlighed, at forretningens navn blev ændret til Holte Flytteforretning.

Hans Rasmussens virksomhed koncentrerede sig herefter om flytteopgaver med udgangspunkt i Søllerød Kommune. Virksomhedens kerneydelse var nu de almindelige flytteforretninger for private fastboende og ikke mindst for de sommerhusejere og landliggere, der opholdt sig længere tid på egnen. Den gang var det almindeligt, at de velstående københavnene tog på landet sent på foråret, som regel i maj, og vendte tilbage til hovedstaden i august eller september. Så lange sommerophold betød selvsagt, at sommergæsterne havde behov for et mindre flyttelæs, når de tog på landet, og da privatbilen endnu var forbeholdt de få, var der god gang i de såkaldte "landliggerflytninger" især i 1920'erne. Men Hans Rasmussen fik med tiden også mange offentlige opgaver. Udbygningen af det kommunale og amtskommunale vejsystem betød fast arbejde for de dygtigste vognmænd i kommunen. Især ved vintertid måtte

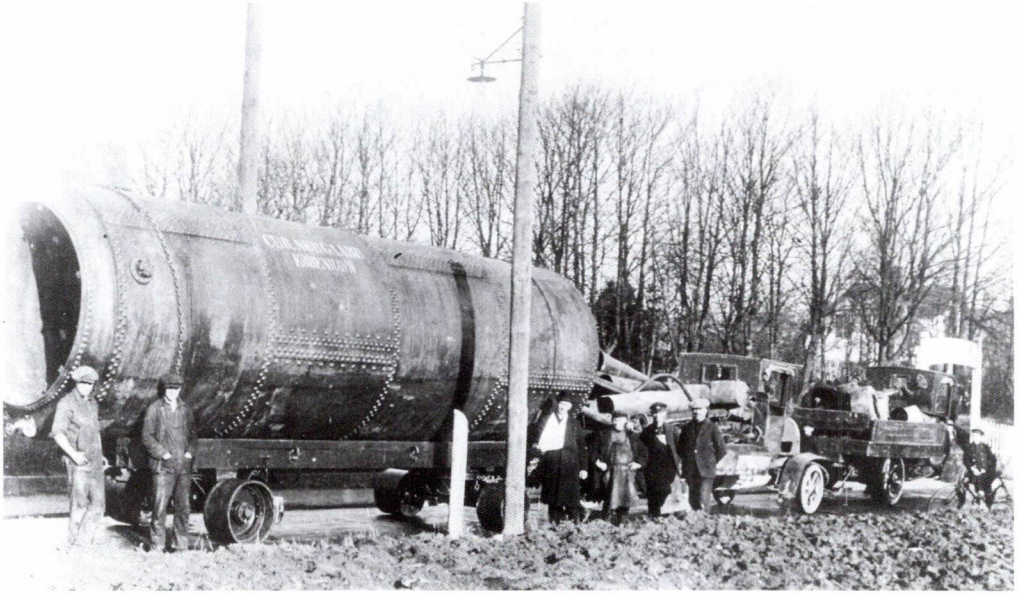

To lastbiler måtte der til for at transportere dampkedlen fra Holte Station til vaskeriet "Sødal" ved Søllerød Sø. Foto fra Øverødvej, 1928. (HA)

alle mand kaldes ind, når den tilbagevendende opgave med grusning af vejene stod for døren. Statsbanerne bød også ind med opgaver, f.eks. når sporene skulle renses og repareres. Således hentede Hans Rasmussen ved flere lejligheder jernbanesveller på Nørrebro Station til reparationsarbejder på Nordbanen.

Dampkedlen til Sødal

Endelig benyttede kommunens industrivirksomheder sig af de lokale vognmænd. En af de helt store opgaver, Holte Flytteforretning påtog sig, var i 1928 at transportere en ny dampkedel til vaskeriet "Sødal" ved Søllerød Sø. Turen gik fra Holte Station til den snævre Søbakkevej i Øverød.[9] Der måtte to lastbiler til at klare opgaven. På de lige strækninger var lastvognene spændt sammen foran til at trække blokvognen med kedlen, men på rutens stejle bakker mellem Holte og Øverød og igen på Søbakkevej, måtte den ene lastvogn spændes til bagved for at bremse blokvognen tilstrækkeligt, når det gik ned ad bakke. Man kan forestille sig, at Hans Rasmussen så noget betænkelig til, mens hans to lastvognes ydeevne blev sat på prøve på denne heldagstur. Det var i øvrigt også Holte Flytteforretning, der i 1973 i forbindelse med nedlæggelsen af Sødal Dampvaskeri, transporterede dampkedlen væk, men denne gang blev den kørt til jern- og skrothandleren i mindre dele.

Holte Flytteforretning var en relativ beskeden virksomhed i Hans Rasmussens over 40 år lange ejertid. Indtil 1930 rådede man kun over to lastbiler, mens vognparken i 1930'erne kom op på fire køretøjer. Virksomheden var sæsonbetonet, og man benyttede sig i høj grad af løst ansatte medarbejdere, der blev hyret til de forskellige opgaver, som f.eks. sommerflytningerne og arbejdet for Københavns Amts vejvæsen om vinteren. To kuske og to chauffører stod til rådighed i begyndelsen, men mere end fire-fem fastansatte var der næppe i Hans Rasmussens periode.

"Nordre Birks Vognmandsforening"

Allerede ved overtagelsen af sin fars forretning i 1918 meldte Hans Rasmussen sig ind i arbejdsgiverorganisationen "Nordre Birks Vognmandsforening". Fra begyndelsen af 1930'erne og gennem ca. 20 år frem til midten af 1950'erne var han medlem af bestyrelsen for de nordsjællandske vognmænds organisation. Vognmandsforeningen er en interesseorganisation, der først og fremmest varetager de merkantile interesser for den enkelte vognmand. Men uden lidt selskabelighed går det ikke, og Hans var en gammel "festabe", der i en lang årrække sad i foreningens festudvalg og stod for mange af datidens vognmandsfester. For med en arbejdsdag før krigen på 12-14 timer og en uge på 6 arbejdsdage var der naturligvis et stort behov for en glad aften en gang imellem, og man forstod at feste dengang.

Vognmand Hans Rasmussen (1891-1972) fotograferet ved sin 70-årsfødselsdag den 5. marts 1961. (HA)

Som 70-årig besluttede Hans Rasmussen sig for at stoppe, og den 1.maj 1961 afhændede Hans Rasmussen Holte Flytteforretning til vognmand Viggo Andersen. I købet indgik 4 lastbiler og 2 løse flyttevognskasser. De to garager og den tilhørende plads foran villaen på Ellensvej 3 blev udlejet til Viggo Andersen, mens Hans Rasmussen beholdt villaen, som hans far havde opført i 1896. Viggo Andersen selv boede lidt længere nede ad gaden på Stationsvej nr. 4. Ud for Ellensvej, ved hjørnet af Holte Stationsvej, stod helt frem til 1970 et gammelt træskilt med henvisning til Hans Rasmussens vognmandsforretning på Ellensvej 3. Hans Rasmussen ville ikke have det fjernet, idet han mente at have vundet hævd på at have det stående. Det blev først fjernet, da Holte Flytteforretning flyttede fra adressen i slutningen af 1960'erne.

Holte Midtpunkt

Hans Rasmussen blev boende i Holte sammen med sin kone Anna, der var datter af en anden Holte-vognmand Jens Larsen. Kort før Hans Rasmussens død ved årsskiftet 1971-72 flyttede de fra den gamle røde villa, der da stod til nedrivning i forbindelse med opførelsen af Holte Midtpunkt. Arealet, hvor villaen lå, var blevet udlagt til parkeringsplads. Anna og Hans, der begge var født i Holte, var nu ikke meget for at sælge deres hus. Tanken om at forlade den gamle "stationsby", hvor de nu havde levet i over 70 år var ubærlig, og først da de blev garanteret en anden bolig i nærheden, gav de efter for presset. Få måneder senere var Hans Rasmussen død og hans gamle hus jævnet med jorden.[10]

Ove pedersen overtager holte flytteforretning

Allerede den 1. november 1963 solgte Viggo Andersen Holte Flytteforretning videre til sin svigersøn, Ove Michael Pedersen. Viggo beholdt dog sin vognmandsforretning med kørsel af asfalt og jord m.m.

Jeg var blevet gift med Viggos datter Hanne Vibeke (1939-1998) i 1961. Vielsen foregik i Søllerød Kirke. Oprindeligt blev jeg uddannet som smed og maskinarbejder hos B&W Maskinfabrik i København. Efter at have aftjent min værnepligt, arbejdede jeg tre år som maskinarbejder på B&W og derefter 3 år som værkfører på en fabrik, der fremstillede udstyr til speedbåde i glasfiber. Den vognmandforretning, jeg overtog i 1963, bestod af en vognpark på to stk. OLB'er fra 1955, 1 stk. Bedford A 5 og 1 stk. Bedford-diesel J 6. Alle vogne stammede fra Hans Rasmussens tid, og de var ikke just miljøvenlige. Til vognene hørte to aftagelige flyttekasser i træ. Vi begyndte beskedent på Ellensvej 3 i Holte. To faste chauffører og jeg selv stod for kørslen, mens min kone Hanne passede kontoret med regnskaber, telefonpasning og kundebetjening.

Ellensvej kort før det meste blev revet ned. Tv. den røde villa, Ellensvej 3 med Ove M. Pedersens lastbiler foran: tlf. 42 00 40. Th. ses købmand Stegers murede garage og bagved glarmester Einar Lillelunds forretning: tlf. 42 05 30. Foto fra 1968. (HA)

Vinter i Søllerød

Grusning på kommunens veje

Om vinteren var grusning på Kongevejen, inden man brugte salt, en oplevelse i sig selv. Når udkaldet kom, mødte en chauffør og tre vejfolk. Gruset blev hentet og læsset på lageret, der i 1960'erne lå ved P-pladsen på toppen af Geels Bakke. Der skulle læsses mellem 3 og 4 m^3 og det foregik med skovle. Derefter gik det ud på Kongevejen og de tilstødende større veje. På lastbilen var anbragt en spreder monteret på bagsmækken, og denne blev så med håndkraft styret af to mand, som stod på ladet af bilen. Det var en kold tjans, men det var barske fyre, og man skiftedes til at få lidt varme i førerhuset. Jeg husker en gang, hvor den tredje mand ikke mødte op. Han måtte hentes på Ny Holte Kro ud på aftenen. Bilen skulle herefter læsses med grus, og dette skulle fordeles på ladet. Da ladet var læsset, kunne han ikke holde balancen og fulgte med skovlen ud i grusbunken igen. Herefter slap han for den kolde tjans ved grussprederen og fik lov til at sove den ud i førerhuset på resten af turen. At han næste gang, vi skulle ud med grus, fik lov at stå på ladet hele aftenen, siger sig selv.

En vinter var den stejle bakke så tiliset, at det var nødvendigt at bakke op ad Geels Bakke, idet vi først grusede for vor egen lastbil, for derefter at gruse for de andre bilister. Hvordan man i 1960'erne holdt gruset til Kongevejen frostfrit, er en lille historie for sig selv. Når oktober måneds storme havde skyllet tang ind i Nivåbugten, hentede Holte Flytteforretning to læs blæretang, som vi læssede med håndkraft. Tangen blev benyttet til at afdække grusbunken på Geels Bakke. På den måde kunne man holde gruset frostfrit selv ved minus 10 grader.

Gruset, der blev kørt på vejbanen om vinteren, skulle naturligvis fjernes igen fra vejbanen og rabatter. Så når foråret kom, var der atter arbejde for os. Gruset blev skrabet af vejbanen, læsset på en af vore lastbiler og derefter kørt ud på de våde skovstier i Rude eller Geels Skov.

Flytteforretningen flytter

Fra Holte til Øverød

I 1960'erne anlagde kommunen nye erhvervs- og industrikvarterer ved Trørød og Øverød.[11] Med planerne om et storcenter ved Stationsvej i Holte var det klart, at vognmandsforretningen på Ellensvej inden for en overskuelig fremtid måtte flytte. I 1967 købte jeg derfor erhvervsgrunden Skovlytoften 19 i Øverød af Søllerød Kommune. Den nye industriudstykning i Øverød var i nogen grad forbeholdt de håndværker- og erhvervsvirksomheder i Holtes centrum, der ikke mere var plads til i

Erhvervsgrunden Skovlytoften 19 (i dag nr. 24) i Øverød blev købt i 1967 og i de følgende år opbyggede Ove M. Pedersen det ny firmadomicil. Foto fra vinteren 1969-70 før huset var færdigbygget. Baghaven blev brugt til parkering. I forgrunden th. står den sidste aftagelige transportkasse i træ fra de ældste flyttevognes tid. (Privatfoto)

forbindelse med udviklingen af Holte Midtpunkt.

Nyt firmadomicil

Det nye firmadomicil blev opbygget i de følgende år. En af de første investeringer var i en ny brændstofstank, således at lastvognene allerede i 1967 tankede diesel på Skovlytoften, selv om Holte Flytteforretning og vore biler endnu havde adresse på Ellensvej 3 i Holte. Først ved årsskiftet 1969-1970 flyttede Holte Flytteforretning officielt til Skovlytoften 19. Samtidig flyttede vor familie med datteren Tina og sønnen Klaus ind i den nye hovedbygning, dvs. vi rykkede ind på 1. sal ovenover kontor og garage ved siden af den dobbelte lastbilgarage. Efter omlægning og udbygning af erhvervsområdet blev adressen ændret til Skovlytoften 24, hvor forretningen den dag i dag drives fra.

Nye køretøjer og opgaver

Allerede omkring 1965 fik vi vores første benzindrevne flyttevogn, og i 1970 blev den sidste af de aftagelige flyttevognskasser afløst af en lukket flyttebus. Holte Flytteforretning var den første flytteforretning, der fik bygget en glasfiberkasse til flyttevognen af Borris Karosserifabrik i Midtjylland. På grund af min erfaring med glasfiber fra dagene på speedbådsfabrikken kunne jeg let indse fordelene ved en glasfiberkasse, der krævede meget lidt vedligeholdelse.

I 1972 købte vi den første lastbil med kran/grab. Det skete, da vogn-

Den første "kranbil"

mand Aksel Sørensen, Havarthigård, lukkede sin vognmandsforretning og satte gården med "udstyr" til salg. Med i "købet" af kran-lastbilen fulgte også chaufføren Erik Jacobsen. Han var min gamle klassekammerat fra Ny Holte Skole i 1940'erne, og han vedblev med at være ansat i Holte Flytteforretning til 1988. En af vores første opgaver med kranbilen var flytningen af den 1.500 kg tunge granitskulptur "Hvalens overkæbe". Den stod på en ejendom i Sandbjerg, men efter at være påkørt flere gange af ejerens familiemedlemmer ville han gerne have den fjernet. Den står nu foran indgangen til Holte Flytteforretning som et varigt minde om en af vore specialopgaver.

Vores første benzindrevne flyttevogn satte både mit humør og mekanikerviden på en hård prøve, da motoren allerede på den første udlandstur brød sammen kun fire km før San Bernardino-passet i Schweiz. Det nærmeste værksted lå 6 km neden for passet. Værkstedet sendte en jeep, der skulle trække flyttebilen, der vejede over 10 tons og var 10 m lang, ned af bjergvejen. Det var noget af en opgave at holde flyttebilen på vejen bag jeepen uden motor og ved hjælp af fod- og håndbremse. Men efter at Holte Flytteforretning i 1975 besluttede at reklamere med mot-

Holte Flytteforretnings første "lukkede" flyttebus var en benzindreven Bedford, som blev købt hos kollegaen, Lyngby Flytteforretning. Foto optaget på Holte Stationsvej i 1965. (HA)

Mercedesflytte-vogn med glasfiber-kasse fotograferet foran Skovlytoften i 1976. (HA)

toet "Flytter overalt i Europa", har man mødt vore gule biler så langt mod nord som Haparanda og så langt mod syd som Palermo og Athen, og så langt mod øst som Helsingfors og mod vest Isle of Man.

Opgaverne uden for landets grænser var naturligvis spændende, men

Malaga 1985, kort før Spanien blev medlem af EU. Flyttelæsset til en dansker på Solkysten blev underkastet en grundig gennemgang af den spanske toldinspektion, der ønskede at kontrollere om toldforseglingen var intakt. Derfor måtte det meste af flyttelæsset sættets af ved toldforvaltningen på havnen i Malaga og atter læsses, før det kunne køres videre til kunden. (Privatfoto)

Internationale opgaver

stillede ofte også krav til tålmodighed og sprogkundskaber. I Spanien, før landet blev medlem af EU, måtte man sætte adskillige dage af til toldbehandlingen, når man ankom med flyttelæs til de stadigt flere danskere, der bosatte sig i Malagaområdet ved Solkysten. Heller ikke i Italien var det lige let. Jeg husker en gang i eftersommeren 1980, hvor Holte Flytte- og Vognmandsforretning kørte danske møbler til og fra på Triennalen i Milano for firmaet Lisby. Med i flyttelæsset var Arne Jacobsens "Ægget" og Georg Jensens laksesølvfad. De opførte værdier for disse effekter var uforståeligt høje for de italienske toldere, så på tilbagevejen måtte vi møjsommeligt finde disse ting frem fra flyttelæsset til beskuelse for de undrende toldbetjente, hvorefter vi efter timers forsinkelse fik lov til at køre hjem med læsset.

Et flyttelæs til England kunne også være en spændende opgave og oplevelse dengang. I de engelske havne så man en utrolig mængde toldere og serviceansatte, der åbenbart ikke havde nok at lave og derfor sinkede arbejdsgangen. En alligator var ved en større flytning anført som gods på vores stykliste. Det var ikke så heldigt, da vi ikke havde certifikat på det 3 m lange skind. Det blev derfor læsset af i tolden, og der måtte fremskaffes en godkendelse fra kunden, før vi fik tilladelse til at køre det øvrige læs til London. Kunden fik aldrig sit skind.

Anpartsselskab

Holte Flytteforretning blev i 1977 omdannet til et anpartsselskab med navnet Holte Flytte- og Vognmandsforretning ApS. Til de nye opgaver for et moderne flyttefirma i det 20. århundredes sidste ¼ del hører

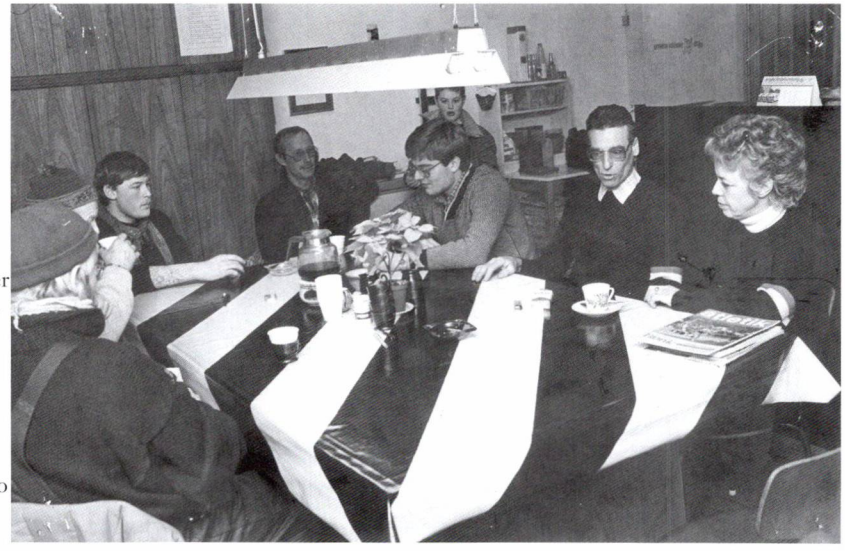

Kaffepause på kontoret på Skovlytoften. Th. sidder ledelsen: Formand Lars Avnegaard, direktør Ove M. Pedersen og min kone Hanne Vibeke Pedersen, der tog sig af regnskaberne. Foto fra omkring 1980. (Privatfoto)

Vor vognmandsforretning omfattede også jordkørsel. Her et foto optaget i 1977 ved Vedbæk Kirkegård. Ved levering af 300 m3 muldjord til kirkegården faldt ladet af en nyindkøbt 3-akslet lastbil. Foto'et blev optaget som dokumentation over for leverandøren. (Privatfoto)

renovationskørslen. I 1977 indkaldte Ove M. Pedersen som repræsentant for de lokale vognmænd til et stormøde på Restaurant Rudegård i Rudersdal, hvor alle 8 vognmænd i kommunen var til stede for at tage stilling til udbudet af kontrakten om renovationskørsel i Søllerød Kommune. Fem vognmænd gik sammen om at byde på renovationskørslen i Søllerød Kommune. Det lykkedes at vinde opgaven, og fra 1. april 1978 og 22 år frem - til 1. april 2000 - udførte fællesselskabet Søllerød Renholdning ApS denne opgave, som det første private renovationsfirma i Danmark.

Nye tider

Urban Hansen var en af de fem vognmænd, der etablerede Søllerød Renholdning. Han satte i midten af 1980'erne sin andel til salg, og den 2. januar 1985 købte Holte Flytteforretning Urban Hansens vognmandsvirksomhed. Dermed overtog vi to Volvo lastvogne med 5 stk. lukkede containere og 20 stk. åbne containere til transport af industriaaffald og for private kunder især bortkørsel af bygnings- og haveaffald.

Generationsskifte

I 1990 var tiden ved at være inde til et generationsskifte. Min søn Klaus M. Pedersen indtrådte i firmaet som anpartshaver og begyndte efter endt uddannelse som lastbilmekaniker hos Volvo, hjemme i Holte Flytte- og Vognmandsforretning. Året efter, den 15. februar 1991,

Flytteforretningens daværende 8 lastvogne i optog på Stationsvej foran Ellensvej i anledning af Ove M. Pedersens 40 års vognmandsjubilæum, 2003. Ellensvej er i dag en smal passage mellem modeforretningen "Paris i Holte" og den ikke videre kønne Netto-bygning th. i billedet. (Privatfoto)

erhvervede Holte Flytte- og Vognmandsforretning Skovlytoften 20. Her indrettedes et magasin til opbevaring af private personers flyttegods. På første salen indrettedes en lejlighed til min søn, som med sin hustru Betina flyttede ind i 1992.

Til de senere udvidelser hører erhvervelsen i år 2000 af ejendommen Klintehøj Vænge 9-11 i Birkerød Erhvervsby med en stor lagerhal til møbelopbevaring og med plads til containere med et samlet grundareal på 4.400 m².

Med udgangen af 2004 valgte jeg at fratræde som leder af flytteforretningen til fordel for min søn Klaus, der fra 2005 har fungeret som direktør og daglig leder i Holte Flytte- og Vognmandsforretning. Igennem årene har han gennemgået Danske Vognmænds kursus som kørselsleder og andre relevante kurser bl.a. EDB og regnskab. Som følge af den planlagte kommunesammenlægning med Birkerød har vi været fremsynede, og den 1. november 2005 tog Holte Flytte- og Vognmandsforretning ApS som binavn Rudersdal Flytte- og Vognmandsforretning ApS – så er vi ligesom fremtidssikrede, som man siger på nudansk.

To generationer flyttemænd: Ove og sønnen Klaus M. Pedersen fotograferet i 2004 kort før Klaus overtog forretningen ved årsskiftet 2004-05. (Privatfoto)

Den sidste flytning

Min sidste flytning i 2007 var en speciel oplevelse. Det har altid været en fornøjelse, når en udstationeret kunde, som man selv har flyttet for - til Luxemburg for 17 år siden - ringer og beder om hjælp til tilbageflytningen til Danmark. Det drejede sig om at hente EU's domstolens præsident, Bo Vesterdorf, hjem igen, og han bad heldigvis sin "gamle" flyttemand om at være med til flytningen. Det blev min sidste tur som vognmand efter 44 år på vejen. Holte Flytteforretning har virket endnu længere – fra 1897 - og forhåbentlig vil virksomheden også have en fremtid i den nye storkommune Rudersdal.

Holte Flytte- & Vognmandsforretning
Grundlagt 1897

Flytteforretningens nye logo fra 2003.

Noter

1 Jørgen Rasmussens barnebarn Ella Petersen mener, at hendes bedstefars første bolig i Søllerød lå på Skovvej, det nuværende "Skovgærdet" mellem Geels Skov og Søllerød Sø. Det har dog ikke kunnet verificeres i kildematerialet (Mandtalslister for Søllerød Kommune).

2 Jf. Gunnar Sandfeld: Fra Røjels Bom til Holte Midtpunkt, 1984, s. 52 og 59.

3 Gunnar Sandfeld: Søllerød – som det var engang, bd. 1. 1972, s. 138.

4 Det Grønne Område – Søllerød Tidende 21. april 1971.

5 Gunnar Sandfeld: Søllerød – som det var engang, bd. 2. 1973, s. 130.

6 Sandfeld, som note 4.

7 Samtale med Hans Rasmussens datter Ella Petersen.

8 Garagen blev nedrevet sammen med villaen på Ellensvej nr. 3 i 1972.

9 Jf. Gunnar Sandfeld: Søllerød – som det var engang, bd. 1. 1972, s. 148f.

10 Jf. Gunnar Sandfeld: Fra Røjels Bom til Holte Midtpunkt, 1984, s. 210.

11 Se Finn Monies i Vejen til Rudersdal, 2006, s. 214. Jf. også Niels Peter Stilling: Trørød fra landsby til villaby, 2007, s. 104 og samme: Byhorn, bystævne og bondegårde i Øverød. Søllerødbogen 1999, s. 48.

En moderne flytteforretning har mange hjælpemidler. Her er flytteliften i brug ved en udflytning fra 3. sal i Langebjerg, Nærum, august 2004. (Privatfoto)

Fra fattighjælp til aldersrente

Aldersrentenyderboligerne i Søllerød

af Axel Bredsdorff

I 2008 blev 16 ældreboliger på Byageren 2-8 i Nærum nedrevet. I den forbindelse var det nærliggende at spørge: Hvad er disse bygningers historie? Det satte forfatteren på sporet af en periode i Søllerøds historie, hvor kommunen ikke alene var fremsynet og handlekraftig, men hvor der også forekom mere pinlige sager på kommunens Ingeniørkontor.

Axel Bredsdorff er født 1953 og uddannet cand. scient. i geografi og historie fra Københavns Universitet 1979. Siden 1980 ansat som lektor på Frederiksværk Gymnasium og HF, siden 1986 kommunalbestyrelsesmedlem i Birkerød og senere Rudersdal, herunder i 9 år formand for Miljø- og Teknikudvalget. Axel Bredsdorff har skrevet lærebøger om miljøforhold og generelle geografiske problemstillinger, tidsskriftsartikler om lokalhistorie og medvirket ved udgivelsen af bøger om Birkerøds nyere historie (Bent Pedersen: "Med blik for Birkerød" (2003) og Niels Peter Stilling: "Hvor storbyens skygge strejfer landet" (2008)).

Denne artikel er udsprunget af, at forfatteren sammen med resten af Kommunalbestyrelsen i 2007 vedtog at godkende en nedrivning af de fire rækkehuse på Byageren for at give plads til et tidssvarende ældrecenter. En beslutning som ikke var let, da netop denne rækkehusbebyggelse var et vellykket eksempel på stilfærdig men velgennemtænkt god arkitektur fra 1930- og 1940erne. Men måske en bebyggelse som "tiden var løbet fra" i den forstand, at de næppe i deres nuværende form var velegnede til deres oprindelige formål som boliger for ældre - "aldersrentenydere". Bygningerne på Byageren var de første af sin art i Søllerød, men i årene efter 1937 kom flere til – alle stærkt inspireret af Lyngby-arkitekten Hans Edwin Christiansen.

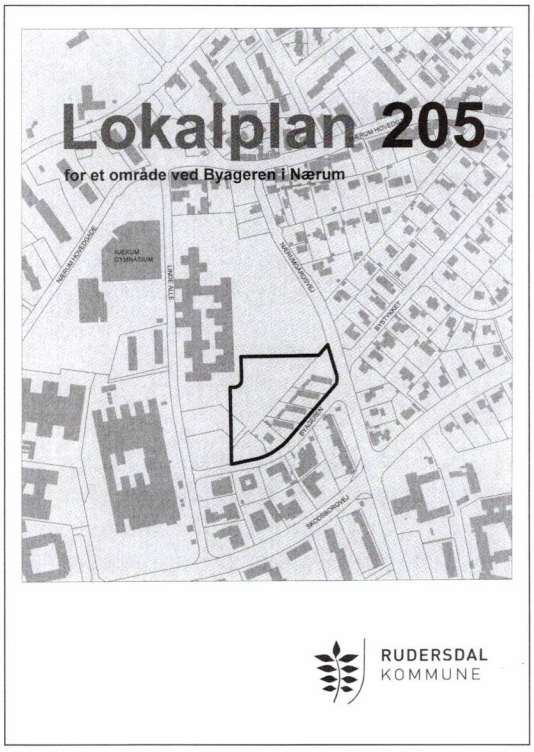

Med Lokalplan 205 fra 2007 blev det afgrænsede område med aldersrentenyderboligerne ved Byageren dømt til nedrivning. Planen for området er i 2010 er at opføre et "plejeboligcenter" med 72 boliger, der skal stå færdige i 2012. Bebyggelsen opføres af entreprenørfirmaet Anker Hansen og Co med arkitektfirmaet Mangor og Nagel knyttet til opgaven.

Aldersrentenyder

1891-loven

Før 1891 var folk, der ikke kunne forsørge sig selv, henvist til "fattighjælp". For modtagere af fattighjælp betød det, at man mistede sine rettigheder: f.eks. rådighedsret over egne ejendele, ret til at fraflytte forsørgelseskommunen, ret til frit at indgå ægteskab og sin stemmeret. for at imødegå disse ydmygende bestemmelser vedtog man i 1891 "lov om alderdomsunderstøttelse til værdige trængende udenfor fattigvæsenet".[1] Med loven ændredes opfattelsen af fattighjælp som almisse: Alderdomsunderstøttelsen var "samfundets belønning til den hæderlige og stræbsomme arbejder, der var ude af stand til at forsørge sig selv på sine gamle dage".[2]

Under den politiske debat om fattiglovgivning og alderdomsunderstøttelse fremkom forskellige bekymringer: Ville denne lov ikke begrænse privates lyst til at levere godgørenhed, og ville loven ikke begrænse folks lyst til selv at spare op? Dertil kom, at loven forudsatte, at staten skulle finansiere væsentlige dele af den sociale nyordning. For at

Søllerød Kommunes første alderdomshjem Aldershvile på hjørnet af Aldersrovej og Rundforbivej blev opført i 1919 af arkitekten Sven Møller, søn af overlærer i Søllerød (og fra 1902 Øverød Skole) Josef Møller. Foto fra omkring 1950 optaget af "Art Studio", Stationsvej 6 i Holte. (Historisk Arkiv for Rudersdal Kommune = HA)

imødekomme den sidste bekymring blev statens bidrag fastsat til 50% af ydelsen, mens sognekommunerne og private hjælpefonde forventedes at dække resten af udgiften til alderdomsunderstøttelse. At den private godgørenhed ikke ophørte, fremgår af tal fra 1910, der viser, at private bidrog med ca. 3,8 mio. kr., svarende til 10% af den samlede offentlige udgift til området.[3]

Selvforsikring eller offentlig forsørgelse

Den åbenbart evige diskussion over temaet "hjælp til selvhjælp" fortsatte ind i det ny århundrede. I 1915 udkom invaliditets- og alderdomsforsikrings-kommissionens betænkning.[4] Det principielle politiske spørgsmål var: Skal borgerne selv spare op til deres alderdom, altså et "selv-forsikringsprincip" (hvad Højre og dele af Venstre mente) eller skal arbejdsudygtighed – uanset alder - udløse en offentlig forsørgelsespligt (som Radikale, Socialdemokrater og enkelte Højre- og Venstrefolk mente). Det blev den radikale indenrigsminister Ove Rode, der i 1919 fremlagde et forslag om, at alle over 60 år havde ret til en aldersrente, sammensat af et statsligt grundbeløb og med mulighed for, at den enkelte kommune eller sogn kunne supplere efter konkret skøn. Forslaget blev dog ikke gennemført, da ministeriet Zahle året efter måtte gå af i forbindelse med "påskekrisen".

Aldersrenteloven 1922

Det blev i stedet Venstres indenrigsminister, rektor Oluf Kragh, der i august 1922 fremlagde forslaget til "Aldersrentelov".[5] Loven er

Nedrivningen af ældreboligerne på Byageren i sommeren 2008 blev dokumenteret af Jørgen Berg mellem den 3. juni og 8. juli 2008. (Historisk Arkiv for Rudersdal Kommune = HA)

Allerede i 1934 opførte Lyngby-Taarbæk Kommune tidssvarende boliger til ældre – kaldet Virum Aldersdomshjem , Skolebakken 8-18. Oprindelig opført som fire lejligheder hver med tre fag vinduer mod haven. Nu ombygget til tre lejligheder og med selvstændig adgang til haven. Arkitekten var Hans Edwin Christiansen. (Foto 2009: Axel Bredsdorff. HA)

bemærkelsesværdig ved, at den tager udgangspunkt i retten til aldersrente frem for ideen om selv-forsikring. Til gengæld fik Venstreregeringen af besparelseshensyn hævet aldersgrænsen med fem år, således at loven gjaldt for alle over 65 år, der blev sikret en fast grundtakst. Loven betyder et endegyldigt farvel til begrebet "Alderdomsunderstøttelse". I stedet fastslås begrebet "Aldersrente", og samtidig knæsætter loven de ældres "Ret" frem for den tidligere lovgivning baseret på kommunernes "Skøn".

Antallet af ældre på Aldersrente steg kraftigt gennem de næste par år. I 1926 var 3,5 % af Danmarks befolkning på Aldersrente.[6] Betoningen af "retsprincippet" havde optaget socialdemokraten K.K. Steincke, siden han i 1912 skrev "Almisse eller Rettigheder". Som socialminister i ministeriet Stauning fra 1929 fik han mulighed for at gennemføre nogle af sine ideer: Lovkomplekset "Socialreformen" blev vedtaget i forlængelse af "Kanslergadeforliget".[7] "Socialreformen" var først og fremmest en forenklingsreform, hvor over 50 love samles til 4, heraf én om "Folkeforsikring" hvorunder hører de ældre. [8] På sin vis genindførtes forsik-

Socialdemokraten, murer Hans Carl Christian Rasmussen (1871-1952), der var medlem af sognerådet i Søllerød fra 1929 til 1943, fremsatte i maj 1937 forslag om aldersrentenyderboliger i tråd med den ny lovgivning i kølvandet på Steinckes socialreform. (HA)

ringsprincippet, eller "Hjælp til Selvhjælp", idet forudsætningen for at kunne få udbetalt Aldersrente var, at man var medlem af en sygekasse. I virkeligheden stik imod hvad Steincke havde argumenteret for i sin bog fra 1912. Det blev gyldne tider for sygekasserne, og for kommunerne betød reformen en mere forenklet administration.[9] Aldersgrænsen for at modtage Aldersrente blev i 1937 sænket til 60 år, angiveligt fordi der viste sig "*en vis Tendens til hovedsageligt at benytte de forhaandenværende Arbejdsmuligheder til Fordel for de yngre Aldersklasser*".[10] Den blev atter hævet i 1946 til 65 år. Begrebet Aldersrente forsvandt først efter vedtagelsen af "Folkepensionsloven" i 1956.[11]

Gyldne tider for sygekasserne

Lov om opførelse af aldersrentenyderboliger

I løbet af 1930'erne viste det sig, at det for en del af landets aldersrentenydere ikke var tilstrækkeligt at give et tilskud til livets opretholdelse, men at det også kunne være nødvendigt at finde egnede boliger til de hårdest trængte aldersrentenydere.

Ændringsloven 1937

"Udvalget angaaende Socialreformen" foreslog derfor, at kommunerne fik mulighed for at opføre aldersrentenyderboliger, og dette vedtages den 7. maj 1937.[12] Loven forudsatte, at udgifterne til opførelse af sådanne boliger primært påhvilede kommunen, og der blev fastsat skrappe krav til, hvor dyre boligerne måtte være. Det understreges, at boligudgiften til staten "ingen Sinde kunne overstige et Beløb, der svarer til 5 pct. af Grundbeløbene af de Aldersrenter, som i det foregaaende

Regnskabsaar er udredet i Kommunen".[13] Endelig fastslås, at kommunerne, inden de går i gang med at bygge aldersrentenyderboliger, skal forelægge planer og beregninger for socialministeren, i praksis vel Socialministeriet.

Sognerådet nedsætter aldersrenteboligudvalg[14]

Boligudvalget

I Søllerød Kommune reagerede man hurtigt på 1937-loven. Efter sognerådsvalget den 9. marts 1937 tog det konservativt ledede sogneråd med formanden Frederik Clausen i spidsen fat på sit arbejde igen.[15] Allerede på mødet den 19. maj 1937 – 12 dage efter at loven er vedtaget - stiller socialdemokraten, murer Hans Carl Christian Rasmussen forslag om opførelse af boliger til aldersrentenydere. sognerådet nedsætter straks et udvalg til at tage sig af sagen. det består af forslagsstilleren suppleret af proprietær Frederik Clausen, installatør Aage Fæster Carlsen, overlærer Niels Peter Lorentzen og inkassator Chr. Kammer Madsen. d.v.s. to socialdemokrater – Rasmussen og Madsen - og tre repræsenterer for De konservative.[16] De arbejder med opgaven fra 3. juni 1937, til udvalget nedlægges den 16. august 1939. udvalget suppleres af embedsmænd, hvor

De første længer på Byageren i Nærum blev forbundet med en loggia, der også kunne anvendes til brændselsrum. (Foto maj 2008: Svend Johnsen. HA)

de tre gennemgående er socialinspektør Hartmund, arkitekt Springborg-Hansen og kommuneingeniør H. C. Bache.

Planer udtænkes

På udvalgets første møde skønnes behovet at være 18 boliger, 6 stk. med 2 værelser, 12 stk. med 1 værelse, placeret tre steder i kommunen, og med en anslået leje på 15 kr./måned. I juli tager udvalget på besigtigelsestur til Holbæk, Roskilde og i Guldborggade (i København), og i september går turen til Virum og Lyngby. Denne sidste tur skulle blive meget betydningsfuld i det senere hændelsesforløb. Efterfølgende kigger udvalget på egnede grundarealer i Nærum, Trørød, Vedbæk og Øverød, og der tales nu om, at behovet er 24 boliger, 4 steder i kommunen. Nævnes skal det, at Søllerød på daværende tidspunkt ud over "Drewsens Hospital" rådede over alderdomshjemmet "Aldershvile" i Trørød. "Aldershvile" blev opført 1919-20 med 11 værelser, der i 1930 blev suppleret med 5.[17]

De første aldersrentenyderboliger opføres[18]

I Nærum udpeges et kommunalt areal ved Jernbanevej (del af Nærumgårds Jorder), hvor der skønnes plads til i hvert fald 8 lejligheder, "*som i Virum*" lyder det i udvalgets forhandlingsprotokol.[19] Dette areal fastholdes og bliver senere til bebyggelsen på Byageren.

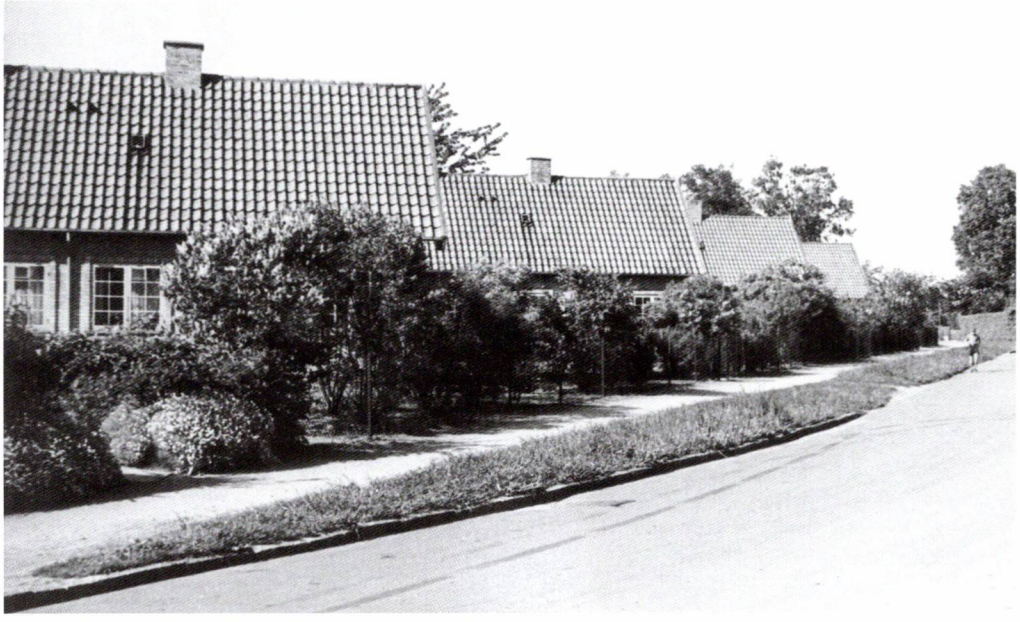

Byageren 2-8 fremstod endnu i 1960'erne som en smuk afstemt bebyggelse, og det var vel først hen imod årtusindskiftet, at ejerne, dvs. kommunen lod det hele forfalde. (Foto 1962: Aage Petersen. HA)

I Trørød besigtiges en grund på Kohavevej skråt overfor smedien. Men grunden er bebygget, så for at lette processen tilbyder kommunen de daværende lejere en præmie på 50 kr., hvis de fraflytter hurtigere end den ultimative opsigelsesfrist, der er sat til 2. januar 1938.[20] Efter nedrivning af det gamle arbejderhus på Kohavevej nr. 15 kan grunden bebygges med en enkelt længe - "*som i Virum*" - med fire lejligheder.

Vedbæk opgives

I Vedbæk vil man gerne købe en grund af vejassistent Hansen ved Engvej.[21] Man ønsker at opføre 4 lejligheder i to etager på grunden. På mødet 20. september samme år finder udvalget dog, at vejassistentens salgspris er urimelig: han forlanger 7 kr./m^2 (svarende til 2,75 kr./ Alen). I november spørges Amtet om de vil sælge deres stenplads, men det vil de ikke. Efter dette afslag opgives planerne i Vedbæk - foreløbig.

I Øverød falder den østlige hjørnegrund i krydset Øverødvej/Østre Paradisvej i øjnene som velegnet, og udvalget finder, at der kan opføres 8 lejligheder i to længer "*som i Virum*". Denne handel bliver ikke til noget, og i stedet tilbyder sognerådsformanden og medlem af udvalget F. Clausen at sælge lidt af sin grund fra, nemlig den vestligste del af Havathigårdens jord op mod urmager Hellesøes ejendom. De 4.000 m^2

Kohavevej 15 støder noget sammen med et af de ældste Trørødhuse, "Bakkebo" eller "Kultrillerens hus" på Kohavevej nr. 13) Den gule længe blev opført i 1937 som "type B" i 13 fag og oprindelig med fire lejligheder med en lille vaskekælder, udnyttet loftsrum og loggia. (Foto 2010: Niels Peter Stilling, Rudersdal Museer = RM)

erhverves for en pris på 0,75 kr./ Alen, altså godt ¼ af den pris jorden skulle koste i Vedbæk, så her er kommunen i hvert fald ikke blevet snydt. Her foreslås opført 3 længer med 4 lejligheder i hver "*som i Virum*" på adressen Øverødvej 102. Byggeriet er imidlertid i strid med "Lov Nr. 140 af 7/5 1937 om Naturfredning" hvorfor der skal søges dispensation hos Fredningsnævnet for Københavns Amtsraadskreds. I ansøgningen[22] peges på, at man fra, "*det paagældende Sted på Øverødvej paa Grund af Terrænforhold, Havarthigaardens Have og Bygninger ikke har nævneværdig Udsigt til Skovbrynet*", hvorfor man anser det for oplagt at dispensere for skovbyggelinien.[23] Dispensationen gives allerede 7 dage senere![24]

24 boliger opføres

Udvalget har således på mindre end et år præsteret at finde egnede steder til opførelse af 24 aldersrentenyderboliger: 8 i Nærum, 4 i Trørød og 12 i Øverød. Kunne de 24 boliger dække behovet? Det er svært at vurdere, men til sammenligning bør nævnes, at der i 1937/38 var 346 aldersrentenydere i Søllerød.[25]

I første omgang drejer det sig om de meget vanskelige forhandlinger med Socialministeriet. Først i 3. forsøg kommer man overens om op-

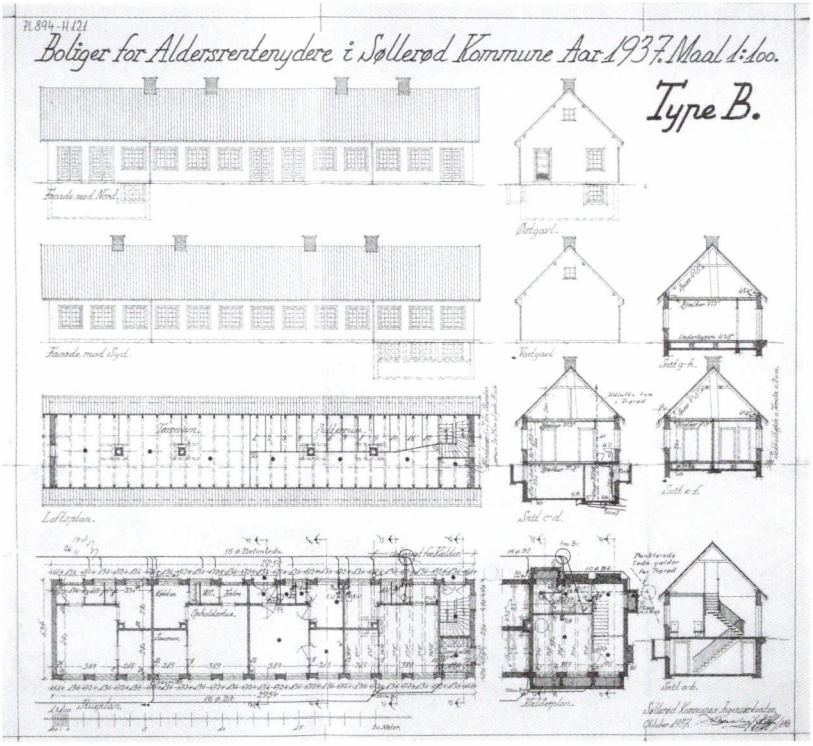

De originale plantegninger fra Søllerød Kommunes Ingeniørkontor: Type B. Denne tegning og den tilsvarende "Type A" blev trykt i rigelige mængder og indgår i alt udbudsmateriale i årene fremover. Udgiften til trykning var 6.000 kr. (Byplanafdelingen, byggesagsarkiv, HA)

Billige boliger

førelsesudgifter, huslejens størrelse samt udgiftsfordelingen kommune/stat. Det er tydeligvis 1937-lovens bestemmelse om billige boliger, der er svær at overholde i den nordlige forstadskommune: "*Det er en Forudsætning for saadan Godkendelse, at Boligerne indrettes paa god og hygiejnisk Maade, og at Lejen for Boligerne fastsættes til et mindre Beløb end den sædvanlige Leje for tilsvarende Boliger i den paagældende Egn eller By*".[26] Der viser sig også snart problemer med den indforskrevne murermester Brandstrup, der i sommeren 1938 fyres på gråt papir, hvorefter opgaven overdrages murermester Johs. Svendsen. De retslige udredninger mellem kommunen og Brandstrup fortsætter dog i over et halvt år, og den slags skærmydsler billiggør jo heller ikke byggeriet.

"Som i virum" – hans edwin christiansen

Når udvalget og sognerådet trods alt kunne realisere sine byggeplaner så forbløffende hurtigt, skyldtes det ikke mindst, at kommunen allerede i oktober 1937 rådede over færdige tegninger til to prototyper af længehuse, kaldet "Type A" og "Type B".

Længehuse A og B

De to typer er næsten identiske på enkelte detaljer nær: Der er tale om et længehus i 12 fag (A) eller 13 fag (B), type B har kælder i den ene fjerdedel af længen, blandt andet forsynet med gruekedel, og på loftet i type B er indrettet op til 12 pulterrum samt tørreloft. Adgang til kælder og loft sker udefra i "det 13. ekstra fag", og kælder og loft har altså skullet betjene alle boligerne også type A. Type A har hverken kælder eller adgang til loft. I de oprindelige tegninger var bebyggelsens eneste baderum med varmt vand placeret i kælderen i type B, men allerede på sommerens møde i Aldersrenteboligudvalget den 11. juli 1938 besluttes det at installere varmt vand i brusebadene i alle lejligheder. Alle lejligheder er i øvrigt identiske: et køkken (6,4 m^2), et spisekammer (0,8 m^2), WC med håndvask og brusebad (1,4 m^2), entre (2,1 m^2), opholdsstue (17,1 m^2) og soverum (6,0 m^2), i alt knapt 34 m^2. Lejlighederne er forsynet med gasbord (indlagt bygas) og brændeovn i stuen til fyring med træ. Derfor indgår det også i konceptet, at hver længe forsynes med fire skorstene og fire "brændselsrum", mens den eneste luksus er en "loggia" placeret modsat brændselsrummet, vendt mod solen i syd, sydvest eller vest. Forsynet med bænke ville disse loggiaer være bebyggelsens samlingspunkter.[27] De her refererede tegninger er signeret "*Søllerød Kommunes Ingeniørkontor; Oktober 1937*" med tre underskrifter, hvoraf de to kan identificeres som kommuneingeniør Bache og arkitekt Springborg-Hansen.

34 m^2

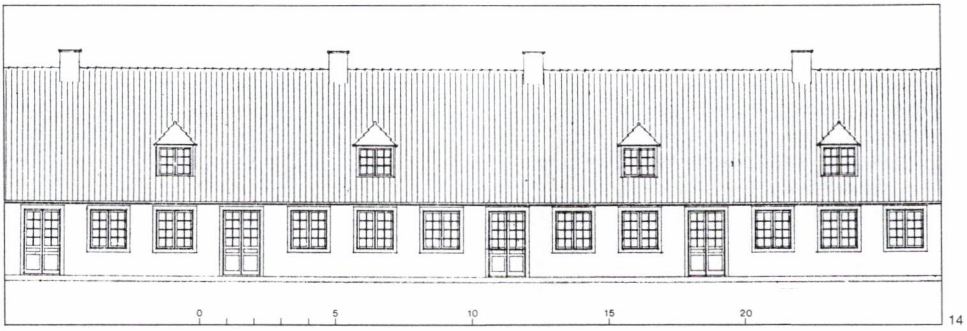

"Bakkehusene" ved Bellahøj fra 1920 har formodentlig inspireret både Hans Edwin Christiansen og arkitekten i Søllerød Kommunes Ingeniørkontor. Ivar Bentsens og Thorkild Henningsens stramme fagtakt, der understreges af ensartet bredde og sprosseinddeling i døre og vinduer i de bærende ydervægge, har tydeligvis inspireret i såvel Virum som Søllerød. (Jørn Ørum-Nielsen: "Længeboligen", 1988)

Det er efter disse tegninger, at der i perioden 1937-1939 opføres 2 længer (type A og B) i Nærum, 1 længe (type B) i Trørød og 3 længer (type A, B, A) i Øverød.[28] Men noget er gået helt galt på Ingeniørkontoret. For bygningerne, der gradvist ser dagens lys, ligner påfaldende meget aldersrenteboligerne i den sydlige nabokommune. Det drejer sig om bebyggelsen Skolebakken 8-18 og Virum Stationsvej 152 A-G.[29] Husene, der blev opført 1934-35 og regnes for noget af det fineste ældreegnede byggeri fra den tid, er tegnet af arkitekt, M.A.A., Hans Aksel Edwin Ibstrup Christiansen (1901-1987).[30] Det var netop denne bebyggelse, som Søllerøds Aldersrenteboligudvalg besigtigede, og som der gentagne gange refereres til i udvalgets protokol "*som i Virum*" – man forstår pludselig hvorfor.

Bedre byggeskik

Hans Edwin Christiansens aldersrenteboliger i Virum er et originalt bidrag til løsning af en akut lokal opgave. Der er tale om det traditionelle længehus, der opnåede sin anden ungdom under indtryk af to strømninger: Heinrich Tessenows bog: "Hausbau und dergleichen" (1916) og den hjemlige "Bedre Byggeskik".[31] Nogle af de fremmeste eksponenter for konceptet "Bedre Byggeskik" var arkitekterne Ivar Bentsen og Thorkild Henningsen, hvis hovedværk er "Bakkehusene" på Bellahøj. Denne bebyggelse, der bestod af 171 (!) rækkehuse, blev opført i perioden 1921-24 og regnes for ét af dansk arkitekturs mesterværker.[32] Det er blevet hævdet, at Bakkehusene "*blev bindeleddet bagud til vor gamle boligkultur, som havde udviklet og formet sig i provinsbyernes sammenbyggede rækker af små énfamiliehuse, og frem til de tætte haveboligområder, der i det væsentligste har båret udviklingen af vores boligkultur fra 1930erne frem til i dag. Bakkehusene blev banebrydende for det tætte, lave boligbyggeri, der fulgte efter...*".[33] Hvor altså villaen blev løsningen for den bedre stillede del af befolkningen, kunne det "nye" rækkehus tilgodese boligbehovet for de

Den konsekvent gennemførte murstensbort rundt om vinduer og døre er direkte kopieret fra Virum Alderdomshjem. (Foto 2008: Axel Bredsdorff. HA)

mindrebemidlede, der ellers var henvist til etageboligen.[34]

Selv skriver Hans Edwin Christiansen om boligerne: "*Virum laa som en afgrænset By for sig selv. Den bestod af gamle 3-længede Gaarde og af enkelte Huse med nogenlunde samme Form og Udtryk som Bøndergaardene. I Alderdomsboligerne skulde bo gamle Virumborgere som var opvoksede i gammeldags Stuer med Bjælkelofter, med 2 Vinduer i Stuerne og 1 i Kamrene*".[35]

"Delvis plagiat"

Hans Edwin Christiansen lænede sig i høj grad op af især Ivar Bentsens planløsninger. Det gjaldt f.eks. den stringente fagtakt – d.v.s. dør- og vinduesåbninger i samme brede - og de dobbelte døre og vinduer.[36] Tydeligt er det imidlertid også, at de to "teknikere" i Søllerods Aldersrenteboligudvalg har lænet sig meget tæt op af Hans Edwins Christiansens byggeri i Virum. Eller sagt mere direkte: de har simpelthen tyvstjålet det. Ikke blot planløsningen, bygningsudtrykket, vinduesrytmen, disponeringen, loggia og brændselsrum, skorstenspiber, dørfyldninger og de udsmykningsmæssige detaljer er identiske. Helt ned til detaljen med den konsekvente brug af gule teglsten i krydsforbandt er kopieret. Og vigtigst, rumindretningen er præcis identisk i Virum- og Søllerødhusene.[37]

Sagsanlæg truer

Men der er tale om en rigtig "god kopi", skal man tro den meget rosende omtale Søllerød Kommune får for sin fremsynede arkitektur på netop Aldersrentenyderbolig-området. I et værk om tidens arkitektur i 1942, fremhæves boligerne som forbilledlige, velgennemtænkte og meget menneskelige.[38] Mon der var enkelte på rådhuset, der fik røde ører?

En bygningsdetalje fra Virum, som ikke blev kopieret i Søllerød: den fine teglgesims under tagudhænget. Måske var denne løsning for ressourcekrævende ? (Foto 2009: Axel Bredsdorff. HA)

På baggrund af sagsmateriale i Byplan kan det efterfølgende hændelsesforløb dokumenteres. 22. oktober 1945 har H.E. Christiansen et møde med sognerådsformanden: "*Jeg oplyste Sogneraadsformanden om, at Sagen først i sin fulde Udstrækning gik op for mig, da Indenrigsministeriets Arkitekt viste mig et Tidsskrift hvoraf det fremgik, at de af Søllerød Kommune i 1937 opførte Aldersrenteboliger, tegnet af Kommuneingeniør, Bygningsingeniør, Civilingeniør H.C. Bache, var direkte kopieret efter mine (Alderrenteboliger, opført i Virum 1934)*".[39] Videre hedder det i H.E. Christiansen brev til Søllerød Sogneråd: "*Nogen Tid efter talte jeg med en Kollega, som opførte Bygninger i Søllerød Kommune, og han ønskede mig til Lykke med, at jeg ogsaa for Søllerød Kommune havde faaet Lov til at bygge mine – som han sagde "smukke og rigtige" – Aldersrenteboliger fra Virum. Min kollega blev forbavset over at høre Sagens rette Sammenhæng, og han kom da i Tanker om, at Kommuneingeniør Backe havde svaret undvigende "ja", da min Kollega*

Det anonyme notat i erstatningssagen. Man anerkender fra forvaltningen, at man "er gaaet Arkitekt Hans Edwin Christiansens Huse "for nær"". Det frarådes at give arkitekten nye opgaver i Søllerød og alternativt foreslås, at han *"Saafremt man vil erkende at der foreligger delvis Plagiat af bebyggelsen i Virum... tilbydes en passende Erstatning"*. Og sådan blev det.
(Notat af stadsingeniør T. W. Rohde, Byplanafdelingen. HA)

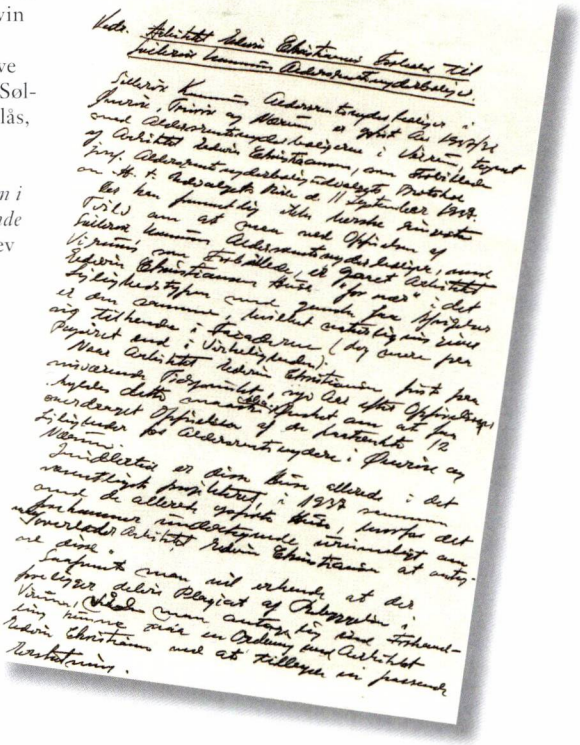

havde sagt: "Naa, Arkitekt Christiansen har nok ogsaa opført sine Alderdomsboliger her i Kommunen". Endvidere meddelte jeg Sogneraadsformanden, at det var meningen, at jeg i Efteraaret 1944 vilde have haft et Møde om Sagen, idet jeg havde talt med min Sagfører derom, da man var gaaet mine Rettigheder for nær. Men et Gestapo-Besøg i Oktober forhindrede mig i at foretage det fornødne, og senere maatte jeg rejse til Sverige, hvorfra jeg først kom hjem i Juni 1945".[40]

Søllerød Kommune anerkender plagiatet

Det må siges, at H.E. Christiansen havde en rigtig god sag. Alligevel findes der i sagsakterne et håndskrevet, men usigneret notat.[41] Her henvises til, at Ingeniørkontoret kun har gjort, hvad Aldersrenteboligudvalget den 11. september 1937 har bedt om: brugt arkitekt Edwin Christiansens boliger i Virum som "forbillede". Det indrømmes dog efterfølgende, at *"der kan formentlig ikke herske mindste Tvivl om, at man med Opførelsen af Søllerøds Kommunes Aldersrentenyderboliger med Virum som Forbillede, er gaaet Arkitekt Edvin Christiansens Huse "for nær" idet*

Lejlighedstyper med ganske faa Afvigelser er de samme. Hvilket naturligvis giver sig til kende i Facaderne...".[42] Notatskriveren mener imidlertid ikke, at man skal tilbyde Christiansen at stå for de næste aldersrentenyderboliger, da disse "*allerede i det væsentligste [er] projekteret i 1937*". I stedet foreslås det at give Christiansen en "*passende Erstatning*".[43]

H. E. C modtager honorar fra Søllerød Kommune

Med skrivelse af 18. maj 1949 accepterer Søllerød Kommune, at H.E. Christiansen får tilkendt 6.290,85 kr. som honorar for byggeriet af 2. etape: 2 A-type blokke i Nærum og yderligere 1 A-type på Øverødvej.[44] At arkitekten absolut ingen indflydelse får på udformningen af de tre nye længer, synes der at have været enighed om mellem parterne, hvorfor de 3 længer blot er rene kopier af de tidligere byggede.[45] Forliget giver mulighed for at fastslå byggeomkostningerne: Den fjerde blok i Øverød koster kommunen 60.952 kr., mens de to blokke i Nærum koster 113.520 kr.

Materialerestriktioner

En anden pudsig detalje fremgår af kommunens "*Begæring om Materiale-Bevilling/Tildeling af klausuleret Trælast*", afsendt 18/3 1948.[46] Det fremgår, at man til bygningen af den fjerde længe skal bruge 930 kg rundjern/jern og 826 kubikfod tømmer. Byggenævnet, der i disse år skulle godkende samtlige materialeleveringer til renoveringer og nybyggeri, tildeler 3 måneder senere 750 kg jern og 668 kg tømmer, hvilket svarede til behovet, så mon ikke man havde søgt om lidt rigeligt – vel vidende at byggematerialerne var rationerede?

En husleje på 35 kr. /mdr

I ansøgningsmaterialet til Socialministeriet kan man læse, hvad driften af disse boliger kostede kommunen. For hver af de nyeste 8 lejligheder i Nærum vil blive opkrævet en husleje på 35 kr./mdr. (inkl. varme). Samlet set en indtægt for kommunen på 3.360 kr./år. De årlige udgifter er anslået til 10.115 kr. for de 8 lejligheder, altså et kommunal nettoudgift på 6.755 kr., eller 844 kr./lejlighed/år. 4/5-del af denne udgift påhviler Søllerød Kommune, mens den sidste 1/5 betales af Staten som en del af kommunens aldersrenteydelse.[47]

Ialt 36 aldersrentenyderboliger

Efter dette ret uskønne intermezzo står Søllerød Kommune altså i 1949 med i alt 36 aldersrentenyderboliger – mere eller mindre direkte opført efter Hans Edwin Christiansens tegninger: 16 i Nærum, inkl. den sidst opførte Byageren 8 mod vest - 16 i Øverød, inkl. den sidst opførte længe 102D mod syd og 4 i Trørød. Alle boligerne beregnet til et ældre ægtepar.

Hans Edwin Christiansen var en dygtig arkitekt, der både mestrede det mindre bedre byggeskiks hus og de store etageejendomme, som f.eks. etagehusbebyggelsen "Jægergaarden" på Jægersborgvej i Lyngby, som blev opført 1936-37.

Trørødvej 24

Bungalowen i Vedbæk

For god ordens skyld skal det nævnes, at Søllerød Kommune faktisk i løbet af besættelsen fik bygget endnu fire aldersrentenyderboliger. Denne gang lykkes det at finde et egnet areal i Vedbæk, nemlig på hjørnet af Trørødvej og Holmevej i Vedbæk.[48] Bygningen her er et resultat af mødet i Aldersrenteboligudvalget 11/9 1937, hvor man vedtog også at bygge aldersrenteboliger i Vedbæk. Mens grundprisen på Engvej blev anset for ublu, kender vi desværre ikke prisen på hjørnematrikelen ved Trørødvej, for da man anmoder om at iværksætte byggeriet den 22. oktober 1940, eksisterer udvalget ikke mere. Det begrænsede areal udelukker imidlertid et "genbrug" af Virum-konceptet, hvorfor kommunens Ingeniørkontor i stedet tegner en "bungalow-lignende" villa på 2 ½ etage. I byggesagen kan vi udover Baches obligatoriske underskrift finde en arkitekt L. Brandt som mester for funkishuset. Indretningsmæssigt er der tale om det velkendte koncept: entré og bad på hver under 1,6 m², køkken og soveværelse på hver 6 m² og stue på 15 m². Byggeriet begynder i november og færdigmeldes den 22. oktober 1941 præcis på årsdagen for sognerådets byggeanmodning i 1940. Det må siges at være en hurtig byggeproces. Hermed råder Søllerød Kommune over i alt 40 aldersrentenyderboliger i 1940'erne.

Bungalowen Trørødvej 24 i Vedbæk, som den fremtræder uden ydre bygningsmæssige ændringer i dag. Et billigt funktionalistisk byggeri i kontrast til den bagved liggende inspektørbolig til Vedbæk Skole fra 1915. Skolen er i dag indrettet med ejerlejligheder. (Foto 2010: Niels Peter Stilling, RM)

Først langt senere ser den femte bebyggelse dagens lys. Der er her tale om opførelsen af først én (færdigmeldt i 1956) siden endnu én (færdigmeldt 1959) længe, placeret på Gammel Holte Gade 9-11.

Gl. Holtegade 9

Sagen begynder i socialudvalget den 27. april 1954, hvor der anmodes om tilladelse til at bygge aldersrentenyderboliger i to etager på adressen Gammel Holte Gade 9. Vi er nu i aldersrentenyder-lovgivningens sidste dage, men byggeriet gennemføres, inden "folkepensionsbegrebet" er indført, og 8 boliger står klar til indflytning. De er en lille smule større end de tidligere opførte, men er stadig kun med stue og kammer. I arkitekturen anes inspirationen fra H.E. Christiansen, men bygningerne har ikke samme harmoniske præg som hans. Til gengæld er de originale i deres effektive udnyttelse af kvadratmeterne, og ved at lade fire lejligheder betjene af én indgangsdør[49] (2 i stuen, 2 på 1. sal) spares megen plads. Til gengæld går det ud over den regelmæssige facade, der bliver mindre taktfast. Den praktiske indretning og den lange sammenbyggede kvist, der udstyres med 10 vinduespar på hver tagflade, er måske det mest direkte udtryk for den "funktionelle tradition".

Ældreboligerne på Gl. Holte Gade blev opført i anden halvdel af 1950'erne på et tidspunkt, hvor aldersrentebegrebet var ved at blive afløst af folkepensionisterne. Husene var nu i 1½ etage med et bredt kvistparti. Inspirationen fra Hans Edwin Christiansen er klar, men bygningsudtrykket anderledes: mere bastant og uden det sikre fagrytme. Adgangsforholdene via to centrale trapper og den ekstra etage krævede nytænkning. (Foto 1991: Jens Johansen, RM)

Tegningerne til længen tilskrives "*Søllerød Kommunes tekniske forvaltning – bygningsafdelingen i januar 1952*".[50] Man har tydeligvis her både taget højde for den kommende retskrivningsreform og især for, at der ikke skulle gives nogen som helst kredit til H. E. Christiansen. Her var det kommunens egne folk, der opfandt et nyt koncept. Bl.a. det forhold, at kælderen udnyttes i halvdelen af længerne, er nyt. Der indrettes tørrerum, vaskerum, fyrrum (med centralvarme), brændselsrum samt 8 meget små "pulterrum". Gl. Holte Gade 9 fremtræder som en høj, bred og helt anderledes variant over H.E. Christiansens tema.

Gl. Holtegade 11

Længen dubleres i 1959 med Gl. Holte Gade 11, der muliggøres efter, at en eksisterende ejendom er fjernet. På dette tidspunkt råder kommunen således over 56 aldersrentenyderboliger, selv om dette begreb altså i 1959 ikke længere findes.[51]

De sidste boliger af denne type opføres 1969-1971 som en 5. længe på matriklen Øverødvej 102, kaldet 102E. Her vælges en lidt reduceret udgave af H.E. Christiansens koncept, idet der kun laves 3 lejligheder (type A, dog med lille kælder), da pladsen ikke tillader en længe i fuld længde. Loggia og brændselsrum udelades også, det sidste begrundet i at boligerne forsynes med centralvarme. I alt blev der frem til 1971 bygget 59 boliger efter det koncept, der dateres tilbage til 1937-loven om aldersrentenyderboliger.

Hvad der videre skete

Lejlighederne viste sig allerede i 1960'erne og 1970'erne at være utidssvarende. For det første var varmeforsyningen med brændeovne ikke hensigtsmæssige, hvorfor Byageren 2-8 får centralt oliefyr i 1961 (i kælderen i type B), og fjernvarme i 1977. Samme forandring sker på Øverødvej 102, hvor fjernvarmen dog først kommer i 1993. Kohavevej 15 får ligeledes centralvarme (olie) i 1961. Et andet problem er de små WC-er. De ombygges i alle lejligheder af typen A og B i årene 1980-1988 ved at inddrage spisekammeret. Endelig forsøger man at tage fat på det problem, som Aldersrenteboligudvalget aldrig fik løst: Behovet for større lejligheder.

Senere ombygninger

Mens Byageren forbliver intakt, men altså nedrives i 2008, ombygges de fire ældste længer på Øverødvej 102 A-D ved, at de i alt 16 boliger ombygges til 10 boliger plus en lejlighed til fælleslokaler og et hjemmeplejekontor. Hver længe ændres fra 4 til 3 lejligheder, og de forsynes med en udestue. Den ene udestue fjernes sidenhen for at blive erstattet af en egentlig trætilbygning i forbindelse med hjemmehjælpskontoret på

Øverødvej 102 A. To af loggiaerne bliver delvist lukket, og i konsekvens af ombygningen ændres facadeudtrykket på indgangssiden af længehusene. Alt dette sker i perioden 1998-2000. Nøgternt betragtet kan den meget gennemgribende om- og tilbygning ikke siges at have forskønnet byggeriet.

De yngste lejligheder Gl. Holte Gade 9-11 ombygges i 1998-1999. I nr. 9 indrettes fælleslokaler i de to midterste stuelejligheder, og der tilbygges en knast på havesiden i træ. I nr. 11 slås 1. sals-lejlighederne sammen, så der etableres to store lejligheder på 90 m^2. På det tidspunkt er begge længer for længst gledet ud af kommunens hænder, idet de administreres af Søllerød Sociale Boligselskab.[52]

Ombygningerne betyder, at der ikke længere er 55 lejligheder i de fire bebyggelser, men 46 plus to fælleslokaler og et hjemmeplejekontor. Til gengæld var de ombyggede lejligheder betydelig mere tidssvarende. Som den eneste gennemgår bungalowen på Trørødvej 24 ingen større bygningsændringer, selv om huset i 1961 udstyres med oliefyret centralvarme, der i 1990 erstattes af naturgasfyr.

Ombygninger og tilbygninger har været hårde ved de oprindelige bygninger. Her på Øverødvej 102A er det gået hårdt til: Længen er ændret fra fire til tre boliger, dertil er tilføjet en tilbygning af træ plus to vinterhaver, én på hver side. Funktionaliteten har ikke kunne udfoldes indenfor den fleksible bygningskrop. (Foto 2010: Ole Tage Hartmann, RM)

Afslutning

Kohavevej 15 er i dag "pensionistboliger", som man kan visiteres til, hvis der er indtrådt en "social begivenhed", f.eks. skilsmisse, ægtefælles dødsfald eller lignende. Øverødvej 102 A-E er egentlige "ældreboliger" der forudsætter visitation på grund af fysiske kriterier (funktionshandikap), d.v.s. at man fra kommunens side ikke skønner, at den pågældende vil være i stand til at bebo en almindelig bolig. Den store midterlejlighed i blok A er i færd med at blive ombygget fra base for hjemmeplejen til almindelig ældrebolig.

Gl. Holte Gade 9 blev i 1999 ombygget til bofællesskab, hvor boligerne anvises efter visitation i Psykiatri og Handicap. Den centrale lejlighed i stuen er fælleslokaler. Gl. Holte Gade 11 er almindelige boliger, der på samme måde visiteres til via Psykiatri og Handicap til borgere med psykisk sårbarhed.

Trørødvej 24 ejes af kommunen og udlejes til trænere i de lokale sportsforeninger.

Et nyt plejecenter i Nærum

Og så var der jo lige Byageren 2-8. I dagens Danmark beskrives en god ældrebolig som "*centralt beliggende boliger i trygge miljøer, tilgængelige og funktionelt indrettede boliger og boliger, der byder på daglige oplevelser, inspiration og kontakt til andre*".[53] Disse kriterier kunne de slet vedligeholdte og ikke-ombyggede 16 lejligheder i Nærum ikke leve op til, og derfor måtte de nok ned. Nu forestår opbygningen af et moderne plejecenter, og selv om der ved byggeriet af aldersrentenyderboligerne i 1937-39 og 1948-49 var taget højde for "*en eventuel udvidelse af Nærumbanen*" kan det nye byggeri brede sig ind over det i 1954 nedlagte jernbanespor.

PS: I Lov nr. 122 af 7. Maj 1937 "*Lov om Ændring i Lov Nr. 182 af 20. Maj 1933 om Folkeforsikring*" står i §15 Stk. 2d følgende: "*En i Henhold til foranstaaende godkendt Foranstaltning kan ikke uden Socialministerens Samtykke overgaa til anden Benyttelse*".[54] Har man mon husket at søge dette samtykke?

Tak

Tak til Jens Johansen (Rudersdal Museer), medarbejderne i Historisk Arkiv for Rudersdal Kommune, Anne-Birgitte Sølberg (Gentofte Bibliotekerne), Teknisk forvaltning (Lyngby-Taarbæk Kommune), Sten Troelstrup (LokalListen) og til medarbejdere i Rudersdal Kommune: Kaj Sørensen (Byplan), Kylle Svan (Psykiatri og Handicap) og Nina Groth (Ældreområdet).

Noter

1 Jf. hovedværket om fattigvæsenets historie: Harald Jørgensen: "Studier over det offentlige fattigvæsens historiske udvikling i Danmark i det 19. Aarhundrede, 1940 (1979). Loven af 9. april 1891 kan findes på internettet: http://www.h58.dk/Fattigv/Alderdomsus.pdf

2 Citeret efter Svend Aage Hansen og Ingrid Henriksen: Sociale brydninger 1914-39. "Dansk social historie" bd. 6, 1980, s. 88.

3 Den private velgørenhed i begyndelsen af det 20. århundrede er behandlet af Vagn Dybdahl: Det nye samfund på vej 1871-1913. "Dansk social historie" bd. 5, 1982, s. 255 ff.

4 Læs om denne i Nationaløkonomisk Tidsskrift 1916: http://www.tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=88388

5 Aldersrenteloven 7. august 1922. Jf. Nationaløkonomisk Tidsskrift 1922: http://www.tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=89929 . Oluf Kragh (1870-1942) var omkring 1920 en af Venstres stærke mænd. Han stod i 1921 bag den omdiskuterede Lov om Arbejdsløshedsunderstøttelse. Kragh var dr. phil. inden for matematik og blev i 1918 rektor for Metropolitanskolen. Det er ham, Hans Scherfig karikerer som rektoren i "Det forsømte forår".

6 Hansen, S.A og I. Henriksen, 1980, s. 239.

7 De berømte politiske forhandlinger og efterfølgende forlig mellem Socialdemokratiet, De radikale og Venstre fandt sted i Th. Staunings lejlighed i Kanslergade den 29. januar 1933. Det handlede grundlæggende om foranstaltninger til at imødegå den igangværende økonomiske krise: devaluering og overenskomstforlængelse, men med i købet – rammeaftalen - fulgte en vrimmel af andre love og hjælpeforanstaltninger. Se f.eks. Erik Rasmussen: "Velfærdsstaten på vej". Politikens Danmarkshistorie, bd. 13, 1971, s. 416ff.

8 I den seneste tids historiske debat har flere forskere stillet sig skeptiske overfor, hvor epokegørende "Socialreformen" egentlig var. Kort fortalt er synspunktet, at socialreformen ikke var grundlaget for al senere dansk sociallovgivning, men en naturlig regelforenkling der byggede videre på lovgivning tilbage fra 1890erne. Se f.eks. Søren Mørch:"Den ny Danmarkshistorie 1880-1960", 1998, s. 178-180 eller i Historie/Jyske Samlinger 1995: Jacob Christensen: Socialreformen 1933": http://www.tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=76202 .

9 Aldersrenten finansieres ifølge §65 således: 1/7 af opholdskommunen, 2/7 af samtlige kommuner (refusionsordning) og 4/7 af staten ("Lovtidende Aaret 1933" (Kbn. 1934), s. 1028) .

10 Socialministeren i forelæggelsestalen 10/2 1937 i "Rigsdagstidende, 89de ordentlige Samling 1936-37" (Kbn. 1937) sp. 3344).

11 Begrebet findes dog fortsat i Grønlands lovgivning!

12 "Lov om Ændringer i Lov Nr. 182 af 20. Maj 1933 om Folkeforsikring". Se: "Lovtidende Aaret 1937" (Kbn. 1938) s. 710-11, §15. Forelæggelse og forhandlinger ses i "Tillæg B til Rigsdagstidende, 89de ordentlige Samling 1936-37" (Kbn. 1937), Betænkningen sp. 2585-2616.

13 Lov Nr. 122, 15, Stk. 2.

14 Det følgende er især baseret på studier af "Forhandlingsprotokol for Søllerød

Kommunes Aldersrentebolig-Udvalg 3/6 1937-16/8 1939".

15 Clausen var konservativ sognerådsformand 1925-1943 (bortset fra 1940-1941) Se: E. Goldschmidts fine portrætartikler i Søllerødbogen 2008 og 2009.

16 De konservative udgjorde dog ikke en samlet gruppe, idet N. P. Lorentzen repræsenterede den konservative oppositionsliste C 2, der ved valget 1937 stillede op mod sognerådsformanden, den konservative Frederik Clausen. Overlærer Lorentzen fra Nærum Skole blev allerede i 1916 indvalgt i Sognerådet for De radikale, men fra 1929 repræsenterede han De konservative. Jf. Gunnar Sandfeld: "Det kommunale styre i Søllerød 1841-1978, bd. 2, 1977, s. 68-70. Om konflikten i den konservative gruppe: Ernst Goldschmidt: "Frederik Clausen – en sognerådsformand i modvind". Søllerødbogen 2009, s. 103ff.

17 Se f.eks. G. Sandfeld: "Søllerød som det var engang" bd. 3, 1973, s. 168ff.

18 Som ovenfor note 14.

19 11. september 1937.

20 Et halvt års opsigelsesvarsel var vist ikke gået idag! Ejendommen er afbildet og omtalt i Søllerødbogen 2009, side 14-17 i erindrings-artiklen "Kohavevejens børn."

21 Der er tale om vejstykket fra Vedbæk Strandvej mod vest til Jernbanestien, der i 1969 blev omdøbt til Gøngehusvej.

22 Aktstykke 2174/37, dateret 16/11 1937. Byplan, Rudersdal.

23 Grunden lå 250 m fra Kirkeskoven.

24 Med skrivelse af 23/11 1937 fra Civildommeren i Københavns Amts nordre Birk (Aktstykke 282/37 under Matr. Nr. 6ay, Øverød, Byplan, Rudersdal).

25 Statistiske Meddelelser 4. Rk. Bd. 110 Hft. 4: "Offentlig Forsorg og Social Forsikring i Regnskabsaaret 1937/38", tabel VI.

26 Loven 1937, op. cit., §15 stk.2.

27 Denne beskrivelse er baseret på Pl. 898-H121, Pl. 894-H121 og Pl. 893-H121 der under fællesbetegnelsen er arkivet under overskriften "Boliger for Aldersrentenydere i Søllerød Kommune Aar 1937" (Byplan, Rudersdal Kommune).

28 Nuv. adresse Øverødvej 102 A, B og C.

29 Oprindelig adresse: Skolesmøgen 6, og senere Virum Stationsvej 150A.

30 Der er lidt uklarhed om hans navn. På hans gravsten (se: http://www.gravsted.dk/person.php?navn=edwinchristiansen) skrives Edwin med w, i hans egne breve til kommunen skriver han selv både Edwin og Edvin.

31 Foreningen, hvis udgangspunkt var Landsudstillingen i Århus 1909, blev stiftet i 1915. Målsætningen var at, "*de nye huse skal være enkle, hjemlige og smukke som de gamle var. De skal passe til den plads, de skal have, til den nytte, de skal gøre. Men de skal tillige være praktiske og tidssvarende. Til dette mål kræves, at håndværkere, arkitekter og bygherrer arbejder sammen, så de nye hustyper i det ydre og det indre kan blive på én gang hensigtsmæssige og smukke uden at blive dyre*" (Bedre Byggeskiks Aarshæfte, 1926. Her citeret fra: http://www.bolius.dk/viden-om/arkitektur-og-hustyper/artikel/foreningen-bedre-byggeskik).

32 Se f.eks. J. Ørum-Nielsen: "Længeboligen", 1988, s. 242 ff.

33 Op. cit. s. 246.

34 Ironisk nok flyttede arbejderklassen ikke til Bakkehusene. Bebyggelsen var "for usædvanlige og moderne" og væk var etageboligernes intimitet. I stedet blev boligerne efterspurgt af middelklasse og akademikere!

35 "Arkitekten – Maanedshæfte", XL Aargang 1938, s. 76-78.

36 Et forslag til rækkehusbebyggelse i Holbæk fra midten af begyndelsen af 1920er, tegnet af Ivar Bentsen er næsten identisk med Christiansens huse i Virum... (se op.cit, s. 246).

37 Naturligvis kan der findes fine forskelle: Tagryggen er let valmet i Virum for at give plads til en teglgesims. Begge dele er strøget i Søllerød. Vindueslysninger er 133cm i Virum, 136cm i Søllerød. Skorstene er ført forskelligt ned i stuen. Men vi er nu nede i detaljen!

38 Hans E. Langkilde i "Langsberg, H. og H.E Langkilde:"Dansk Byggesæt – omkring 1792 og 1942", Udg. af Den almindelige Brandforsikring for Landbygninger, 1942, s. 184-189.

39 Sagsakt i Byplan, Rudersdal. Dateret 16/1/1946.

40 H.E.Christiansen var aktiv i Modstandsbevægelsen og deltog i gennemførelsen af mange jøders flugt til Sverige, ligesom han selv måtte flygte i 1944 til Sverige. Se f.eks. Barbro Johnson: "Tyskar i Kalmartrakten" Kalmar Län 2009, s. 234.

41 Udateret, men formodentlig fra årsskiftet 1945/46. Beror i Byplan, Rudersdal. På dette tidspunkt var Bache afskediget, jfr. E. Goldschmidt: "Frederik Clausen – en sognerådsformand i modvind", Søllerødbogen 2009, s. 127.

42 Notat i sagsmappen i Byplan, Rudersdal.

43 Ibid.

44 Ibid., Nr. 740/49, Søllerød Sogneraad 18/5 1949.

45 Formuleringen på tegningerne lyder: "*I samarbejde med Søllerød Kommunes tekniske Forvaltnings Bygningsafdeling, Arkitekt M.A.A. Hans Edwin Christiansen*".

46 Aktstykke under Byggesag Øverødvej 102D, Byplan, Rudersdal.

47 Byggesager, Søllerød Kommune, 2006/261-245: "Ansøgningsskema vedrørende Godkendelse af billige Boliger for Aldersrentenydere", 7/1 1946" (Stadsarkivet i Holte).

48 I dag adressen Trørødvej 24.

49 Lejlighederne i stuen er på 56, 54, 54 og 56 m², på 1. Sal 48, 46, 46 og 48 m².

50 Tegninger, Matr. Nr. 1dm Holte (Byplan, Rudersdal).

51 Boligerne omdøbes til "Folkepensionistboliger".

52 Under "Boligkontoret Danmark".

53 B. Lindstrøm: "*Gode boliger til ældre – en eksempelsamling*" BUR 1989, her citeret fra Swane, C.E et. al: "*Gerontologi – Livet som gammel*", Kbh. 2002, s. 104.

54 "Lovtidende Aaret 1937" (Kbn. 1938) s. 711.

Skodsborgs første etagehuse

Solgården på hjørnet af Strandvejen og Skodsborgvej

af Ole Rafn

Forfatteren er søn af arkitekten Aage Rafn (1890-1953), som i Weilbachs Kunstnerleksikon omtales som "en af sin generations største talenter". Især kendes Gudhjem-banens stationer fra 1916, som han efter en arkitektkonkurrence opførte sammen Kay Fisker, og Politigården i København 1918-24, hvor han indtog en ledende plads i en gruppe på seks arkitekter. Mindre kendt er det, at han i 1934 var arkitekt for bebyggelsen "Solgården" i Skodsborg. Det er historien bag dette byggeri, der fortælles i denne artikel.

Ole Rafn (f. 1928), der udover at være arkitekt også er amatørarkæolog, har i Søllerødbogen tidligere skrevet om "En "ættesten" ved Attemosegård" (2001) og "Min Farmors Hus" i Skodsborg (2007).

Politigårdens tegnestue i begyndelsen af 1920'erne. Aage Rafn sidder ved vinduet længst tilbage i lokalet ved mindevæggen for Københavns politimestre, hvor Ole Rømer var den første. Postvæsnet fandt Aage Rafn på stedet med vedstående adresse. (Privatfoto)

Fra 1860'erne til 1940'erne havde familien Rafn sine sommerresidenser i villaerne "Højlunde" og "Sølunde" i Skodsborg. Sidstnævnte hus eksisterer endnu som Skodsborg Strandvej nr. 200.[1] Ud over at være sommergæster ved Skodsborgkysten satte familiens tilstedeværelse sig varige spor i området, idet Aage Rafn (1890-1953) blev arkitekt for Skodsborgkystens første moderne etagehusbyggeri.

Arkitekten Aage Rafn (1890-1953) fotograferet i september 1943. Billedet er optaget i villahaven på Skovvangen 18 i Ordrup. Villaen tilhørte højesteretssagfører Th. Thorsteinsson og var tegnet af Aage Rafn. (Privatfoto)

Politigården

Professor Hack Kampmann (1856-1920) fik i 1918 opgaven at projektere en ny politibygning i København. Til projektet ansatte han en række af sine arkitektstuderende fra Kunstakademiet til at tegne på opgaven, heriblandt Aage Rafn, der kort efter i februar 1919 afsluttede sine studier på Akademiet med afgangsopgaven "*En Herregaard*". Den unge Rafn gik med ildhu til politigårdsopgaven med planløsninger, facadeudformning og materialevalg.[2] Efter Hack Kampmanns død i 1920 blev Aage Rafn udnævnt til kunstnerisk leder for opførelsen af Politigården, som opførtes i et samarbejde med Hack Kampmanns sønner Hans Jørgen og Christian Kampmann og stod færdig i 1924.[3] På samme tid modtog han i 1921 Akademiets sjældent uddelte store guldmedalje for et krematorieprojekt.[4] Både Politigården og Guldmedaljeprojektet havde nyklassiske arkitekturtræk, og derfor måtte Aage Rafn resten af livet døje med at blive sat i bås som nyklassicist.[5] Først og fremmest var hans projekter dog et opgør med historicismen, d.v.s. den stilforvirring der beherskede arkitekturen i 1800-tallets anden halvdel og den første decade i det ny århundrede. Aage Rafn søgte at skabe ren og klar arkitektur med "Bedre Byggeskik" som udgangspunkt. Han mente, at

enhver byggeopgave først skulle analyseres til bunds og programmeres derfra både i planløsninger og udtryk i øvrigt. Aage Rafns egen villa fra 1936 på Krathusvej nr. 7 i Ordrup viser, hvor frit han arbejdede arkitektonisk;[6] men også hans byggerier i Skodsborg er tydeligt præget af denne holdning.

Villa "Solbakken", Skodsborg Strandvej 161. Grosserer Robert Drucker (1853-1932) ejede Solbakken fra 1899 til sin død. Fotografiet af det fornemme haveanlæg og den noget stilforvirrede villa er optaget omkring år 1900. (Historisk Arkiv for Rudersdal Kommune = HA)

Solbakken

I 1933-34 lod boet efter grosserer Holger Drucker hans store ejendom "Solbakken" udstykke. Ejendommen bestod af en grund, som strakte sig fra Strandvejen langs Skodsborgvej op til Østre Stationsvej (i dag kaldet Skodsborgparken). Øverst på skrænten med adgang fra Stationsvej lå selve Villa "Solbakken". En del af grunden lige syd for villaen blev solgt til enkefru A. E. Behrend. Hun ønskede en moderne villa opført på sin nyerhvervede grund – og det skulle åbenbart gå stærkt. Endnu før skødet var påstemplet, skrev Aage Rafn den 24. juli 1934 til Bygningskommissionen for Søllerød Kommune: "*Herved tillader jeg mig, for Ejeren*

Fru Grosserer Behrend, at ansøge om at måtte lade opføre den på medfølgende Tegninger viste Villa paa en Parcel af Matr.Nr 1 u og 1 al af Agershvile m.m., Vedbæk Sogn, Skodsborg By. Ansøgninger vedr. Afløb m.m. vil blive fremsendt af Ingeniør H.K.Holm og Beregninger af Konstruktioner af Ing. Axel Knudsen. Huset er tænkt muret og med Tegltag. Opførelsen tænkes påbegyndt om ca. 14 Dage. Ærbødigst Aage Rafn".

Enkefrue Behrends hus i Skodsborg

Det gik tydeligvis hurtigt med at opnå byggetilladelse, for kun trekvart år senere skrev han igen til myndighederne, og denne gang handlede det om en bygningsattest til den bemærkelsesværdigt hurtigt opførte villa på Skodsborgskrænten: "*Hermed anmoder jeg Bygningsinspektoratet om at lade Bygningen besigtige for Bygningsattest*". Brevet er dateret den 28. marts 1935. Villaen, der rummer kælder og to etager, eksisterer endnu, og med en senere tilbygning husede den i mange år børnehaven "Konkylien". Det er værd at bemærke, at alle væsentlige rum er placerede, så der fra dem er udsigt mod øst - mod Øresund.

I forbindelse med udstykningen og byggemodningen på Solbakkens grund gjordes flere løsfund fra oldtiden, og Nationalmuseet besluttede på opfordring fra den lokale amatørarkæolog Alfred Avnholt at udgrave, hvad man formodede, var en gravhøj på Solbakkens gamle villagrund umiddelbart syd for det sted, hvor fru Behrends villa skulle opføres. Udgravningen foregik i sommeren 1934, og som antaget viste det sig at være en gravhøj fra bronzealderen med endnu ældre stenaldergrave nederst i højen.[7] Fundet af to velbevarede hellekistegrave med både redskaber og skeletter vakte en del opsigt, og man valgte at lade stenkisterne henligge åbne i den udgravede høj. Det fredede område omkring højen blev sparet for bebyg-

Enkefru Behrends villa fotograferet af Aage Rafn fra syd kort efter afslutningen af byggeriet i 1935. Bagved skimtes taget af villa "Solbakken", der i netop 1935 blev overtaget af direktør Hans Cohn fra Hattefabrikken. Solbakken blev nedrevet i 1959, fru Behrends villa eksisterer stadig. (Privatfoto)

gelse, og der blev etableret offentlig adgang hertil og opsat en tavle med forklaring om fundet.

Solgården opføres

Aage Rafn må have haft travlt denne sommer i Skodsborg. Samtidig med opførelsen af enkefru Behrends villa engagerede han sig i projekteringen af et par etagehuse neden for bakken på vestsiden af Strandvejen. Boligblokkene på det nordlige hjørne af Skodsborgvej blev betegnet som "beboelseshuse" i byggeansøgningen af 3. marts 1934. De to bygninger med kælder og tre etager er planlagt til at indeholde en række mindre lejligheder samt et antal butikker i stueetagen ud imod Strandvejen.

Moderne boliger

Bygherren var overretssagfører Bach-Nielsen, der med et konsortium i ryggen havde købt grunden af grosserer Holger Druckers bo. Det kunne se ud som rent spekulationsbyggeri, men bagved lå der sandsynligvis også et ønske om at indrette mere moderne boliger til ansatte på nabovirksomheden mod syd: Skodsborg Hattefabrik. Aage Rafn var nemlig en god bekendt af fabrikkens underdirektør Bjarne Senn. Familierne Senn og Rafn havde mødt hinanden, da fruerne trillede deres førstefødte, Torben og Ole, på ture i barnevogn langs Strandvejen.

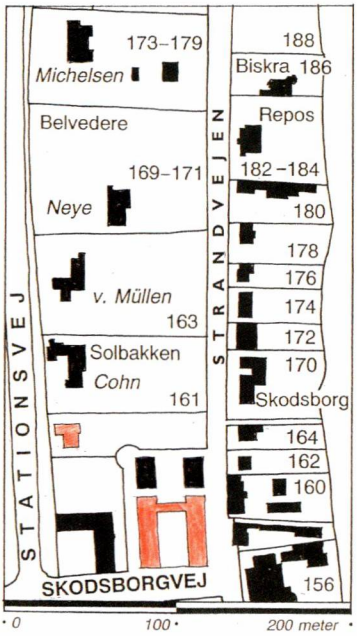

Situationsplan over Skodsborg Strandvej omkring 1935. Med rødt er fremhævet Aage Rafns byggerier: Enkefru Behrends villa ved Stationsvej og den sydøstlige del af Solgården. (Kort tegnet af Jens Johansen, Rudersdal Museer)

Udvidelser og omorganisationer i 1933 på Hattefabrikken havde netop medført, at familien Senn måtte flytte fra deres lejlighed i direktørboligen.[8] Man bemærker også, at Hattefabrikkens direktør, Hans Cohn i 1935 flyttede ind i selve Villa "Solbakken", som familien ejede frem til nedrivningen i 1959.[9]

Aage Rafns byggeansøgning vedrørende beboelseshusene er stilet til Bygningskommissionen for Søllerød. Den fylder en hel folioside og er således mere udførlig end den om fru Behrends villa. Den er skrevet med henvisning til diverse paragraffer, som refererer til kommunens bygningsreglement: "*Ad § 4. Arbejdet*

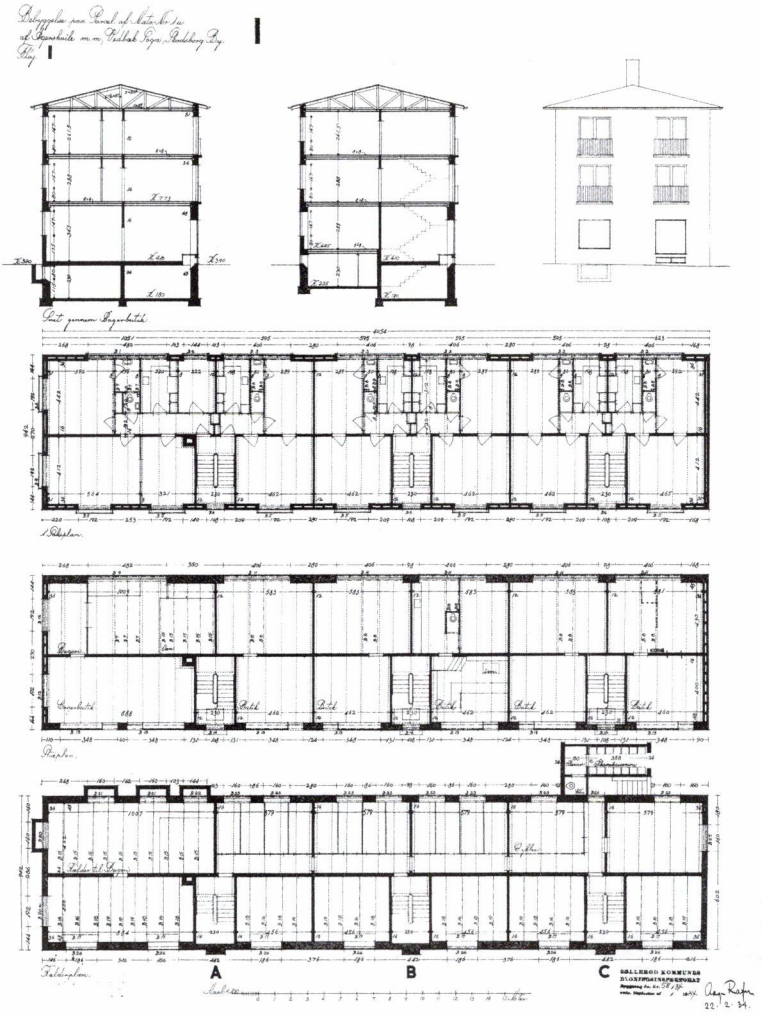

Solgården, etageplan blok 1, 1934. Første salsplan af boligfløjen mod Strandvejen med 5 toværelseslejligheder og den sydligste lejlighed med tre værelser. Stueetagen blev indrettet med butikker, hvor det store bageri lå under treværelseslejligheden ved sydgavlen. (Tegning fra Kommunens Byplanafdeling. HA)

ønskes paabegyndt snarest. Ad § 5. Særlig Ansøgning om Indretning af Bageri m.m. vil blive indsendt, saa snart Bestemmelse om Udleje til Bageri m.m. er taget af Ejeren. Ad § 13. Husene er tænkt udført af Grundmur i de paa Tegningerne viste Dimensioner. Tage belægges med Icopal [tagpap]. *Tagudhæng ca 50 cm. Ad § 16. Murene er i øverste etage hul Mur med Staaltraadsbindere, i næste hul Mur med faste Bindere derefter 2 Sten. Ad § 26. Der ønskes Dispensation til at nøjes med 1 Trappe med 2 Lejligheder paa hver Etage.*" Ansøgningen afsluttes med to meddelelser: "*Afløbsplan med Ansøgning vil blive fremsendt af Ing. H.K.Holm. Jernbjælkeberegninger af Ing. Ax. M. Knudsen og S.L. Sørensen*".

De udførlige tegninger, der er vedlagt ansøgningen, viser netop to lejligheder på hver etage udfor en trappe. Af tegningerne fremgår endvidere, at lejlighedsskel opmures med en halv stens tykkelse og etageadskillelserne vises med 8 tommers bjælker og indskud. Selv med et godt lerlag på indskuddet betød det en temmelig dårlig lydisolering; men sådanne forhold var almindelig standard i byggerier i hele første del af 1900-tallet.

Situationsplaner

Situationsplanen viser de to boligblokkes placering. De to parallelt liggende boligblokke ligger på Strandvejens landside, vestsiden. Blok 1 ligger langs med Strandvejen. Blok 2, der har samme længde som Blok 1, ligger bagved, 18 meter mod vest. Imellem de to boligblokke er der i den nordlige ende anbragt en lav garagebygning med plads til fire auto-

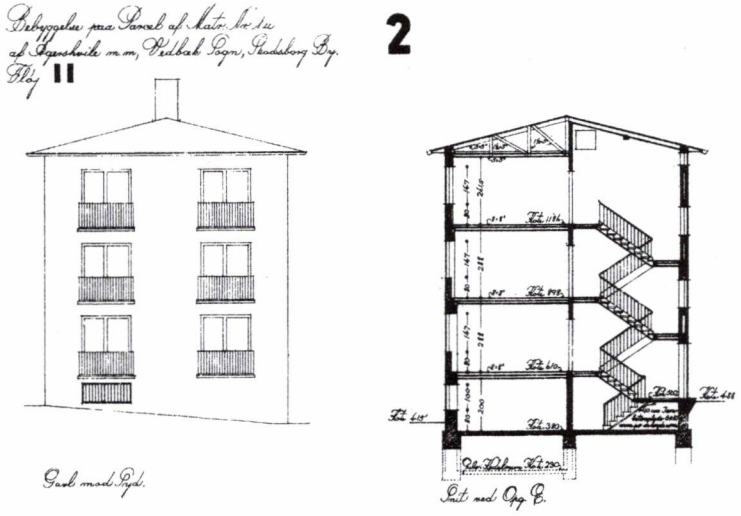

Solgården blok 2, 1934. Gavlfacade mod syd og snit gennem opgangen, dengang adressen var Solgårdsvej nr. 4.(HA)

Vejviseren for Søllerød Kommune 1936. På s. 115 i "Husregistret for Vedbæk Sogn" opremses beboerne i Solgården på adressen Skodsborgvej 153-157 og Solgårdsvej nr. 2-6. (Rudersdal Museer)

A V Jensen Hattearb
L Iversen Hattearb
A G Stenlund Syerske
L E Olsen Hattearb
V Olsen Tømrer
A A Olsen Lagerchef
C B Borngräber Hattearb
F A Jensen Hattearb
E Jensen Elektriker
S Christensen Enkefr
I Christensen Ekspeditrice
E Andersen Fyrbøder
W F John Hattearb
A G John Syerske
N G Nielsen Hattearbske
O J Borngräber Hattearb
H Larsen Enkefr
C R Nielsen Hattearb
J F Svendsen Slibem
V R Stegemüller Hattemester
R Stegemüller Ekspeditrice
F F Stegemüller Hattearb
E J Larsen Hattearb
G M Pedersen Hattearb
J P Larsen Hattearb
H P Andersen Hattearb
G K Andersen Hattearb
M N Jensen Frue
H Stenlund Hattearb
J M Rasmussen Hattemagerske
A Dementri Hattemagerske
R Christensen Hattearb
J Axelsen Hattearb
R Jørgensen Enkefr
V Jørgensen Hattearb
A R Jørgensen Hattearb
K F Jørgensen Hattearb
J P O Jensen Ekspedient
N G Hessel Maskinm
M Hessel Enkefr
P Nielsen Arbm
F Andersen Chauffør
C O Larsen Ekspedient
K C Johansen Enkefr

Skodsborgvej

153-157 (1 u mfl 170000) »Solgaarden« (A Bach Nielsen ORSagf)
»Mon désir« Konditori
C Petersens Skrædderforretning
Schous Sæbehus
Eibergs Slagterforretning
Hj Jørgensens Cigarforretning
Sofus Thomsens Trikotageforr
L Palner Konditor
G Palner Frk
L John Malerm
E G Moltke Overass
E Tobiassen Læge
N Christiansen Korrespondent
H Ræbild Frue
H M Nielsen Insp
N C Nielsen fhv Portør
H Jørgensen Cigarhdlr
G Krondrup Malerinde
P N Højlund Metalarb
A Kühl Damefrisørinde
B G Rasmussen Lærer
L Ottosen Enkefru
A Wiik Massør
M Vaupell Frk
E Vaupell Frk
E F Hansen Vognmand

Solgaardsvej

2 C G Jensen Fuldm
H C Petersen
I M Møller Ass Frue
I A Jensen Enkefrue
A E Sonne Frue
E Harding Badem
H Holm Snedkerm
V Lund fhv Sygeplejerske

4 A Plaate Revisor
C M Christensen Telefonistinde
B Albertsen Kontorchef
O R Secher Frue
E Schmidt Juncker Gross

6 E Tødt Prokurist
L Hansen Hattearb
J Madsen Konstruktør
H J Madsen Styrmand
E Hallsten Lærerinde
S Thomsen Prokurist

159 (1 hæ 70000 *A Behrend Enkef
161 (1 al hu 85000) H P Cohn Dir
E Cohn cand mag Frk
163 (1 am 100000) K v Müllen Pianist
B v Müllen Tegner
169-171 (1 ad an 110000) M B Richter Fabrikant
175 (1 b mfl 125000) E Michelsen Enkefr
*P U Michelsen Kaptajn kgl Hofjuveler
181 S Olsson Gartner
185 (1 g mfl 190000) V Lemvigh-Müller Enkefr
C J Lemvigh-Müller Ass
187 (1 r 28000) C Hansen Dir
A H Hansen Frk
189 (1 e gc 82000) *A Fonnesbech Gross
191 (1 ci 28000) Dansk Hattefabrik
L Meulengracht Kasserer
E Meulengracht Telefonist
C Makin Hattem
M Makin Enkefr
G Heller Forgylder
A S Andersen Eksp
195 (1 ac 55000) (J Bruhn Gross)

mobiler. Derved dannes en slags gårdsplads mellem blokkene, der lukkes mod nord af den grundmurede garagebygning og med et åbent rum mod syd ud mod Skodsborgvej. Det er nu næppe de gode lysforhold, der har inspireret til bebyggelsens navn Solgården; snarere hidrører navnet fra, at bebyggelsen er placeret på et grundareal udstykket fra Villa Solbakken.

Forretninger i stueetagen

I hver boligblok findes tre trappeopgange med to lejligheder pr etage symmetrisk placeret omkring trappen. Alle lejligheder spænder over boligblokkens fulde dybde og har således vinduer og franske altaner både mod øst og vest. I Blok 1 – "Strandvejsblokken" - ligger trapperummene med adgang fra østsiden, mens Blok 2 har adgang fra vestsiden. Stueetagen i Blok 1 er indrettet med forretninger langs Strandvejen. Her er det i byggeansøgningen omtalte bageri tegnet ind i bygningens sydlige ende. Lejlighederne i de tre trappeopgange har alle to værelser, køkken, toilet, bruserum og entre. Dog er de to lejligheder i etagerne over bageriet rummeligere med tre værelser, et kammer, køkken, bad, toilet og entre. I Blok 2 er der lejligheder i alle tre etager. Den midterste trappeopgang har lejligheder, der svarer til de almindelige i Blok 1 blot spejlvendte (køkken mod øst), mens de to andre opgange har lejligheder, der indeholder to værelser, et kammer, køkken, bruserum, toilet og entre. Når der her tales om bruserum er det begrundet med, at rummet kun er 80 cm bredt, så badeværelse er en for generøs betegnelse. Toiletrummet er også småt og uden håndvask. Disse forhold har givet anledning til mange senere ombygninger. Lejlighedsantallet kan opsummeres til 16 af den mindste type, 12 af den mellemste og 2 af den største. Når man går nærmere ind i planerne, opdager man, at det har været noget af et puslespil at få de to boligblokke lige lange og at få placeret vinduerne harmonisk til trods for de indbyggede asymmetrier.

Lejlighederne er udstyrede med smukke bræddegulve, pudsede vægge og lofter med enkle gipsgesimser og rosetter. Alt træværk, sokler, døre og indfatninger er malet. Udstyr i køkkener og baderum var sikkert af almindelig god standard ved opførelsen i 1934, men er her i 2009 så ændret, at en beskrivelse af det oprindelige udstyr ikke er mulig. En pudsighed er, at radiatorerne står ved hovedskillerummet - en reminiscens fra den tid, hvor man opvarmede ejendomme med koksovne tilsluttet skorstene inde i bygningerne. Her er det så en fordel, at de franske altandøre kan slås helt op uden at komme i karambolage med radiatorer. Det må i øvrigt konstateres, at byggeriet ikke er planlagt med hensyntagen til Øresundsudsigtsmuligheder; men at dette første større etagebyggeri i Skodsborg var en succes, kan konstateres ud fra, at

endnu et byggeprojekt på grunden, Solgården II, blev opført allerede i 1936-37, men det er en anden historie.[10]

Den første vejviser, der registrerer det nye byggeri ved Strandvejen, udkom i 1936. men det var i hvert fald ikke kun ansatte på Hattefabrikken, som fik glæde af de moderne faciliteter i Solgården. I Blok 1 på adresserne Skodsborg Strandvej 153-157 finder man tre frøkener, to fruer, foruden en malermester, en overassistent, en læge, en korrespondent, en portør, en inspektør, en malerinde, en damefrisørinde, en metalarbejder, en lærer, en massør og en vognmand. Billedet er ikke meget anderledes i Blok 2 på adressen Solgaardsvej 2-6, men her finder man dog hattearbejder L. Hansen i nr. 6. De enlige kvinder er også i overtal i denne blok med ikke mindre end fire enkefruer eller frøkener. Man kan selvfølgelig gætte på, at nogle af disse kvinder arbejdede på Hattefabrikken, og det gjaldt måske også fuldmægtig Jensen i nr. 2, kontorchef Albertsen i nr. 4 og prokurist E. Tødt i nr. 6.

Oversigten i vejviseren fortæller om de første forretninger ud mod

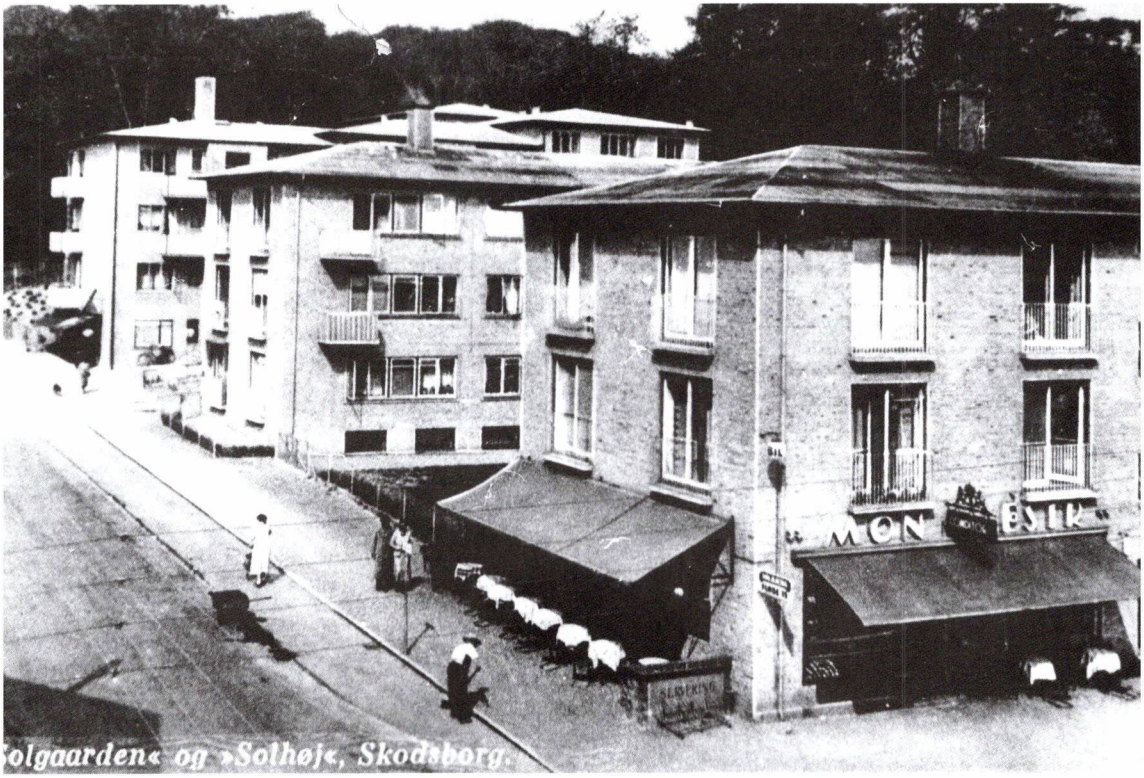

Solgården set fra sydøst, fotograferet fra Hotel Øresund. I forgrunden Aage Rafns to boligblokke, bagved skimtes vinkelbyggeriet opført af arkitekten Frederik Wagner i 1937. Det blev kaldt "Solhøj" for at adskille det fra Rafns byggeri, men det var stort set også det eneste, der adskilte det, og i dag kaldes hele byggeriet for Solgården. Foto fra omkring 1940. (HA)

Skodsborg Strandvej set mod syd omkring 1970. T.h. Solgårdens facader med forretninger i stueetagen. Bagved - ved Skodsborgvejs udmunding i Strandvejen - ses gavlen af den store fabriksbygning, der var opført som klædefabrik i midten af 1800-tallet og fra 1913 til lukningen i 1970 fungerede som hattefabrik. På den modsatte side af vejen ses den endnu fungerende Brugs i den bygning, der var opført til formålet i 1910. Sadeltagene bagved til Hotel Øresund opført 1875-76. Husene på vandsiden fjernest tilhørte Skodsborg Sanatorium og blev nedrevet i midten af 1990'erne.(Foto fra Søllerød Tidende. HA)

Strandvejen i nr. 153-157. Det fremgår, at der i 1936 lå seks forretninger i Solgårdens Blok 1. På Strandvejen nr. 153 lå Leo Palners konditori "Mon désir", som altså er det ovenfor omtalte bageri i byggesagen. Palner boede selv i bygningskomplekset. Dernæst skræddermester Carl Petersens forretning. Ved siden af i nr. 155 fandt man "Schous Sæbehus" og Th. Eibergs slagterforretning, og endelig på det sidste nr. 157 var H. J. Jørgensens cigarforretning og trikotagehandler Sophus Thomsen.[11] I 1940 var der kommet en række nye forretninger til i A/S "Solgaarden": Herman's Magasin, der var en herre-ekviperingsforretning, "Skodsborg Kiosk" og Solgårdens grønthandel.[12] Ruth Andersen beskriver i sine

erindringer fra det gamle Skodsborg de mange nye indkøbsmuligheder, der kom med Solgården og taler om "*kommunikationscentret i Skodsborg*" med Skodsborg Biograf, der lå på grunden ned mod Øresund lige overfor Solgården, og de tre store bygningskomplekser ved Skodsborgvejs udmunding i Strandvejen: Hattefabrikken, Hotel Øresund og Solgården. Tilsammen dannede de en central bymæssig bebyggelse i det ellers så villaprægede område.[13]

I årene der fulgte sprængtes alle de historiske rammer ved Skodsborgkysten. Allerede i 1937 stod arkitekterne Wittmaack og Hvalsøes store funkisbebyggelse, Høje Skodsborg, færdig med 96 lejligheder, og i 1959 og det følgende årti fulgte Skodsborgarkitekten Jean Fehmerlings voldsomme byggeprojekt Skodsborgparken med over 250 lejligheder.[14] Et gammel villa- og sommerhusområde var blevet til en "højhusby". På et grundejerforeningsmøde på Sanatoriet i 1935 havde formanden for Kommunalforeningen i Skodsborg, Poul Michelsen, ganske forgæves protesteret vildt og inderligt mod "*skyskrabere*" i Skodsborg.[15] Ironisk nok blev Michelsens egen villa på Skodsborgskrænten nedrevet i 1950'erne til fordel for netop Skodsborgparken. Heller ikke den navnkundige hattefabrik overlevede de ny tiders fremmarch. I 1960'erne holdt mænd op med at gå med hat, og i 1970 lukkede hattefabrikken. 10 år senere måtte

Solgårdens to boligblokke fotograferet fra syd, fra Hattefabrikkens tomt. Th. ses dele af Hotel Øresunds facade mod Strandvejen. Fotografiet må være optaget kort efter nedrivningen af Hattefabrikken i 1980. I dag breder boligkomplekset Skodsborg Strandhave sig på Hattefabrikkens grund. (HA)

Fra Solgården til Skodsborg Strandhave

det industrihistorisk interessante byggeri på hjørnet af Skodsborgvej vige pladsen for det store firfløjede etagebyggeriet "Skodsborg Strandhave" opført af arkitekterne Friis og Moltke.[16] På mindre end 50 år var Skodsborg blevet forandret fra en sommerhusidyl ved Sundet til en tæt bebygget forstadsbebyggelse. Det hele begyndte med Solgården.

SKODSBORG Skodsborg Strandvej 153, 1.th.

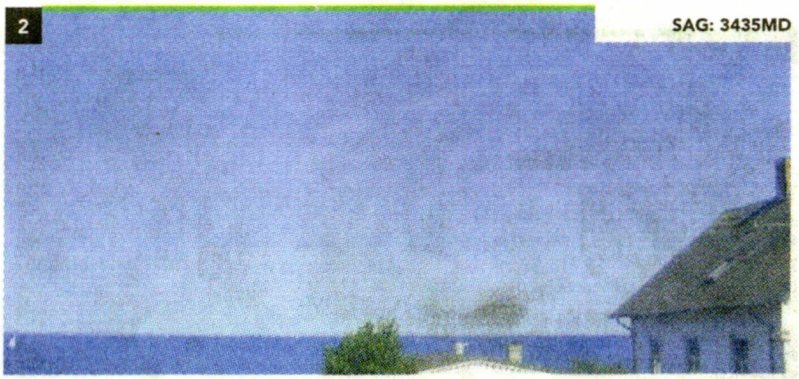

KNT./UDB.	**1.495.000/75.000**	Tinglyst m²	**51**	Byggeår	**1935**
BRT./NT.	**10.589/8.912**	Stuer/Vær	**1/1**	Placering	**1. SAL**
		Etager	**0**	Altan	**JA**

EJERLEJLIGHED På strandvejen udbydes denne spændende lejl. t/en yderst favorabel pris. Lejl. indeholder entré, stor stue m/franske altandøre og suveræn udsigt over øresund, spisekøk., sovevær. m/vestvendt solrig altan. Der er desuden badevær. og separat toilet.

Det er lidt pudsigt, at en annonce for salg af en lejlighed i Solgården 2009 reklamerer med sundudsigt. I byggeriets placering var der bestemt ikke taget hensyn til sådant, og det er da også kun fra enkelte af lejlighederne, at man kan skimte havet. (Annonce i Det Grønne Område 16. juni 2009)

Noter

1 Ole Rafn: "Min Farmors Hus". Søllerødbogen 2007, s. 54ff.

2 Jf. Vilhelm Wanscher : "ARTES – Monuments et Mémoires", bd. IV, Kbh. 1936. Heri Aage Rafn: "The Police Headquarters in Copenhagen", s. 161-216.

3 Hakon Lund og Knud Millech: "Danmarks Bygningskunst", 1963, s. 400.

4 Aage Rafn: "Forslag til et Krematorium. Tilkendt Akademiets store Guldmedaille". Architekten XXIII, 1921, s. 81-91. Jf. også konkurrenceforslag til "Søndermarks Krematorium" fremhævet af Steen Eiler Rasmussen: "Aage Rafns arkitektur" i Efteraarsudstillingen Charlottenborg, 1954, s. 16.

5 Jf. f.eks. kapitlet "Nyklassicisme" i Sys Hartmann og Villads Villadsen: "Danmarks Arkitektur. Byens huse – Byens plan", 1979, s. 161ff.

6 Aage Rafn: Eget Hus. Arkiekten 1938, s. 22-26.

7 Arkæologen Roar Skovmand, der som ung student deltog i udgravningen har beskrevet hændelsesforløbet i artiklen "Lystslotte, landsteder og kæmpehøje på Skodsborgegnen" Søllerødbogen 1988, s. 52-53.

8 Se Torben Senn: "A/S Dansk Hattefabrik – Skodsborg". Søllerødrødbogen 2005, s. 64ff.

9 Jf. Niels Peter Stilling i Bo Bramsen (red.): "Strandvejen før og nu", bd. 1, 1995, s. 360.

10 Udvidelsen af Solgården kan følges i kommunens righoldige byggesagsarkiv: En bygmester Olsen fra Slagelse havde opkøbt nabogrundene på den gamle matrikel. I april 1936 blev en forlængelse af Solgården langs Strandvejen mod nord bestående af to bygninger med i alt 10 lejligheder iværksat. Arkitekterne A. Wittmaack og V. Hvalsøe, der på samme tid var i gang med projekteringen af Høje Skodsborg-bebyggelsen, lagde navn til projektet, der var en videreførelse af Aage Rafns bygninger og da også uden forbehold udnyttede hans tegninger. Eneste forskel er, at forlængelsen er udstyret med egentlige balkoner modsat Rafns franske altaner. Året efter, marts 1937, fik endnu en markant arkitekt bygningsattest på en tredje længe bagved Rafns to nord-sydgående bygninger. Arkitekten på dette byggeri var Trørødborgeren Frederik Wagner. Wagner, der havde kontor på St. Kongensgade 14, havde tidligere udmærket sig med den smukke sociale bebyggelse "Buskehøj" og "Mariehøj" opført 1917-21. Jf. Niels Peter Stilling og Troels Jorn: "Billige boliger i Søllerød Kommune", 2. udg. 2004. Se også Jens Johansen: "Fra seks landsbyer til syv bydele. Bebyggelsens udvikling i Søllerød Kommune", 1988, s. 74.

11 Kraks "Vejviser for Søllerød Kommune" 1936, s. 115.

12 Vejviser 1940, s.121-122.

13 Ruth Andersen : "Der er en brønd som rinder...Erindringer fra det gamle Skodsborg". Søllerødbogen 1996, s. 114.

14 Niels Peter Stilling, 1995, s. 364-371.

15 Niels Peter Stilling: "Skodsborg – 4.136 meter mellem skov og strand", 2003, s.77.

16 Jf. Niels Peter Stilling, 1995, s. 351.

Arkitekten Palle Suenson

– og hans huse i Søllerød

af Ernst Goldschmidt

Palle Suenson (1904-1987) var en af det 20. århundredes betydelige arkitekter. Han stod for adskillige store byggeprojekter, han satte sit præg på arkitektuddannelsen som professor ved Det kgl. Kunstakademis´ arkiteksskole og senere som rektor for Kunstakademiet, og endelig var han meget aktiv inden for naturfredning og landskabspleje i Søllerød Kommune. For sin indsats modtog han i 1950 Dannebrogsordnens ridderkors, i 1958 blev han Ridder af 1. grad, og i 1965 modtog han Kommandørkorset. I 1985 fik han endvidere tildelt Statens Kunstfonds livsvarige ydelse. Fra 1940 til sin død boede han på landejendommen Rygård i Øverød. Palle Suenson var medlem af bestyrelsen for Historisk-topografisk Selskab for Søllerød Kommune 1969-1985.

Denne artikel handler først og fremmest om Palle Suensons byggerier i Søllerød Kommune. I en planlagt fortsættelse skal vi se nærmere på hans virke for naturfredning med udgangspunkt i projektet Søllerød Naturpark.

Bestyrelsen for Historisk-topografisk Selskab for Søllerød Kommune fotograferet på Søllerød Kro i anledning af selskabets 30 års jubilæum i 1972. Palle Suenson står som nr. 2 fra højre ved siden af selskabets mangeårige kasserer, ingeniør Werner Ruff. I midten sidder lektor Gunnar Sandfeld, som selskabet netop havde indledt et samarbejde med, hvilket resulterede i 7-bindsværket "Søllerød, som det var engang" (1972-1980). Tv. for Gunner Sandfeld sidder stadsbibliotekar Annalise Børresen, der var drivkraften bagved selskabets publikationsvirksomhed i 1970'erne. På fotografiet optræder også en række tidligere bestyrelsesmedlemmer. (Foto: Per Grubbe – Historisk Arkiv for Rudersdal Kommune = HA)

Ernst Goldschmidt, cand.jur.og BA, er fhv. afdelingschef i Undervisningsministeriet. Goldschmidt er forfatter til bogen "I tre borgmestres tid" (2001), medforfatter til "Vejen til Rudersdal" (2006) og har desuden skrevet artikler i Søllerødbogen 2003, 2004, 2006, 2008 og 2009.

Indledning

Palle Suenson havde en solid baggrund: Hans oldefar var viceadmiral Eduard Suenson (1805–1887), som under krigen i 1864 skabte det eneste danske lyspunkt, da han som chef for nordsøeskadren ombord på fregatten Jylland besejrede en preussisk-østrigsk flådestyrke i slaget ved Helgoland. Farfar Eduard Suenson (1842–1921) var direktør for Store Nordiske Telegrafselskab. Faderen Eduard Suenson (1877–1958), der var professor ved Den polytekniske Læreanstalt, var en af de første specialister i jernbetonkonstruktioner.

Efter at have bestået studentereksamen i 1922 kom Palle Suenson i tømrerlære – den gang en sædvanlig begyndelse på et arkitektstudium – og i 1923 blev han optaget på Det kgl. Kunstakademis arkitektskole. Jævnsides med studiet arbejdede han hos to af datidens velkendte

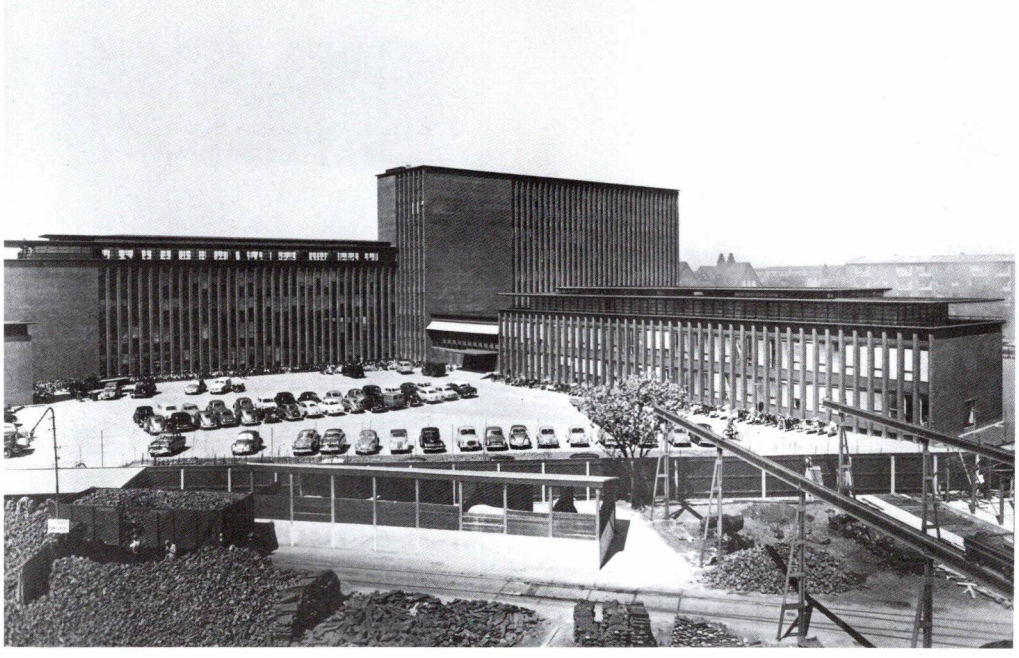

Palle Suenson har stået for flere store byggerier i København, bl.a. F.L. Smidths hovedkvarter i Valby, der blev opført 1957. Foto optaget i slutningen af 1950'erne. (Det kgl. Biblioteks billedsamling)

arkitekter: Kay Fisker (i 1925-27) og Kaj Gottlob (i 1927-30). I 1930 fik Palle Suenson afgangsbevis fra arkitektskolen og etablerede sin egen tegnestue. Han bevarede imidlertid sin tilknytning til undervisningsmiljøet. I 1931-1933 underviste han i landbrugsbyggeri på Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, og fra 1934 var han lærer på arkitektskolen. Her blev han i 1941 udnævnt til professor. I årene 1943-46 og 1952-56 var han arkitektskolens dekan, og årene 1956-65 var han den første rektor for Det kgl. Kunstakademis skoler.

Ombygning af Rosenlund ved Vedbæk

I 1932 blev han arkitekt for Privatbanken (i dag Nordea Bank) og projekterede bl.a. en række filialers indretning og facader.[1] Senere projekterede han benzinstationer for Esso.[2] Hans første opgave på Søllerødegnen var ombygningen af ejendommen "Rosenlund" på Vedbæk Strandvej omkring 1940. Den havde siden 1931 tilhørt ingeniør Gunnar Larsen (1902-1973), som var direktør for F.L.Smidth og minister for offentlige arbejder 1940–1943.[3] Som minister vil han bl.a. blive husket for, at han knækkede sin spade, da de første spadestik til Fugleflugtslinjen Rødby–Helsingør blev taget i 1941. I dag er "Rosenlund" ubeboet, og den fine ejendom på en af Strandvejens bedste grunde henligger i voksende forfald.

Palle Suensons først etagebyggeri i kommunen var Nærumvænge, opført mellem 1949 og 1961. Her et foto fra 1952. (HA)

Nærumvænge

Det første og største projekt i Søllerød Kommune, som Palle Suensson kom til at stå for, var *Nærumvænge* syd for Skodsborgvej på en del af de arealer, som Søllerød Kommune havde sikret sig ved købet af Nærumgård i 1934.[4] Bebyggelsen blev opført i årene 1949-61. Den omfatter 159 lejligheder i 3-etagers blokke og 181 boliger i 2-etagers rækkehuse på begge sider af vejen Nærumvænge samt butikscentret Nærumvænge Torv.[5] I august 1970 blev centret udvidet med det store supermarked, der den dag i dag former optakten til torvet. Supermarkedet var projekteret af Palle Suenson for Alfred Olsen, der var indehaver af butikskæden Favør.[6] Arkitekt Finn Monies fremhæver i "Vejen til Rudersdal", at *Nærumvænge Torv er planlagt i nøje overensstemmelse med Nærumvænge boligbebyggelsen. Torvet er formet med fri udsigt over det fredede areal Sletten vest for boligbebyggelsen. Naboskabet til det smukke naturområde har givet torvet en særlig lødighed - - - Det er murede huse under store teglhængte tage, hvor især supermarkedet træder frem, fordi dets tag over den brede bygning er så højt og markant. -- - - Det er yderst sjældent, at man støder på en så tiltalende sammenhæng mellem boligbebyggelser, parkeringspladser, store friarealer og et moderne indkøbscenter.*[7] I denne forbindelse er det værd

Nærumvænges nyindviede torv med den dengang rummelige parkeringsplads designet til den gennemsnitlige bilstørrelse i 1950'erne. Foto fra omkring 1960. (HA)

De nyopførte etageboliger på Nærumvænge i rimfrost i november 1961.
(Foto: Jens Johansen, Rudersdal Museer = RM)

Nærumvængebebyggelsen set over "sletten" fra torvet. Foto fra omkring 1965.
(Det kgl. Biblioteks billedsamling)

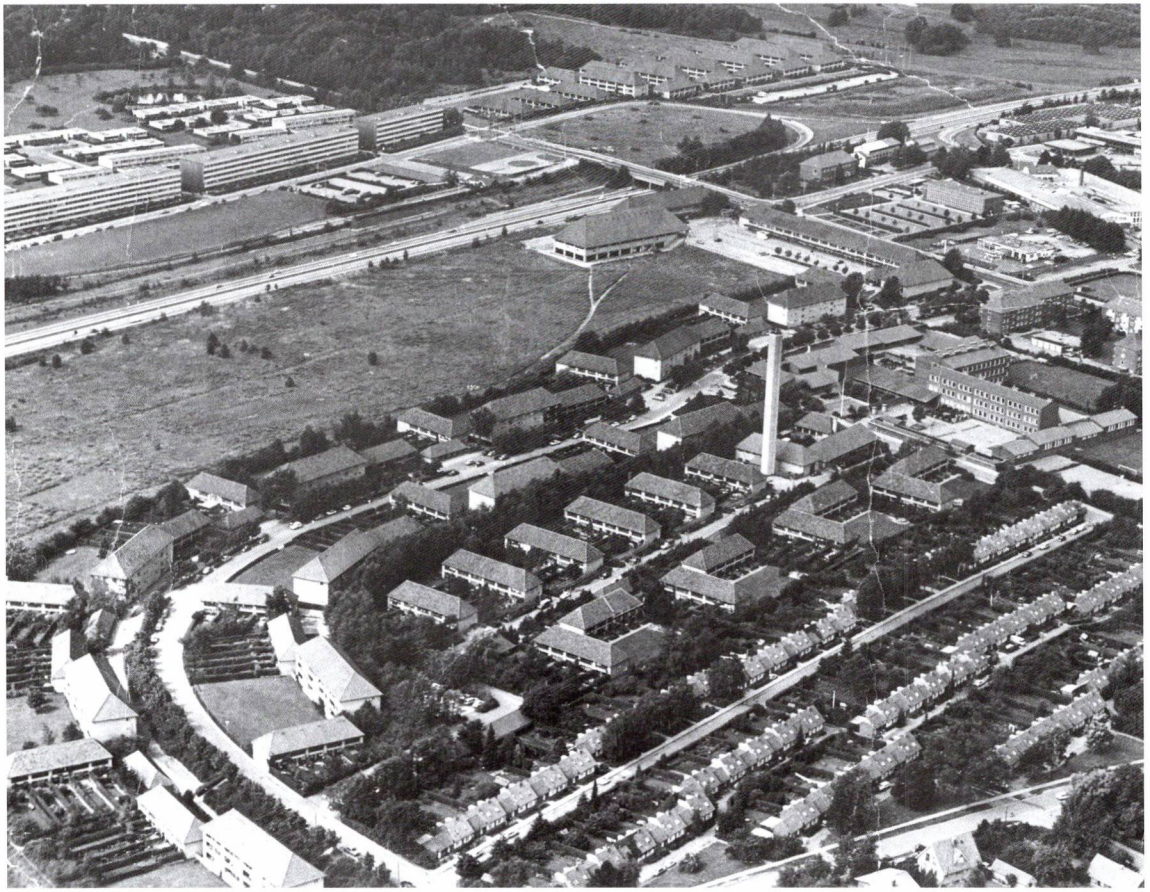

Den velplanlagte nye bydel omkring motorvejen med Nærumvænge i centrum. Supermarkedet ved Nærumvænge Torv blev opført som sidste del af projektet i 1970. Øverst i billedet ses Egevang Nord, som Suenson også stod for. Denne bebyggelse stod færdig i 1971. Luftfoto fra omkring 1975. (HA)

at nævne en finesse ved Palle Suensons byggestil: Han sørgede for, at tagrender og eventuelle sternbrædder blev placeret sådan, at man kunne se den nederste række tagstens forkant som en bølgelinje. Denne finesse er desværre blevet overset, da taget over butiksbygningen mellem torvet og Skodsborgvej blev fornyet i 2008.

Egevang Nord

Inden storcentret på Nærumvænge Torv stod færdigt, havde Palle Suenson fået en ny opgave skråt overfor på den vestlige side af motorvejen, nord for Skodsborgvej. Her lå oprindeligt Nærum Kostskole, som virkede fra 1907 til 1932. Bygningerne blev siden anvendt til forskellige

formål, indtil de blev bombesprængt under besættelsen i 1943.[8] En del af det store kostskoleareal – eller mere præcist skolens gamle fodboldbaner - på østsiden af den nuværende vej, Egehegnet, afhændede Søllerød Kommune til Søllerød almennyttige Boligselskab (SAB). Kommunens borgmester 1959-74, Erik Øigaard, havde siden 1954 været formand for SAB´s bestyrelse.[9] Ved salget i midten af 1960'erne betingede han sig, at Palle Suenson skulle projektere det kommende byggeri. På daværende tidspunkt forelå der en byplanvedtægt, som havde fastlagt, at der både på Egevang Syd – på vestsiden af den nuværende vej Langebjerg – og på Egevang Nord skulle bygges høje, lige boligblokke med flade tage.[10]

Palle Suenson udarbejdede i begyndelsen af 1966 et skitseprojekt svarende til byplanvedtægten. Han præsenterede så dette projekt for borgmester Øigaard med et krav om, at vedtægten blev ændret. Ifølge Suenson ville det være en skændsel at placere en række høje huse i beton på denne følsomme grænse mellem by og land. Erik Øigaard, som satte pris på Nærumvængebyggeriets kvaliteter, forstod godt Palle Suenson og fik som formand for byplanudvalget udarbejdet forslag til en ny byplanvedtægt. Heri blev der åbnet op for et varieret byggeri med mursten og tegltage.[11] Den 22. juni 1966 vedtog kommunalbestyrelsen forslaget. Under forhandlingerne foreslog de socialdemokratiske medlemmer af kommunalbestyrelsen, at der på tagetagen i SAB's blokke skulle indrettes 24 ungdomsboliger. Det blev dog afvist af borgmester Øigaard, idet han var enig med arkitekten i, at de store teglhængte tage *ikke* skulle brydes af uklædelige kvistvinduer. Dertil kom, at Suenson netop på den tid var i gang med opførelsen af 141 ungdomsboliger ved Skovlyporten i Øverød.

Langebjerg i Nærum, 1967, med reklameskilt for rækkehuse på Egevang. Egevang Nord-byggeriet blev gennemført 1969-1971. (HA)

Ganske som Nærumvænge på østsiden af motorvejen domineres også Egevang Nord af de massive røde tage, som står i voldsom kontrast til betonbrutalismen på Langebjerg. Foto fra Skodsborgvej 1993, med en gul mark og under de nu fjernede højspændingsledninger. (Foto: Jens Johansen, RM)

Den nye byplanvedtægt blev videresendt til de statslige myndigheder, hvor vedtægten blev godkendt. Erling Knudsen, der var direktør for Danmarks almennyttige Boligforeninger, som var foreningernes overordnede organisation, protesterede imidlertid kraftigt. Han var klar over, at det byggeri, som Palle Suenson ønskede, ville blive dyrere, og at konsekvensen kunne blive, at Boligministeriet ikke ville anerkende det som berettiget til statstilskud. For at lette SAB´s økonomi fik borgmester Øigaard kommunalbestyrelsens accept til at købe en del af arealet tilbage. Her skulle der opføres en tiltrængt, ny integreret børneinstitution som et led i bebyggelsen: "Børnehuset Egehegnet". Palle Suensons projekt blev herefter sat i gang i 1969, efter at den daværende boligminister Carl P. Jensen (S) havde givet byggetilladelse med den begrundelse, at der var for få almennyttige boliger i den konservativt dominerede Søllerød Kommune. Byggeriet omfattede 182 boliger fordelt på 30 boliger i 6 to-etagersrækkehuse og 152 lejligheder – hvoraf 50 er forbeholdt folkepensionister – fordelt på to- og tre-etagers blokke. Det blev ganske vist et montagebyggeri. Men da gavlene blev beklædt med mursten, og da de rejste tage blev dækket af tagsten – med den suensonske bølgelinje for neden - blev det hele en smuk pendant til Nærumvænge. Byggeriet stod færdigt i 1971. Som forventet blev boligerne dyrere end beregnet. Omkostningerne var i 1969 beregnet til 40 mio. kr. Men projektet endte med at koste 50 mio. Dette førte til, at boligerne først var fuldt udlejede i efteråret 1973.[12]

Børnehuset Egehegnet

Skovlyportens 141 ungdomsboliger blev opført 1967-68. Her foto fra Øverødvej optaget 1976. (Foto: Jørgen Berg. HA)

Inden opførelsen af Egevang Nord var gået i gang, stod endnu et Suenson-projekt, Skovlyporten mellem Rudersdalsvej og Borgmester Schneidersvej, færdigt allerede i 1968. Denne bebyggelse, som Palle Suenson projekterede for Unges Boligservice, omfatter 11 to-etagers blokke omkring et fællesareal. Blokkene rummer 84 to-værelses lejligheder, 57 enkeltværelser og en funktionærbolig. Skovlyporten er opført i Palle Suensons foretrukne materialer: Gule mursten og røde teglsten – denne gang dog med en forholdsvis lav rejsning.

Rækkehuse og parcelhuse

Parcelgården

Samtidigt med projekteringen af Nærumvænge stod Palle Suenson for projekteringen af rækkehuskomplekset Parcelgården ved Parcelvej i udkanten af Dronninggårdskvarteret. De i alt 66 boliger stod færdige i 1951. De ligger omkring Granholmen, der er en snoet sidevej til Parcelvej. Rækkehusene, der er opført af gule mursten og dækket af røde tegltage med kviste og høje skorstene, rummer hver 4 eller 5 boliger. Rækkehusene danner to og to en vinkel omkring et fællesareal, der på den tredje side afgrænses af en hæk. Arealet har indkørsel fra Granholmen og anvendes til parkeringsplads, legeplads og andre fælles formål. De smukke, karakteristiske boliger i tillempet engelsk rækkehusstil udmærker sig ved sine høje murede skorstene. Mod nord og vest grænser Parcelgården op til Furesøparken med Dronningeengen. Det er karakteristisk for Palle Suensons byggerier, at han søgte at placere dem således, at de grænsede op til ubebyggede områder.[13]

Parcelgården, der her er fotograferet i 1992, var det første husbyggeri Palle Suenson afsluttede i Søllerød Kommune. De smukke tidløse, engelsk inspirerede rækkehuse i det vestlige Holte, tæt ved den sydlige kommunegrænse, stod færdige i 1951. (Foto: Jens Johansen, RM)

Skoleparken

Det sociale boligbyggeri i Gl. Holte blev til over en lang årrække. Det begyndte med arkitekten Frederik Wagners smukke Nyboder-inspirerede huse: Buskehøj og Mariehøj 1917-1920.[14] Bolignøden efter besættelsen førte til det ambitiøse Skolepark-projekt, der blev indledt med de karakteristiske gule etageejendomme opført af arkitekten Preben Hansen i 1948-1950. I anden byggefase, der gennemførtes i midten af 1950'erne, virkede forskellige arkitekter. Glahn, Helweg og Brühl stod for den lave, tætte, fladtagede bebyggelse i halvcirklen omkring Malm-

Modsat Parcelgården fremtræder Skoleparken II uden skorstene, men med Suensons karakteristiske røde tegltage. (Foto 1994: Niels Peter Stilling, RM)

Skoleparken II blev opført i 1956, som de fleste andre Suenson-byggerier her i kommunen er hans bygningskomplekser omgivet af åbent land. (Foto 2005: Jens Johansen, RM)

bergsvej.[15] Omvendt står Suensons karakteristiske huse i gule mursten og røde teglhængte stejle sadeltage – dog uden skorstene, da der blev indlagt fjernvarme. Bebyggelsen danner den ydre halvcirkel i Skoleparken ud mod det åbne land. Meget smukt og meget virkningsfuldt. Den består af en kombination af enfamiliehuse og kædehuse og er opdelt i 8 grupper, hvoraf nogle er i én etage, mens andre er i to etager. Som i Parcelgården vender opholdsrummene ud mod de grønne områder.[16]

I 1956 stod Suensons byggeri for Gl.Holte Boligselskab færdigt. Det bestod – og består - af i alt 70 enfamileboliger på nord- og østsiden af Malmbergsvej. Og igen var det lykkedes for Palle Suenson at få placeret sit boligbyggeri, så det ligger med udsigt til skove og fredede områder og vid udsigt mod Kratmosen, Aggershviles fredede marker og Jægersborg Hegn.

Gassehaven

Gassehaven i Gl. Holte er opført i 1970–1972 på et areal mellem Gl. Holtegade og Søllerød Naturpark. Byggeriet omfatter 108 boliger, som ligger i blokke med to til seks boliger. Blokkene ligger ikke i lige linje, men er placeret med afvigende drejninger i forhold til hinanden. Der er dermed skabt plads til varierende grønne fællesarealer, ligesom tilkørselsvejene slynger sig gennem området. Carporte og udhuse vender ud mod vejen, mens der på husenes anden side ligger små haver omgivet af grønne hække. Grundlæggende er der tale om to langstrakte husrækker langs et bugtet vejforløb. Med huse på begge sider af vejen, betyder det, at boligerne på vejens vestside har opholdsrummene orienterede mod vest, mens boligerne på østsiden har disse rum orienterede mod øst. Hver bolig består af to dele: Den ene del, der er i to etager, har gavle

Gassehaven regnes for et af Suensons arkitektoniske hovedværker. Rækkehusene blev opført 1971-72 mellem Gl. Holtegade og Søllerød Naturpark. Foto fra 1972. (Det kgl. Biblioteks billedsamling)

opført af gule mursten, facader af træ og plader og tag med gule tagsten. Som normalt i to-etagers boliger er opholdsrummene og køkkenet placerede i stue-etagen, mens soveværelser og badeværelser ligger på 1. sal. Den anden del, der kaldes et "klimarum", har facader af glas, der er trukket lidt tilbage i forhold til de murede gavle, ligesom glastagets ryg ligger ca. en halv meter lavere end tegltagets ryg. Fra "klimarummets" stueetage fører en trappe op til en hems, som danner loft over en del af stueetagen. I tidens løb er nogle af glasfacaderne blevet erstattede af facader af træ med plader og almindelige vinduer. Husene nærmest Gl. Holtegade blev opført for byggefirmaet A/S V.M.Brockhus med salg for øje[17]. Palle Suenson ejede gennem Fonden for Bygnings- og Landskabskultur de fredede arealer vest for den kommende byggeplads, og det lykkedes ham sandelig at få ophævet fredningen af et areal, som var stort nok til, at der kunne opføres yderligere en række med 18 vestvendte boliger (Gassehaven nr. 86 – 120), som fonden udlejede.[18] Gassehaven betragtes med bebyggelsesplanen, klimarummene og de grønne områder som noget helt særligt, der stadig besøges af danske og udenlandske arkitekter. I Den Store Danske Encyklopædi`s korte biografi af Suenson fremhæves Gassehaven i Gl.Holte og F.L.Smidth`s administrationsbygning i Valby, opført af røde mursten i tre blokke på 2, 3 og 8 etager, som Palle Suensons mest fremragende arbejder.[19]

Foto modstående side: Gassehavens teglhængte "glashuse" ligger naturskønt ved de fredede arealer vest for Gl. Holte. (Foto 1980: Per Guldmann. HA)

Højbjergvang er ligesom Gassehaven overvejende opført i gule mursten. Bebyggelsen i Øverød på vestsiden af den fredede naturpark stod færdig i 1977. (Foto 2006: Niels Peter Stilling, RM)

Højbjergvang

I det nordvestlige hjørne af Søllerød Naturparks fredede arealer op mod kommune- og amtsgrænsen ved Rude Skov lå et trekant-område på 4 ha ind mellem Højbjerggård og Rudeskov (matr.nr. 5a af Øverød), som Palle Suenson havde overført til Fonden for Bygnings- og Landskabskultur. I begyndelsen af 1969 indgik Palle Suenson en aftale om et mageskifte med direktøren for Danmax A/S Brask Thomsen. Sidstnævnte ejede den udflyttede Langkærgård på Attemosevej i Gl. Holte, i alt 60 tdr. land. Byttehandlen – mageskiftet – gik ud på, at Brask Thomsen skulle overtage trekantområdet på betingelse af, at fredningen blev ophævet. Herefter var det ideen, at Palle Suenson skulle projektere den kommende bebyggelse i området, samtidig med at Palle Suenson overtog Langkærgård og søgte at frede dens arealer. Projektet lykkedes, men ikke uden alvorlige sværdslag.[20]

Efter byggemodningen af Øverødgården Højbjerggårds gamle landbrugsarealer blev selve byggeprojektet overdraget til Palle Suensons "elever". Den store arkitekt overdrog i 1972 sin tegnestue til fem medarbejdere, som dannede Palle Suensons Tegnestue A/S. Projekteringen af Højbjergvang var selskabets første opgave. Den blev først afsluttet i 1977. Men når man i dag betragter det vellykkede resultat, er man ikke i tvivl om, at Palle Suensons ånd har svævet over tegnebordene, hvis han da ikke har kikket arkitekterne over skuldrene og givet gode råd. 40 boliger er opført som vinkelhuse i gule mursten med gule tagsten og

høje skorstene, mens udhuse og carporte er udført i træ. Husene ligger forskudt for hinanden, og ligesom i Gassehaven er de interne køreveje udformet til både køretøjer, fodgængere og legende børn, samtidigt med, at der også er udlagt grønne områder i det let bakkede terræn.[21]

Rydholt

Det sidste Søllerød-projekt, der blev gennemført i Suensons levetid, var også knyttet til hans landsby Øverød. Kædehusbebyggelsen på villa Rydholts stærkt skrånende grund på nordvestsiden af Søllerød Sø blev opført i 1984 af Suensons Tegnestue A/S sammen med arkitekterne Martin Rubow og Finn Sønderbæk Christensen. Bebyggelsen, der ligger på skråningen mellem Øverødvej og Søllerød sø, omfatter 5 rækkehusblokke: 4 med 3 huse og 1 med 2 huse. Boligerne har 2 etager vendt mod syd og Søllerød sø og 1 etage mod Øverødvej, som man kommer ud til ad nogle stenbelagte adgangsveje med parkeringspladser i to carportbygninger. Husene er opført med røde tegltage med høje skorstene og vandskurede mure, der er kalket med en mørk orangefarve, som passer godt sammen med de grønne omgivelser.[22] På husenes sydside har hver

Rydholt blev opført af Palle Suensons tegnestue i 1984 og er arkitektens sidste byggeri i Søllerød Kommune. (Foto 1989: Chr. Birch Pedersen. HA)

Gule mursten, røde tegltage og høje skorstene karakteriserer Rydholts 14 rækkehuse, der ligger på en gammel skrå villagrund ned mod Søllerød Sø. (Foto 1989: Chr. Birch Pedersen. HA)

bolig en terrasse omgivet af grønne hække, mens den øvrige skrænt er udlagt som fællesareal, der fremtræder som en blanding af park og natur. Projekteringen af Rydholt, der blev udarbejdet året før, Suenson i 1985 blev alvorligt syg, er umiskendeligt Palle Suensons værk: Mursten, rejste tage med teglsten, høje skorstene, god afstand til befærdede veje og udsigt til grønne, ubebyggede områder.

Afslutning

Den omfattende projektering, som foregik i Palle Suensons navn, indebar selvsagt, at han ikke har siddet ved tegnebordet ved alle byggerier tilskrevet Palle Suenson. Hans opgaver var fordelt på tre tegnestuer, hvor et halvt hundrede arkitekter var ansat. Når han havde fået en opgave eller havde udsigt til at få en, tilkaldte han en eller flere af sine arkitekter og gennemgik byggeriets omfang og formål, byggeriets placering på grunden og forhold til omgivelserne samt de materialer, der skulle anvendes ved siden af de obligatoriske mursten og tegl. Når der forelå et skitseprojekt, diskuterede han det med arkitekterne, og efter

Arkitektens egen underskrift.

evt. ændringer blev det herefter forelagt bygherren. Når denne havde godkendt projektet, kunne detailprojektering gå i gang. Herunder var der så ind imellem yderligere møder mellem Palle Suenson og "hans" arkitekter, ligesom han også holdt en række møder med entreprenørerne. Når et byggeri var kommet i gang, viste han sig også på byggepladsen for at sikre sig, at alt gik planmæssigt.[23] På byggepladserne i Søllerød Kommune kunne man jævnligt se ham i ridebukser og –støvler, idet han, der var en habil rytter, benyttede lejligheden til en ridetur mellem sin ejendom Rygård og byggepladserne.

Foruden at have stået for en række af de bedste efterkrigstidsbyggerier i Søllerød Kommune spillede Suenson også en central rolle i skabelsen af den grønne kommune med mange fredede naturarealer og skarpe grænser mellem det bebyggedede land og de åbne landskaber. Denne side af hans virksomhed vil blive behandlet i en efterfølgende artikel i Søllerødbogen.

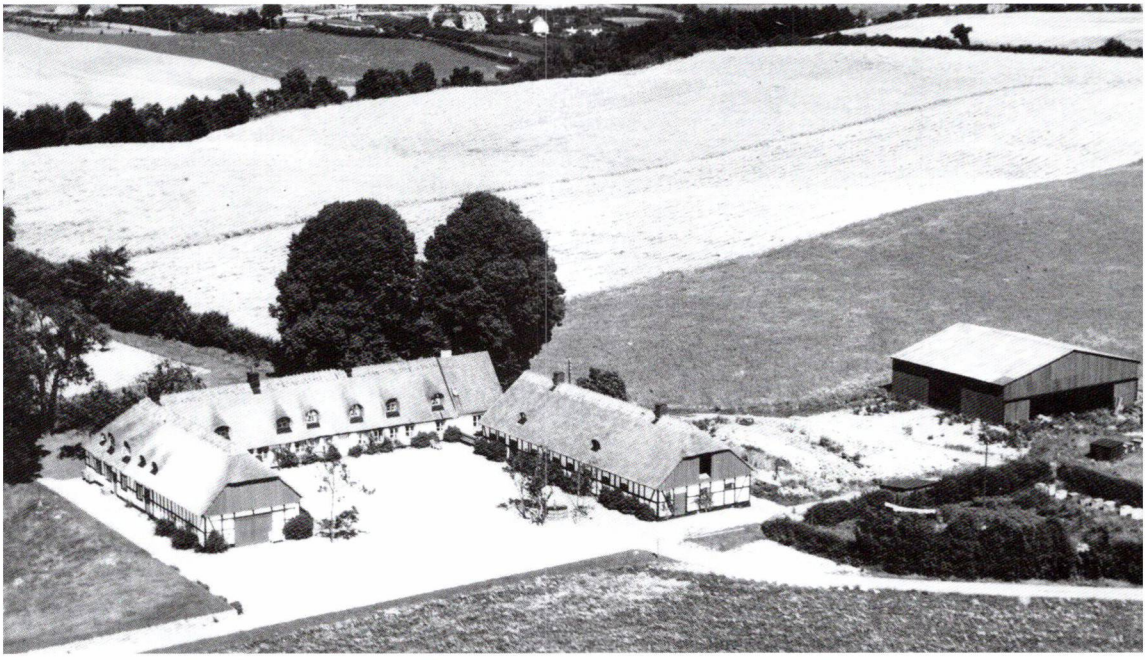

Palle Suenson boede modsat så mange andre af tidens arkitekter ikke i eget tegnet hus, men på den smukke udflyttede 1700-tals gård Rygård, matrikel nr. 7 af Øverød By. Suenson ejede gården fra 1940. I hans ejertid blev de åbne marker og landskaber fredet som Søllerød Naturpark. Luftfoto fra omkring 1940. (HA)

Noter

1 Johan Casper Crone og Peter Hancke: Arkitekten Palle Suenson, 1987, s. 115-122 (APS).

2 APS, s. 305-308.

3 Jf. Niels Peter Stilling i Strandvejen før og nu (red.: Bo Bramsen), 1995, bd. 1, s. 412-414.

4 Ernst Goldschmidt: Frederik Clausen – en visionær sognerådsformand. Søllerødbogen 2008 s. 85-88.

5 APS s. 249 – 265.

6 Supermarkedet er i dag et led i butikskæden Super Best.

7 Finn Monies: Bygningskunsten i Søllerød Kommune efter 1940. Vejen til Rudersdal, 2006, s. 187-89 og 214-15.

8 Jf. Gunnar Sandfeld: Søllerød – som det var engang, bd. 3. 1975, s. 135-144. Og Thea Bergsveinsson: Nærum Kostskole som jeg husker den. Søllerødbogen 1992, s. 162-186.

9 Jf. Jørgen Schunck: Erik Øigaard – Fredningsborgmesteren i "Den grønne Kommune". Søllerødbogen 2003, s. 73. Se også Erik Astrup: Borgmester Erik Øigaaard. Søllerødbogen 2002, s. 95-148.

10 Jf. byplanvedtægt nr. 16 [for] arealer ved Nærum Station. Søllerød Kommunes tekniske forvaltning 9.3. 1966.

11 Samtale med tidl. kommunalbestyrelsesmedlem Jørgen Schunck. Jf. APS s. 330 – 334.

12 APS s. 330 -333.

13 APS side 267 – 271 og Finn Monies , 2006, s. 171 – 172.

14 Jf. Niels Peter Stilling: Billige boliger i Søllerød Kommune – Buskehøj og byfornyelsen, 1994 (2. udg. 2004), s. 27-34.

15 Jens Johansen: Bebyggelsesudviklingen. Vejen til Rudersdal, 2006, s. 121.

16 Finn Monies: Bygningskunsten i Søllerød Kommune efter 1940. Vejen til Rudersdal, 2006, s. 171-173.

17 Arealet, som firmaet havde købt af Søllerød Kommune, skulle oprindeligt have været anvendt til et socialt rækkehusbyggeri for Søllerød almennyttige Boligselskab. Imidlertid havde kommunen ved et mageskifte i 1950 overtaget arealet og overladt matr.nr. 2ng og 4er af Nærum by til SAB. Da socialdemokraterne protesterede mod salget til A/S Brockhus, var det derfor let at afvise protesten. Søllerød Tidende 5.2. 1969 & APS s. 39-42.

18 Herom i en senere artikel om Palle Suensons fredningsbestræbelser i Søllerød Kommune.

19 Encyklopædien bd. 18, 2000, s. 259.

20 Jf. Jørgen Schunck, Søllerødbogen 2003, s. 81ff.

21 Jf. Finn Monies, 2006, s. 179.

22 Finn Monies, 2006, s. 179-180.

23 Samtale med Palle Suensons tidligere medarbejder, arkitekt Søren D.Schmidt.

Fanget på isen

Et drama på Øresund i marts 1947

af Martin Dahl

En iskold dag midt i marts 1947 blev 41 torskepilkere fra Vedbæk og Skodsborg isoleret på en løsrevet isflage på Øresund. Mændene vandrede i timevis over drivende isflager, og situationen blev mere og mere desperat efterhånden, som mørket faldt på. Ved hjælp af en efterlysning i de lokale aviser har forfatteren fået kontakt til flere efterkommere af denne histories hovedpersoner, og beret-

Sådan så der ud i Vedbæk Havn i vinteren 1946/47. I februar kunne man konstatere en gennemsnitstemperatur på -7,1 grader, hvilket stadig er dansk kulderekord for februar. I baggrunden ses det fine Vedbæk Hotel, hvor Hotel Marina ligger i dag. (Foto: Irving Jensen, Historisk Arkiv for Rudersdal Kommune = HA)

ningen bygger på skriftlige såvel som mundtlige vidnesbyrd samt avisnotitser fra dengang, der var rigtige isvintre til.

Forfatteren er cand.mag. i Historie og er arkivleder ved Historisk Arkiv for Rudersdal Kommune – Rudersdal Museer, hvor han har været ansat siden 2006.

I dag, hvor den globale opvarmning både er et mærkbart fænomen og et emne for politisk debat, er det interessant at tænke på, at Danmark tilbage i 1940'erne blev ramt af ikke mindre end fire ekstremt hårde vintre. Besættelsestidens tre første vintre 1939-40, 1940-41 og 1941-42 var præget af rekordlave temperaturer og utrolige mængder sne, og går i dag under navnet *trillingeisvintrene*. Igen i 1946-47 viste vinteren tænder, og man kunne i februar måned konstatere en gennemsnitstemperatur på -7,1 grader, hvilket stadig er dansk kulderekord for februar.

Følgende dramatiske begivenhed udspillede sig i marts måned 1947, hvor isvinteren stadig var på sit højeste. Mandag den 17. marts 1947 var Øresund stadig dækket af et tykt lag is. Som så mange gange tidligere denne vinter gik en række mænd fra Skodsborg-Vedbæk ved middagstid ud på isen den kolde martsdag for at pilke torsk.[1] Det var en broget flok, 41 mand i alt: En silkehandler, en finansmand, en erhvervsfisker, en håndværksmester samt flere håndværkere og arbejdsfolk. Snedkerlærling Knud Erik Larsen fra Vedbæk var med sine 16 år den

41 mand på Øresunds is

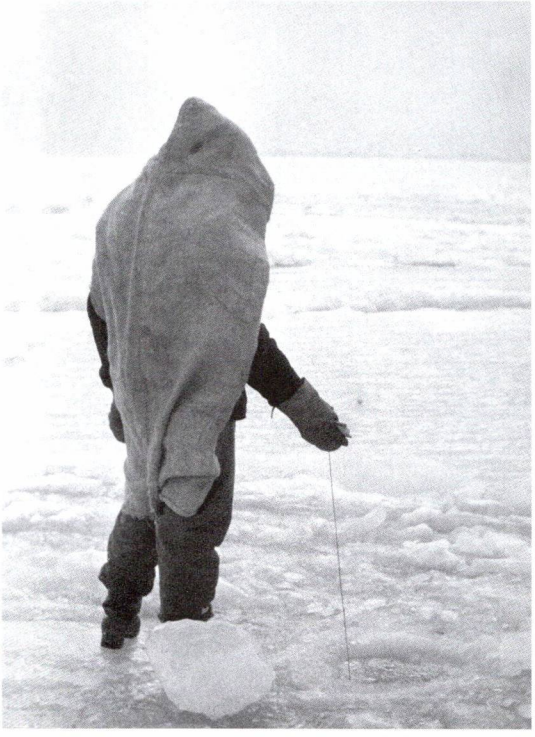

Torskepilker på Øresund. Foto fra en af de første, iskolde måneder i 1947. (Scanpix)

Kioskbestyrer Oline Even Andersen og hendes mand, malermester Georg Andersen (1890-1961) fotograferet i 1938 foran Trørødvej 71, hvor Oline Andersen drev en kiosk med salg af tobak, blade og aviser. Kiosken lå indtil begyndelsen af 1940'erne ved siden af Siestabageren i Trørød. Georg var en af deltagerne på den skæbnesvangre fisketur på isen i 1947. Efter de dramatiske begivenheder skrev han en beretning herom, som danner grundlag for nærværende artikel. (HA)

yngste i flokken. De var alle klædt varmt på for at kunne modstå den stride vestenvind, der i kombination med frostgraderne fik kulden til at trænge gennem marv og ben. Iført stormhuer, halstørklæder viklet om både hals og hoved og tykke frakker, har forsamlingen på afstand lignet en stribe vandrende tøjbylter ude på isen.

500 kg torsk

Efter at have slået hul på isen med økser omtrent fem kilometer uden for Strandvejskysten og 3 kilometer sydvest for Hven kunne torskepilkeriet begynde. Fiskeriet gik strygende. På få timer havde de 41 fiskere tilsammen fanget 500 kg torsk, altså godt 12 kg pr. mand. Det lader ikke til, at denne fangst har været usædvanlig i 1947; mens de seneste årtiers bratte nedgang i Øresunds torskebestand ville gøre en lystfisker af i dag mere end tilfreds med en fangst på over 12 kg torsk. Til transport af den åbenbart forventede gode fangst medbragte mændene cykler, knallerter og sågar en trillebør.

Optaget af fiskeriarbejdet tog de flittigt arbejdende fiskere sig ikke af, at vejret ud på eftermiddagen slog om i tø.[2] Men isen var flere steder ikke tykkere end, at det pludselige vejrskift fik isen til at slå revner.

Bølgebryderne langs Øresunds kyster blev udsat for hårdt pres af isskruninger, der blev presset sammen og op i meterhøje volde. Her er det Vedbæk Havn med fyrtårnet "Per Nilens røde øje" under en af 1940'ernes isvintre. (HA)

I løbet af kun et kvarter udviklede en revne i isen sig fra en uanselig sprække til en meterbred afgrund, der afskar fiskerne fra at komme tilbage til Danmark i direkte linie. Ved 15-tiden opdagede de første fiskere den ubehagelige situation, og hurtigt gik nyheden videre til de øvrige mænd, der stod i grupper spredt over et større område sydvest for Hven. I det halvdisede vejr kunne mændene på isen ikke se nøjagtigt, hvor lang revnen var, kun, at den løb i en nord-syd-gående i retning imellem dem og den danske kyst. Nogle mente at kunne se, at revnen et par kilometer mod syd drejede mod vest i retning af Taarbæk, hvilket gav håb om, at man stadig kunne komme sikkert i land dér.

Isen bryder op

Her viste den menneskelige psyke sig fra meget forskellige sider blandt mændene på isen. Var situationen desperat? Eller var der tale om en forbigående fare? Svaret kom tydeligvis an på den enkeltes sortsyn eller optimisme, for mens nogle valgte at fortsætte fiskeriet og se tiden an, valgte andre at gå i retning af København og håbede at komme i land ved Taarbæk. Dem, der gik i samlet flok mod syd, måtte efter en halv times gang erkende, at isens kant, der viste ind mod land ved Taarbæk, kort efter bøjede ud ad igen, og de kunne tilmed se, at iskanten på den anden side af det åbne hav nu fortabte sig i disen. Her gik det op for fiskerne, at de befandt sig på en isflage, der drev vilkårligt rundt på Øresund!

Panik

På dette tidspunkt - omkring kl. 16 - blev mændene for alvor ramt af panik, og gruppen, der var gået i retning af København, blev uenige om, hvad de skulle stille op. Tre mand fortsatte vandringen sydpå, mens størstedelen valgte at vende om og gå i retning af Hven. Måske ville hvenboerne kunne se mændene på isflagen, og ellers måtte de forsøge at komme i land i Sverige, da det lod til, at isflagen drev østover. Det er bemærkelsesværdigt, at mændene først på dette tidspunkt valgte at smide deres fangst fra sig for bedre at kunne bevæge sig fremad. I forvejen brugte de mange kræfter på at slæbe deres cykler, som de stadig ikke ville efterlade. Nu gik de yngste og stærkeste forrest for at træde et spor for de ældre i den 15 cm dybe sne med 35 cm dybe driver.

Ved 18-tiden begyndte vejret at klare op til stor lettelse blandt mændene på isflagen. Nu var der reelt håb om at blive set af hvenboerne, selv om skumringen begyndte at melde sig. Men håbet blev lynhurtigt

Foto fra Vedbæk Havn under isvinteren i 1939/40. Al færdsel på havet foregik til fods eller med isbåd som den til højre i billedet. (HA)

Episoden på Øresund i marts 1947 var ikke enestående. Igen d. 4. marts 1955 skete det, at 18 torksepilkere blev isoleret "om bord" på en kilometerlang isflage på Øresund. I første omgang kom to bornholmerkuttere dem til undsætning og transporterede dem til den landfaste is, hvor fiskere fra Vedbæk, som det ses på billedet, hjalp til på den sidste strækning. I land ventede politiet for at uddele bøder til de letsindige. Foto 4. marts 1955. (Månsson/Scanpix)

vendt til panik, da de forreste i forsamlingen pludselig råbte tilbage til bagtroppen, at isflagen var ved at dele sig i flere stykker! For ikke at blive isoleret på den forkerte side af den nye revne, der var ved at dele fortrop fra bagtrop, måtte de bagerste sætte i løb og springe hen over det åbne vand på det smalleste sted, mens tid var. En af mændene, der sprang med sin cykel over nakken, landede uheldigt og gled i vandet. Heldigvis var kammeraterne hurtige til at trække ham op på isen. Tanken meldte sig blandt mændene, hvorfor de egentlig havde risikeret alt for at komme over på den anden isflage. Hvilken isflage var i virkeligheden sikrest? Ingen anede det, men en ting var sikkert; ingen havde lyst til at blive isoleret fra flokken.

Hvad de desperate mænd på isflagen ikke kunne vide var, at hvenboerne havde opdaget dem, og lige siden det blev konstateret, at isen var i drift, i kikkert fulgte dem fra øens Kongsgård. Hvenboerne kunne dog ikke stille så meget op, så længe fiskerne var langt ude på isen. De måtte håbe på, at mændene klarede den farlige færd over isen frem til det åbne vand ved Hven. Først da de for alvor nærmede sig øen, var det muligt at sende en fiskerjolle ud mellem drivisen omkring Hven.

Ved 19-tiden lykkedes det jollen at hente det første hold fiskere, der befandt sig ved iskanten tættest på Hven. Denne redningsaktion var ikke ufarlig, da mørket for længst havde lagt sig, så man kun kunne

Brandmænd saver og hugger hul i isen på Øresund for at måle dens tykkelse. Foto 1954. (Moe/ Scanpix)

De reddede fiskere på Hven

navigere ved hjælp af råb til de ventende mænd på isflagen. Mændene tømte deres lommer for papir og andet, de kunne sætte ild til, så øboerne i små glimt kunne lokalisere dem på isflagen. Der var kun plads til fem mand i jollen ud over roerne, og naturligt nok var der "kamp" om at være blandt de heldige, der kom først ned i båden. De øvrige måtte vente på isen og håbe, at deres redningsmænd igen ville kunne finde flokken i mørket. Lykkeligvis blev alle, der var gået i retning af Hven, reddet over til øen i løbet af aftenen.

Hjemme i Danmark havde de pårørende ingen mulighed for at vide, hvad der var sket ude på isen. Naturligvis var bekymringen stor blandt fiskernes koner og familier, der ikke kunne forstå, hvorfor de ikke var kommet i land ved skumringstid. Og da en af sønnerne, der også havde været ude på isen, men havde holdt sig længere inde ved land, kunne fortælle, at isen var gået i drift, blev bekymringen endnu større.

På Hven samledes de forkomne fiskere på den lokale skole ved 20-ti-

I Sct. Ibs Kirke på Hven ses i dag en buste af den danske astronom Tyge (Tycho) Brahe (1546-1601) flankeret af de to flagstænger af sølv, som danskerne samlede ind til samme aften, de blev reddet. Over Tyges hoved ses et kalkmalet indvielseskors fra Middelalderen. (Foto: Niels Peter Stilling, Rudersdal Museer).

den. De trætte, kolde og våde fiskere slog sig ned i skolestuen og flokkedes om den varme kakkelovn. Gensynsglæden var stor blandt mændene i den tæt pakkede skolestue. Den oprindelige flok på 41 mand var under den lange vandring blevet delt i indtil flere grupper. Først da de blev samlet på Hven, vidste de, at alle var kommet sikkert i land. Deres udmattelse blev herefter afløst af højt humør, da en lottechef og fire lotter troppede op med pålægsmadder, varm kakao og tobak. Den lokale tolder indsamlede mændenes fagforeningsbøger og anden legitimation, så der kunne gives en melding til politiet i Danmark om hvem og hvor mange, der var kommet i land på Hven. Sent om aftenen ringede politiet til de ventende og ængstelige familier med den gode nyhed. Nyheden blev ligeledes spredt fra mund til mund, men enkelte fjerntboende familier, der ikke havde telefon, måtte vente til næste eftermiddag med at få overbragt nyheden om, at deres mænd og fædre ikke var omkommet på havet.[3]

Cyklerne

Om aftenen havde mændene ikke glemt deres cykler, der lå efterladt ude på isen. Allerede før mændene lagde sig til ro i de til lejligheden indsamlede senge i skolestuen, blev det aftalt, at en ekspedition skulle sendes ud på isen næste morgen for at finde de værdifulde cykler. Ligeledes blev mændene hurtigt enige om, at broderfolkets redningsaktion aldrig måtte glemmes. Derfor blev der indsamlet 300 kroner til to danske flag på sølvstager som tak for den mindeværdige indsats. Flagene blev overdraget til hvenboerne ved et besøg sommeren efter, og de kan ses den dag i dag i Sct. Ibs Kirke på Hven.

2. pinsedag 1947 fik de danske mænd og deres familier i Skodsborg og Vedbæk besøg af deres redningsmænd fra Hven. Til denne lejlighed havde hvenboerne skrevet en sang - der på dansk ! - skildrede vinterens dramatiske begivenhed:

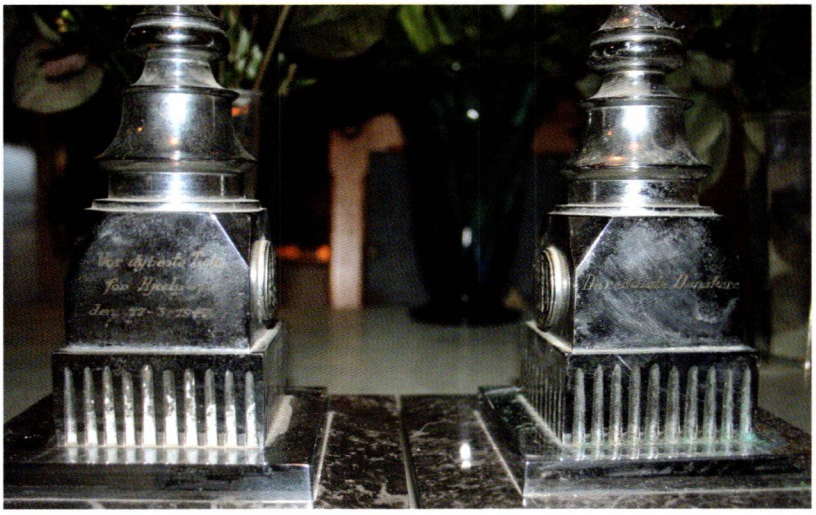

Nærfoto af flagstængernes sokler. På hver side af soklerne er indgraveret: "Vor dybeste Tak for Hjælpen den 17-3-1947" og "De redede Danskere". (Foto: Niels Peter Stilling, RM)

Da isen var brudt mellem Danmark og Hven,
og luften var klar og isnende ren,
og stormen jog over aabnede sö,
da tänkte hver een paa den lille Ö:
"Guds tak at islänken nu er brudt,
nu er den knugende vinter slut."
Dog havde de näppe tanken endt,
för budskab mellem dem blev sendt:
"Folk i fare paa aabne vande
alle samles ved Backafalls-strande."
Stormen hviner haardt over öen,
den jager ud og oprörer söen.

Paa Kongsgaarden[4] *sidder Gerda*[5] *og tänker,*
omkring hende mörket langsomt sig sänker,
hun tänker paa folk som färdes derude,
og stirrer gennem regnstribet rude.
"Ak maatte de redes de arme stakler,
som forkomne, sultne paa isflagen vakler,
det er jo landsmänd fra Danmarks kyst,
de er i fare, Gud give dem tröst."
Da kommer den äldste springende ind,
hans haar er uredt og vaad hans kind.
"De klarer det sikkert, de kommer snart,
gör sengepladser istand i en fart."
Og videre gik budet til lotternes hus,
kommandoraab löd gennem strömens brus.
Saa spredtes skaren over vor Ö,
de när havde druknet i graadig sö.
Havkälling i dybet viste tänder,
og vred i harme de knugende händer,
[sætning mangler]
-sent vil hun glemme den bitre tort.

Nu sneen er smeltet og snart er det sommer,
blomsterne spirer og gröden kommer,
og hertet svulmer i hver en barm,
det fyldes med tak saa inderlig varm.
Ej tak til hin, ej tak til enhver,
en liden tak dog til hver isär.
Dog dybest inde vi takker vor Gud,
der af trängslerne frelste os ud.[6]

Kilder

Søllerød Tidende nr. 13 af 29. marts 1947.

Beretning skrevet af Georg Even Andersen (1890-1961), der selv deltog i fisketuren. Beretningen indgår i Historisk Arkiv for Rudersdal Kommunes samling, jr.nr. 2003/81-1.

Mundtlige vidnesbyrd fra folk, der husker vinteren 1946-47 samt historien om den dramatiske fisketur.

Hvem, hvad, hvor. Politikens Årbog 1948.

http://vejret-dyn.tv2.dk/article.php/id-10070756.html

Noter

1 Det kan undre, at 41 mand med forskellige erhverv kunne tage på fisketur på en mandag, der ikke var helligdag. Det skyldes formentlig, at man efter 40 dages hård frost havde svært ved at udføre mange typer erhverv, og at almindelig transport var vanskeliggjort. Om de forskellige ugedage Se: R. W. Bauer: "Calender for Aarene fra 601 til 2200, 1868 (genudgivet 1974). Bauers Skema nr. 16, s. 43 viser, at den 17. marts 1947 var en mandag.

2 I følge afsnittet "Meterologiske Begivenheder" i "Hvem Hvad Hvor", 1948, s. 41, blev Nordøstdanmark ramt af et tøvejr midt i marts 1947: "Ved Lyngby var der uafbrudt frost i 54 døgn fra 21. Januar til 15. Marts 1947, hvilket er den længste Isdagsperiode, der er registret herhjemme."

3 Der var typografstrejke i foråret 1947, så der udkom kun få aviser, der kunne berette om det dramatiske vejrskifte, der flere steder i landet afstedkom dramatiske begivenheder på de islagte farvande.

4 På stedet lå tidligere en kongsgård fra Tyge (Tycho) Brahes tid, deraf navnet.

5 Gårdejerens kone, Gerda, var dansk født.

6 Sangen er afleveret til Historisk Arkiv i januar 2010. Giverens far, Knud Nilsson (murer), var med på fisketuren i 1947, og det samme var giverens onkel, Ejner Pedersen (arbejdsmand). Sangen er skrevet af Hvenboerne i anledning af en gensynsfest i Gl. Holte i maj samme år.

"Mortens mur"

Billedhuggeren Morten Nielsens skulpturer på Nærumgårdskolen.

af Jørgen Berg

Billedhuggeren Morten Nielsen (1920 – 1998) boede en stor del af sit liv i Søllerød, heraf 36 år i Øverød fra 1962 til sin død i 1998. I huset på Øverødvej havde han sit atelier umiddelbart bag ved bydelens sidste "landsbykøbmand" Thorsen. Morten Nielsen var udlært stenhugger og autodidakt som billedhugger. Allerede i 1944 blev han medlem af kunstnersammenslutningen "Decembristerne", hvor han forblev indtil sin død i 1998. Gennem årene modtog han en lang række udmærkelser, hvoraf her kun skal nævnes P. C. Skovgaard Medaljen, som blev ham tildelt i 1977.

Her handler det imidlertid alene om Morten Nielsens kreative aktiviteter på Nærumgårdskolen i 1970'erne. Forfatteren var inspektør på Nærumgårdskolen (nu Nærum Skole) fra 1964 til 1990 og deltog i skolens mange kulturelle aktiviteter, herunder udstillinger og indkøb til skolen af betydende kunstværker af nutidige danske kunstnere. Jørgen Berg har igennem årene skrevet en række artikler til Søllerødbogen, hvoraf den seneste, i årgang 2008, handler om en anden Søllerød-kunstner, der var bosat i Paradiset, "Paul Berg – Skulptør og smed".

1960'erne og 1970'erne var "en lille guldalder". Stærke energier frigjordes inden for kunst- og kultur. Friheden blomstrede, og gamle normer blev nedbrudt af et ekspanderende og eksperimenterende kulturliv. Denne udvikling skete også inden for skolens verden, hvor nye pædagogiske holdninger ændrede skolebilledet markant. Det gjaldt ikke mindst de musiske fag og billedkunsten i dens forskellige udtryksformer. Abstraktionerne vandt indpas både i maleriets univers og blandt de skulpturelle skaberværker. De *alternative* eller *uautoriserede* kunstnere masede sig også frem. En veritabel brydningstid havde gjort sit indtog.

Vi tog det hele til os på Nærumgårdskolen, fandt nye veje og mobiliserede de energier, som altid er nødvendige forudsætninger for en udvikling. Mottoet var noget i retning af: "*Verden tilhører dem, der gider*", og vi gad. Mange kunstudstillinger og erhvervelser af kunst fandt sted,

Foto fra Nærumgårdskolen optaget i begyndelsen af 1950'erne, vistnok i 1951, året efter skolens indvielse. Det er skoleinspektør Harriet Clasen med ryggen til og en række glade elever fra de ældste klasser. Bag dem ses den daværende pergola, og imellem søjlerne anes de ubebyggede arealer, hvor Nærumvængebebyggelsen blev opført få år senere. (Historisk Arkiv for Rudersdal Kommune, = HA)

Skolens kunstgalleri

og skolens gange og trapper fik efterhånden karakter af *kunstgalleri.* Til glæde for elever, lærere, forældre – og for de kunstnere, som udstillede. Det var den nye kunst, vi præsenterede, og ikke de museale skatte. Eleverne skulle mærke tidens puls, debattere den indbyrdes og med kunstnerne, tage stilling til den – og måske acceptere den? I opbygningen af denne samling fik vi rundhåndet økonomisk støtte fra forskellige velstående donatorer: Statens Kunstfond, Ny Carlsberg Fondet, borgmester Erik Øigaard fra Søllerød Kommune og blikkenslagermester Werner Ruff, formand for Sparekassen for Lyngby og Omegns fond.

Hva´ska´vi med kunsten?

Man kan godt stille det spørgsmål: Hvorfor skal der være kunst på en skole? Hvad skal det være godt for? Vi ønskede, at eleverne skulle få øje på og forstå sammenhænge og tænke i helheder: billedkunst, litteratur, arkitektur og historie er alle på forskellige måder forbundet. Denne indsigt opnår eleverne blandt andet ved at færdes i et kulturelt miljø, hvor de forskellige menneskelige udtryksformer indgår i et hele, hvor farver, møbler og udsmykninger danner en harmonisk ramme om elevernes opvækst og læring - giver dem nogle gode oplevelser, en større livsfylde.

Interessen for skulpturer vokser

En god ven af skolen formidlede i 1972 en kontakt til billedhuggeren *Lis Hooge Hansen*, som søgte et midlertidigt opholdssted til sit store relief *Flugt*, som netop havde været udstillet på *Den Frie* i København.

Det første skulpturelle som blev opsat på Nærumgårdskolen var Lis Hooge Hansens 2,5 x 4 m store relief "Flugt". Det blev ophængt under det nye halvtag ved hovedindgangen, og børnene tog det til sig! Her fik de syn for sagn: kunst kan virkelig være spændende. Desværre havde vi ikke råd til at købe relieffet, men interessen for skulpturer var vakt. Foto fra 1972. (HA)

Morten Nielsen var uddannet stenhugger, men arbejdede også med andre materialer, for eksempel jern. Han udførte mange jernskulpturer, og svejsning var da en nødvendig proces. Her ser vi ham på værkstedet – klar til dåd. Foto 1978. (HA)

"Flugten" til Helsingør

Kunne vi finde plads til det? Ja, det kunne vi. Relieffet (2,50 x 4,00 m) var for stort til at kunne bugseres ind i huset og blev derfor monteret under halvtaget ved hovedindgangen. Men desværre kun til lån! Det kostede 100.000 kr., som vi ikke havde. Efter et par års forløb endte *Flugten* derfor i Helsingør, hvor de åbenbart var mere ved muffen, end vi var i Nærum på det tidspunkt. Men nu havde vi fået smag for skulpturer. I februar 1975 søgte vi derfor Søllerød Kommunes Planlægnings- og Kulturudvalg om et tilskud på 25.000 kr. til indkøb af et relief til 100.000 kr. til ophængning under halvtaget ved skolens indgang. Beløb-

bet blev bevilget under forudsætning af, at Statens Kunstfond samtidig ville bidrage med de resterende 75.000 kr. til indkøbet. Det ville Statens Kunstfond godt, og så var de 100.000 kr. hjemme.

Hos Kunstfonden

I januar 1976 blev skolens kunstudvalg (lærer Bent A. Sørensen og undertegnede) indkaldt til møde i Kunstfonden, repræsenteret af maleren Anders Kirkegaard og billedhuggeren Knud Nellemose. Mødet handlede om valget af kunstner, der skulle løse opgaven inden for den bevilgede ramme. Knud Nellemose lagde op til en drøftelse og nævnte lidt svævende et par navne på mulige kunstnere. Men da vi forsigtigt nævnte Lis Hooge Hansens navn og *Flugten*, for Anders Kirkegaard i harnisk og svor på, at "*her taler vi kun om rigtige kunstnere*". Efter en lille tænkepause genoptog Nellemose med venlig, men fast stemmeføring samtalen og ledte os hen mod den nødvendige afgørelse:"*billedhuggeren Morten Nielsen, som er medlem af kunstnersammenslutningen Decembristerne, skal have opgaven*".

Hvad syntes vi så om det? Med Anders Kirkegaard som medspiller ved langbordet var der ikke tid til *udenomssnak*. Jeg kendte enkelte mindre figurer, som Morten Nielsen havde skabt. Dertil kom, at jeg vidste, at han havde været aktiv i modstandsbevægelsen og efter besættelsen havde udført et granitmonument på Christmas Møllers Plads for frihedsbevægelsens faldne. Det var for mig nok til, at vi kunne udtrykke vores tilfredshed med valget af Morten Nielsen - og også sige tak for gaven. Så gik vi hjem optaget af at finde flere oplysninger om vores kommende samarbejdspartner – og om kunstnersammenslutningen Decembristerne.

Morten nielsen og decembristerne

Decembristerne var stiftet allerede i 1928 af fem unge kunstnere, der ønskede at få et sted at udstille hvert år. De fik husrum på *Den frie Udstilling* ved Østerport, hvor de har udstillet lige siden. De malede dengang i en naturalistisk tradition, men i de seneste årtier er eksistentielle problemstillinger kommet mere i centrum for opmærksomheden. Her spiller den menneskelige figur en væsentlig rolle. Decembristerne har aldrig udarbejdet en programerklæring for gruppen, så rammerne var vide. Medlemsskaren blev i perioder ramt af store udskiftninger, og billedet kunne blive ret broget og modsætningsfyldt. Decembrister ynder ikke at indordne sig hverken under traditioner eller tidens herskende strømninger, og de blev sågar engang betegnet som *de skæve eksistensers sammenslutning*.

Morten Nielsen hos Decembristerne i 1944

Fra Morten meldte sig ind i Decembristerne i 1944, udstillede han sammen med dem på *Den Frie* – med enkelte afbrydelser – til 1998. Han arbejdede fortrinsvis naturalistisk i de første årtier. Menneskefiguren og portrættet var de centrale temaer. Derefter udviklede han en mere abstrakt stil, hvor det organiske og vegetative danner baggrund for skulpturen. I de senere år udførte han en del abstrakte skulpturer med stramt komponerede former, men han slap alligevel aldrig helt sit tag i den organiske verden som motiv. Som kunsthistorikeren Knud Voss skrev i indbydelsen til en udstilling af Morten Nielsen-arbejder på *Æblegården* i Søllerød i 1989: "*Det vegetative, væksten i planten, det uudviklede i et svulmende bladkim, der ligesom er ved at løfte sig ud af sin indespærring, blomstens bøjede kronblade omkring den åbne skål, fugleformer og træk af mennesker er alt en væsentlig part af grundlaget for hans visioner. Morten Nielsens billedkunst er ligesom et kig ind i naturens forunderlige værksteder, hvor energi er opladet og formen spændt til bristepunktet, - et eget intenst liv*".

Foran staffeliet og den sorte tavle udformede Morten sine ideer "bid for bid", som han udtrykte det i interviewet med to skolepiger fra Nærumgårdskolen. "Det tager jo lang tid, før det ligesom begynder at tegne sig". Foto 1977. (HA)

Med denne motivkreds som udgangspunkt udførte Morten i 1975-77 den stort anlagte udsmykningsopgave på Nærumgårdskolen. Ved siden af sit virke som billedhugger havde Morten også pædagogiske interesser. Han elskede børn og deres fantasi og fandt udviklingen i de progressive skoler yderst spændende. Det er ikke tilfældigt, at hans værker findes på mange skoler og uddannelsesinstitutioner landet over - i Søllerød Kommune både på Skovlyskolen og Nærumgårdskolen. Han underviste i en årrække en dag om ugen på Seminariet i Teglgårdsstræde i København i kunstforståelse og praktiske discipliner såsom modellering, træarbejder og billedfremstilling. Det blev sagt, at hans hænder var godt skruet på, han havde sans for at forme materialerne efter deres natur. Han var en dygtig og højt respekteret lærer, helt sin egen. Sammenslutningens mangeårige formand Hans Chr. Rylander har beskrevet Morten Nielsen som en god og seriøs kunstner, en venlig og socialt indstillet kollega, der altid havde tid til samvær og samtale. Ikke alene med garvede veteraner, men også med de unge kunstnerspirer, som med god grund kunne føle sig usikre i kunstverdenens mangfoldighed.

Samarbejdet med Morten Nielsen

Efter mødet på Kunstfonden inviterede vi Morten Nielsen hen på skolen i Nærum til nogle indledende drøftelser om opgaven på *åstedet*. Morten fremlagde snart en løs skitse til relieffet, og han slog fast, at resultatet ville blive "*noget i den retning*". Der ville blive monteret nogle plader og sat noget udsmykning op på væggen, men selve motivet skulle udarbejdes nærmere. Hans kunstneriske frihed skulle respekteres – og det accepterede vi selvfølgelig. Morten besøgte i den følgende tid ofte skolen, som regel uanmeldt, og gik omkring og sonderede terrænet. Han sagde ikke så meget ved de lejligheder, fik måske en kop kaffe på lærerværelset, men sivede så stille bort igen, når batteriet var blevet opladet. Han var ikke oplagt til så megen snak her i den kunstneriske proces' indledende fase. Man kunne godt fatte sig i korthed!

I Decembrist-kataloget 1970 fik han trykt et digt om "*ORDGYDERIET*":

Ord om Kunst kan være Selvforsvar
Ord om Kunst kan være en Levevej
Kunstværket drukner til sidst i Ord
Det er på Tide at Kunstværket bliver befriet for Ord

Det var en mere fragmentarisk kommunikationsform, end vi skolefolk var vant til – men kreativiteten følger sit eget mønster. Vejen fra ide og inspiration til et konkret kunstværk er lang og fuld af overvejelser. Forskellige tegninger, skitser og modeller så da også efterhånden lyset på Mortens værksted i Øverød. Det tog sin tid, og en del drøftelser fandt sted både i Nærum og Øverød. Med tiden fik vi opbygget et fortrinligt samarbejde med Morten Nielsen, præget af gensidig respekt, venskab og masser af fornøjelse. Det hele mundede ud i, at opgaven efter vores fælles opfattelse burde udvides til at omfatte: "*En gennembrudt pladekomposition indsat i den eksisterende mur i skolegården (fase 1) og en figurgruppe under halvtaget (fase 2)*". Kunstfonden godkendte ændringen, som var ensbetydende med en større udstrækning og en friere udformning af projektet. Vi støttede udvidelsen helhjertet uden dog at ane, at den senere skulle blive årsag til forskellige komplikationer, ikke mindst for Morten.

Kunst og penge

Som en konsekvens af den vedtagne udvidelse af opgaven blev honoraret for arbejdet hævet med 40.000 kr. til i alt 140.000 kr., som var det beløb Morten Nielsen kunne disponere over til honorar og materialer. Heraf skulle Søllerød kommune betale 25%. Altså 10.000 kr. ud over de tidligere bevilgede 25.000 kr. Kulturudvalget ønskede på den baggrund det udvidede projekt nærmere præsenteret, hvilket skete ved et møde på Rådhuset. Budgettet (+ 10.000 kr.) blev mødt med kritiske spørgsmål fra et udvalgsmedlem, der var skeptisk over for finansieringen af de mange kunstneriske tiltag på Nærumgårdskolen. Udvalget accepterede dog projektet og ekstraudgiften mod, at skolen selv skulle finansiere de 2.000 kr. af de 10.000. Pengene kunne for eksempel indtjenes ved en praktisk arbejdsindsats, eller som lærerrådsformanden sagde: som *hoveriarbejde* i lærernes fritid. Men det kommer vi tilbage til. Nu havde vi

Morten Nielsens skitse til murens udformning med lidt tekst. (Fra Decembristernes katalog, 1988)

fast grund under fødderne og det bedste håb for projektets realisering.

Udsmykningen skulle udføres i lysebrune plader af stållegeringen "Corten", som i løbet af to-tre år ruster til en dybbrun farve, hvorefter den ikke ruster yderligere. Skolens arkitekt, Finn Monies, skulle nøje følge udsmykningens placering, og Morten Nielsen give periodiske indberetninger til Statens Kunstfond. Nærumgårdskolen påtog sig nedrivning af en del af den nyopførte mur for at give plads til montering af kunstværket.

Projektet modtages med begejstring

Den storslåede donation fra Kunstfonden og kommunen blev modtaget med begejstring i lærerrådet og skolenævnet, og det utraditionelle projekt blev fulgt med stor interesse. Selv om relieffet måske var lidt for moderne for nogen, så var der ikke noget surmuleri i krogene. Forsøg var dengang en vigtig del af arbejdsprocessen, og risikoen for fejltagelser blev accepteret. Fiaskoerne tog vi op til debat, måske ind imellem også lidt stolte af at turde vove pelsen – selv om vi ikke gik så vidt som lærerne på Krogholmgårdskolen på Fyn, hvor opslagstavlen på lærerværelset havde en fast debat-rubrik med titlen "*Dagens fiasko*". Men her udviklede projektet sig til en sand succes, og al skepsis forsvandt som dug for solen.

"Dagens fiasko"

Besøgene på værkstedet i Øverød antog undertiden mere karakter af studiekreds end *business*. Vi var flere, der af og til droppede ind hos Morten om eftermiddagen og nød værkstedets særlige charme, den rolige stemning og Mortens lune humor. Dertil kom hans engagement og levende, gestikulerende billedhuggersprog. Han tegnede, demonstrerede og fortalte om billedhuggerens udfordringer: "*Har du tænkt på, at når du står og arbejder med forsiden af en skulptur, skal du også kunne forestille dig, hvordan den ser ud på bagsiden uden at gå om og se efter. Du skal kunne tænke dig hele vejen rundt*". Der var meget, vi ikke havde tænkt på, men vi blev lidt klogere, hver gang vi besøgte værkstedet. Der herskede en *konstruktiv uorden* – det vil sige: der var så ordentligt som muligt, det var jo en arbejdsplads: staffeli, sokler, stole, arbejdsborde, skuffemøbel, ler, gips, granit, værktøjer, maskiner, skitser, tegninger, fejekoste og hel - og halvfærdige skulpturer fyldte rummet godt ud og sloges lidt om pladsen.

Heerup-busten

På den tid var Morten også i gang på værkstedet med en høj buste af Henry Heerup – hans kammerat fra Decembristerne - både i ler og gips. Ude i forhaven stod en buste i granit af grønlandsfareren Knud

Rasmussen, der var opstillet i bronze i Nuuk på Grønland. Og så var haven yderligere befolket af abstraktioner i cortenstål, granit, gips, ler og træ. Det var et mylder.

Når Morten sleb en stor gipsfigur, kunne luften godt blive fyldt med gipsstøv. Man blev lidt ru i halsen, men naboen, Købmand Thorsen, leverede en god, gylden væske med humle i. Den klarede på stemmebåndene.

Skolebladet interviewer Morten

Skolen havde glæden af et levende skoleblad, "NG", hvis redaktører altid var hurtige på tasterne. To af de kvikke hoveder, Anne-Marie og Karen fra 9. klasse, fik nys om Mortens projekt og cyklede straks ned til værkstedet i Øverød og lavede et interview med Morten. De gik lige til sagen helt uvidende om kunstneres indre blufærdighed og modstand mod "*utidig nysgerrighed*" og grænseoverskridende spørgsmål. Dygtigt ramte de straks to centrale spørgsmål: Betydningen af den kunstneriske frihed og kunstnerens mening med sit værk. Morten tog deres første spørgsmål i stiv arm, der blev ikke givet ved dørene! Men efterhånden som fokus ændredes til de mere faktuelle spørgsmål, blev tonen mildere. Morten sænkede til sidst paraderne helt og fortalte åbent om sine arbejdsformer og dybere overvejelser.

Hos Morten Nielsen i Øverød

INTERVIEW MED MORTEN NIELSEN
den 29. september 1976 (lettere forkortet)

* Hvad var det, du svarede, da du blev spurgt om at ville lave et relief til skolen?

"Ja, der var jo ikke andet at svare end at sige javel. Men det var ikke det, jeg blev spurgt om. Jeg blev spurgt, om jeg ville lave en udsmykning. Det er ikke sådan dikteret, hvad jeg skulle lave. Jeg var frit stillet".

* Hvad er ideen bag relieffet?

"Skal der være en ide? Ja, der er en idé. Det må være lidt op til den, der ser det om at finde ud af, hvad det er".

* Synes du, at det er en god ide at have kunst på en skole?

"Jeg tror, at man må have noget kunst med ind i billedet, helst fra man er temmelig lille, for at det kan blive en del af ens tilværelse, ikke? Der er jo ikke nogen mennesker, der trives uden oplevelser, og så må man lære,

hvordan man oplever. Det er noget meget væsentligt. Jeg tror, det er meget væsentligt, at man har kunst i skolen".

* Hvor lang tid har det taget dig at arbejde på tegningerne til relieffet?

"Ja, selve den tegning I har set, har jeg gået med ideen til mindst et halvt år inde i hovedet, men nu skal jeg til at tegne det færdigt, og det kan der godt gå et halvt år med".

* Hvor er du uddannet?

"Jeg er ikke uddannet, for så vidt. Jeg lavede min første lille figur, da jeg var 10- 12 år og har lavet figurer siden".

* Hvor mange år har du været aktiv kunstner?

"Jeg har været professionel kunstner siden -41. Jeg debuterede på Efterårsudstillingen i 1941, da boede jeg i København. Så fik jeg en stor opgave i efteråret 1945 – et stort frihedsmonument. Og det huggede jeg i granit i løbet af årene 1946 til 1949, og det blev afsløret på Christmas Møllers Plads i 1949, og jeg har arbejdet som professionel lige siden".

* Hvorfor valgte du at blive kunstner?

"Ja, jeg har ikke valgt det selv. Jeg er vokset op i et kunstnerhjem, hvor det var ganske naturligt, at man beskæftigede sig enten med at male, tegne eller modellere, og så har jeg en håndværkeruddannelse, som er gået parallelt med at lave figurer. Jeg er stenhugger af profession. – Det var så sjovt at lave ting samtidig med, at det var selve miljøet. Min far var også kunstmaler i hvert fald i starten, da jeg var lille".

* Jo, hvad inspirerer dig til arbejdet?

"Det, der inspirerer mig nu, hvis man skal tage noget udvendigt, er sådan noget som små mosarter, frugter, frugtkapsler og mikroskopiske ting, jeg har kigget meget på, sådan noget som biller og sommerfugle i mikroskop. Naturen har en masse afsindige former, som man ikke rigtig ser til hverdag. Altså så små former, som også findes i bakterier".

* Hvornår og hvordan arbejder du bedst?

"Jeg arbejder bedst, når jeg starter om morgenen, og der ikke er nogen, der forstyrrer mig. Altså, der sker sådan set det egentlige i de der morgentimer. Så i løbet af dagen er der så meget manuelt arbejde, der skal laves, men det egentlige, som er at tage beslutningerne, ja, det tænker jeg jo på, når jeg går i seng, og så drømmer jeg om det om natten. Og så om morgenen går jeg ned og laver en lille bid, som jeg har fundet ud af må være rigtig. Den lille bid tager et par timer eller tre. Det tager jo lang tid, før det ligesom begynder at tegne sig. Og så tager det selv magten. Man må lære at opleve".

Takket være pigernes opvakte spørgsmål og Mortens åbenhjertighed blev det et fængslende interview. Drømmenes delagtighed i Mortens skaberprocces blev senere illustreret ved et digt, han bragte i Decembristernes 1986-katalog:

NÅR DU DRØMMER
kan du flyve
gå på vandet
male billeder
lave figurer
alt er så selvfølgeligt
DU OPDAGER HURTIGT
du ikke kan flyve
eller gå på vandet
men hvad med det andet
der var så selvfølgeligt
DIN DRØM BLEV VIRKELIGHED
og du faldt ned
og gik i vandet
men blev ved med
figur og billeder
FOR DU VAR SÅDAN EN

Cortenstålmuren kommer på plads

Finn Monies

I august 1977 fik vi den kommunale byggetilladelse til udsmykningen, og arbejdets fordeling mellem parterne blev aftalt på et møde hos arkitekt Finn Monies. Derefter gik vi straks i gang med første fase: nedrivningen af den nyopførte mur for at gøre plads til relieffet. Opgaven blev udført som lørdagsarbejde – "*hoveriarbejde*" – af skolens engagerede lærere, med Morten Nielsen og Finn Monies som særligt sagkyndige. Der tjente vi de 2.000 kr.! Med mukkerter og mejsler, skovle og trillebøre, støv i parykken og vabler i hænderne sled hele lærergruppen, til opgaven var løst. Den slags initiativer styrker sammenholdet. Humøret var højt, og Mortens mur var virkelig blevet et fællesprojekt – alle levede med i det.

Arkitekt Finn Monies, som her bakser med en fyldt trillebør, var arkitekten bag skolens udbygninger i årene 1968-1970. Da projektet "Mortens mur" skulle realiseres, udpegede Statens Kunstfond ham som tilsynsførende i denne byggesag". (Foto: Jørgen Berg, 1977)

Næste fase var monteringen af de fem stålplader i muren. De blev leveret af smedefirmaet Andersen og Larsen, Ishøj, som havde foretaget udskæringen af figurerne i pladerne med flammeskæring efter Mortens tegninger. Monteringen var en yderst kompliceret opgave, som krævede

Lærer Jens Bruhn var som sædvanlig en aktiv repræsentant for lærerkollegiet, altid med når der skete noget spændende. (Foto: Jørgen Berg, 1977)

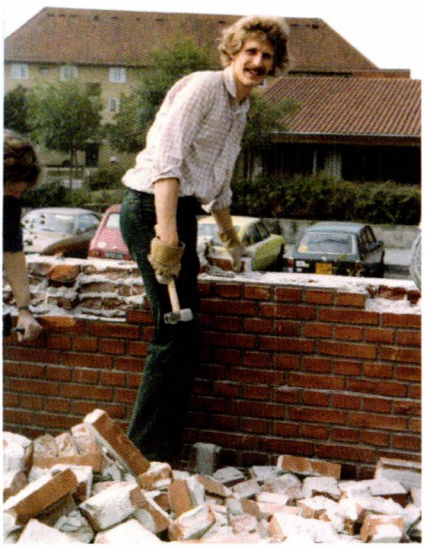

Blandt de aktive "mur-nedbrydere" var også skoleinspektøren, forfatteren til denne artikel. Denne lørdag var en stor dag , hvor en herlig forening af mange gode kræfter arbejdede i kunstens tjeneste. (Foto 1977)

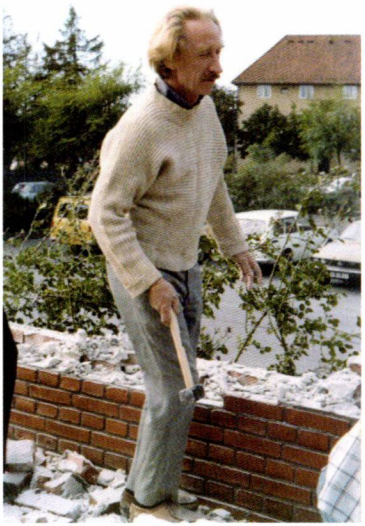

De rustfarvede Corten-stålplader blev udskåret af smedefirmaet Andersen og Larsen, Ishøj, som også udførte monteringen på skolen. Resultatet blev fremragende. Der skabtes et spændende værk i en skøn harmoni mellem de røde mursten og det brune stål. (Foto: Jørgen Berg, 1977)

Det færdige værk: "Muren set fra legepladsen mod vest med arkitekten Finn Monies teatersal i baggrunden i en smuk kunstnerisk samklang. (Foto: Ole Tage Hartmann, Rudersdal Museer, november 2009)

Figurerne i den markante brune stålkomposition aftegner sig ret klart og "spiller i lyset": Fra højre i det første felt: En høresnegl, i felt nr. to: En flagrende menneskeskikkelse samt et øjeæble, og i felt nr. tre: To hjerter og to sammensmeltede skikkelser. Muren måler 1,33 m x 13,35 m. (Foto: Ole Tage Hartmann, Rudersdal Museer, november 2009)

en koordineret indsats fra Morten, smeden, arkitekten, ingeniøren, mureren og elektrikeren. Men det lykkedes. Så stod muren der – et smukt syn! Det brune stål og de røde sten i skøn harmoni. De mange gennembrydninger skaber et kik igennem muren, som derved opleves lettere end den massive plade alene.

Murens fortælling: "et kærligt møde mellem to mennesker".

Som tidligere fortalt var Morten ikke meget for at afsløre historien bag figurerne i de fem brune felter. Pigerne i interviewet spurgte ham om ideen bag relieffet, og svaret lød: "*Skal der være en ide? Ja, der er en ide. Det må være lidt op til den, der ser det, om at finde ud af, hvad det er*". Det svar er jo sådan lidt "*Goddag mand – økseskaft*" - ret gådefuldt. Imidlertid forklarede Morten engang en snæver kreds sin tolkning af motiverne. For at hjælpe en nutidig betragter til at forstå ideen kan det vel være til-

Det rustfri relief ved skolens hovedindgang er opdelt i to partier med hver deres udtryksform: til venstre en aggressivt formet udskæring med underlagt Cortenstålplade og til højre en åben venlig bue, som byder de besøgende velkomne indenfor. Relieffet måler 1,12 m x 2,00m. (Foto: Ole Tage Hartmann, Rudersdal Museer, 2009).

giveligt omsider at slippe katten ud af sækken. Historien er fortalt som en "*tegneserie*" om mødet mellem to mennesker. Den skal læses fra hver side ind mod midten. Yderst står de lette og flygtige, abstrakte menneskefigurer. Ved deres side aftegner sig en høresnegl: Man hører noget og lytter! I de næste to felter ind mod midten er figurerne lidt klarere aftegnet, og har ved deres side et stiliseret øjeæble: Man ser og drages mod hinanden. I midterfeltet er de to figurer smeltet sammen til en – flankeret af hjerter. Et kærlighedsmøde.

Morten Nielsen i tænkeboks

Da muren stod færdig var hovedparten af de bevilgede 140.000 kr. brugt. Selve muren havde været et meget kompliceret, dyrt og tidrøvende projekt. Morten havde arbejdet på det i mere end et år– for et beskedent honorar, og "*så er der noget, der hedder skat*", skrev han. Økonomien skrantede. Der var kun 15.000 kr. tilbage til resten af projektet, og hvis Morten som planlagt skulle udføre endnu et relief under halvtaget ved hovedindgangen ville det koste yderligere 100.000 kr.

Beretning til Statens Kunstfond

At arbejdet med muren dog ikke har været en ren ørkenvandring, fremgår af Mortens afslutning på sin "S*ituationsberetning*" til Statens Kunstfond: "*Arbejdet har været spændende og krævende, og som det vil fremgå af vedlagte lille hefte fra skolen, som alle elever har fået udleveret, er arbejdet blevet modtaget med stor glæde og interesse*". Kunstfonden tog Mortens beretning til efterretning og forhøjede honoraret med 10.000 kr. Så var der trods alt ca. 25.000 kr. til udførelse af den resterende del af opgaven.

De to relieffer under halvtaget

Ved valget af materiale til de to relieffer i halvtagets mørkere rum valgte Morten Nielsen skinnende rustfrit stål, modsætningen til det brune Cortenstål. Det sprang direkte i øjnene, mens det brune stål forandrede sig i takt med lyset. På den lyse skurede stålflade monterede han mørke figurer af det brune stål, hvorved han etablerede en forbindelse til muren ude i gårdens fulde dagslys.

Det største relief blev placeret på vestvæggen i fortsættelse af muren i gården. Den rektangulære plade er delt i to af en kegle og udsmykket med brune abstraktioner over naturens forunderlige former, som Morten så dem - mikroskopiske væsener, frugter, eller frø udformet som fuglevinger, der flyver let med vinden. Det mindre relief er anbragt på væggen ind mod bygningen, vinkelret på det større. Det er opdelt i to flader, lidt forskudt for hinanden. Det venstre parti er prydet med endnu et af Mortens sære syner, en brun ståludskæring – til fri fortolkning – mens højre halvdel afgrænses af en cirkelformet udskæring. Noget spidst mod noget rundt. Hvad skal nu det betyde? Skal der være en mening?, som Morten måske ville sige.

Med tilføjelsen af de to relieffer til murudsmykningen skabes et skulpturelt forløb, som leder beskuerens øje fra gaden via den lange gennembrudte stålmur, hen over det første relief og dernæst i en vinkel-

ret drejning over det næste hen mod skolens indgangsdør. Denne komposition af kunstneriske motiver skaber en helhed, som byder skolens elever, forældre og gæster velkomne indenfor.

Det højtflyvende fantasidyr

Som en salut fra Mortens atelier fulgte til slut "*Fantasidyret*". Det blev monteret højt på væggen ved indgangen til kælderteatret - helt for sig selv, og uden sammenhæng med værkerne i den store skolegård. Den dragende figur udfordrer iagttageren og giver stof til fortolkninger. Skulpturen viser vej til Kælderteatret med musik, jazz, teater og anden kultur. Den spændstige skulptur af Cortenstål har sin helt egen kunstneriske eksistens og frister til mange fortolkninger. Set fra siden: måske en myreagtig skabning? – og fra fronten en majestætisk gallionsfigur?

På væggen ved indgangen til kælderteatret placerede Morten et af sine fabeldyr – uden nærkontakt med udsmykningerne i skolegården, men alligevel også med afsæt i den organiske verden. Skulpturen viser vejen ned til Kælderteatret og dets multikulturelle aktiviteter. (Foto: Ole Tage Hartmann, Rudersdal Museer, november 2009)

Når man træder ind på pladsen foran Morten Nielsens værksted i Øverød, er den brune fisk på den gule mur, det første ens øje falder på. På en solrig dag som denne dannes en bølgende skygge på muren bag fisken, som giver motivet en næsten magisk kraft. (Foto: Ole Tage Hartmann, Rudersdal Museer, 2009)

Indvielse

De årelange kunstneriske aktiviteter tiltrak sig omverdenens opmærksomhed. Skolenævnet, lærerrådet, eleverne, de kunstinteresserede og offentligheden, ja selv pressen gned øjnene og spidsede ører. Man imødeså med forventning nye bulletiner, og glædede sig over udviklingen og færdiggørelsen af de enkelte etaper. Som et glædeligt udtryk for begejstringen og al denne mur-eufori afholdt vi til slut en festlig indvielse af projektet på skolens lærerværelse med mange deltagere, velmente taler og tak til alle for det hele - og masser af sang og musik. Hele vejen igennem en stor succes!

Dagens fiasko: Vi havde glemt at invitere Statens Kunstfond til indvielsen.

"Skulpturparaden" på den lille gårdsplads foran Morten Nielsens atelier præsenterer "en vandring i tiden" med skitser og færdige skulpturer fra forskellige perioder. (Foto: Ole Tage Hartmann, Rudersdal Museer, 2009)

De to hvide skulpturer under det teglhængte halvtag hører til Morten Nielsens sene arbejder, mens den lidt tilbagetrukne mandsfigur til højre er fra kunstnerens yngre dage. (Foto: Ole Tage Hartmann, Rudersdal Museer, 2009)

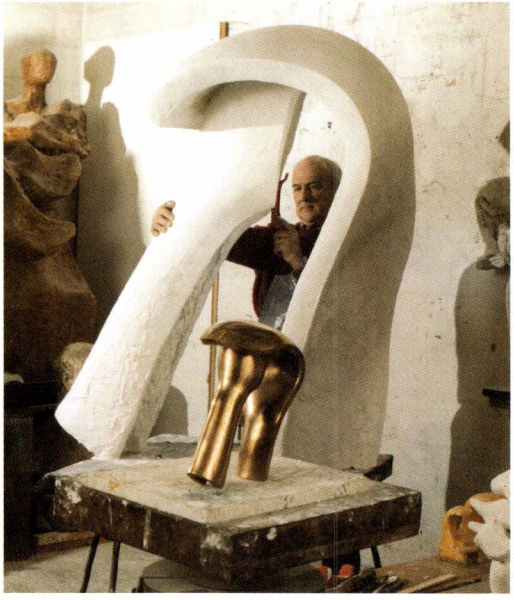

Morten Nielsen i atelieret i Øverød under arbejdet med en stor gibsskulptur, som støbt i bronze i dag står ved I. Chr. Hansens Laboratorier i Hørsholm. Foran den står en mindre figur støbt i bronze, og til venstre anes en model af "Gåsepigen", den skulptur, vi desværre ikke fik på skolen i Nærum. (Foto: Bror Bernild, omkring 1990)

Ursula Nielsen, Mortens hustru, blandt venner kaldet "Nuggi", ses her foran computeren i hjemmet i Øverød. Hun var lærer på Seminariet for Pædagoger i Teglgårdsstræde. Ved siden heraf deltog hun med et stort engagement i Decembristernes aktiviteter, udstillinger og samvær med kunstnervennerne. Hun skrev i en årrække indledninger til det årlige udstillingskatalog. "Nuggi" bor stadig i det smukke, stemningsfulde hus i Øverød. (Foto: Ole Tage Hartmann, Rudersdal Museer, 2009)

Ps: "GÅSEPIGEN" ... SOM IKKE KOM TIL NÆRUM.

Men historien er ikke helt færdig... For et par år senere fortalte Morten om en ny skulptur, han havde udført. Den hed *Gåsepigen* og var udført i bronze. Oprindeligt skabt rent naturalistisk, men i løbet af processen mere abstrakt i sin udformning. Der er en stærk spænding mellem pigen og gæssene, som skaber en dialog mellem det statiske og det dynamiske i figuren.

Gåsepigen

I 1980 opførtes *Himmelev Gymnasium* ved Roskilde, og samtidig hermed blev der etableret en skulpturhave rundt om gymnasiet. Morten Nielsens stolte *Gåsepige*, fik her en central plads i det grønne sammen med andre udvalgte, nutidige skulpturer. Kunstværkerne skulle indgå i et samspil med bygningernes arkitektur, så elevernes interesse for kunst blev vakt - præcis som vi også ønskede det i Nærum. Da vi fik nys om

dette kulturelle initiativ, opstod ønsket om at erhverve et eksemplar af skulpturen og indpasse den i murudsmykningen i skolegården. Morten var positiv over for ideen og udførte to fotomontager, hvor figuren var placeret på det opmurede plateau til venstre for skolens hovedindgang – i forlængelse af muren. Det var et smukt projekt, som kunne skabe en harmonisk, levende indgang til skolen.

Vi udfyldte derefter ansøgningsskemaer til den kendte flok donatorer. De fleste roste projektet; "*men desværre havde de ingen midler til dette formål*". Som sidste forsøg henvendte vi os til vores gamle elev Klaus Riskær, som på den tid boede i London – og efter forlydende var både kunstinteresseret og rig. Han takkede for henvendelsen fra sin gamle skole, men desværre kunne han af principielle grund ikke finansiere *Gåsepigens* flugt til Nærum. Det endte med, at vi skrinlagde projektet, men som et lille plaster på såret erhvervede vi en mindre gipsmodel af Gåsepigen. Den blev meget populær og pryder stadig skolens lærerværelse.

Denne muntre fugl er Decembristernes logo, tegnet i 1966 af Mogens Zieler, maler og grafiker og selv medlem af Decembristerne siden 1946. Som grafiker skabte han et humoristisk univers befolket med fabeldyr, trolde mus og katte og altså også fuglen i logoet.

Kilder

Statens Kunstfonds arkiv, H.C. Andersens Boulevard 2, 1553 Kbhvn. V.

Her findes det mest omfattende arkiv om *Morten Nielsens mur*. Overenskomst af 24.9.76 om projektets udførelse mellem de tre parter: Kunstfonden, Morten Nielsen og Nærumgårdskolen. Endvidere en fyldig korrespondance mellem parterne, regnskabsbilag m.m.

Historisk Arkiv for Rudersdal Kommune, Holte Midtpunkt 23, 2840 Holte. Nærumgårdskolens arkivalier jour. nr.1993/95 ks. nr. 25, der især indeholder fotos om murens opførelse samt "Nærumgårdskolen 1978", et rødt hefte med tekst og billeder af de fem felter og interview med Morten Nielsen i værkstedet i Øverød 1976.

Endvidere protokoller fra skolens forældrenævn og lærerråd i 1970erne.

Weilbachs Kunstnerleksikon bd. 6, Kbh. 1997, s. 142 – 143. Her bringes en omfattende levnedsbeskrivelse af Morten Nielsen. Samt en oversigt over hans store antal værker hovedsagelig til det nordsjællandske område, herunder en skulptur på Skovlyskolens legeplads, Nærumgårdskolens murudsmykning og et monument over de ukendtes grav på Vedbæk kirkegård.

Decembristerne i Århus Kunstbygning: Udstillingskatalog 1993.

Kjeld Heltoft: "*Danske Kunstnersammenslutninger*". Decembristerne.

Gyldendal. 1996.

Hans Chr. Rylander. Retrospektiv udstilling "*Sjælens spejl*".

Storstrøms Kunstmuseum og Vejle Kunstmuseum. 2004, s. 47.

Ursula Nielsen, Øverødvej 81, 2840 Holte, Morten Nielsens hustru, blandt venner kaldet "Nuggi".

Hendes arkiv rummer blandt andet en komplet samling af udstillingskataloger for Decembristerne i perioden fra ca. 1944 – 2002. Og en stor samling fotos fra Mortens aktive liv som kunstner.

Søllerød Tidende

Ugeblad for Beboere og Næringsdrivende i

Holte, Nærum, Vedbæk og Skodsborg Postdistrikter.

Nr. 44. Lørdag 8. November 1924. 7. Aarg.

Lokalaviserne

Det stod i avisen 1924

af Morten Trommer

Historisk Arkiv for Rudersdal Kommune råder over en komplet samling af lokalaviser fra Søllerødegnen. Her er lokalaviserne udkommet regelmæssigt siden 1915. I dag udkommer aviserne både i papirudgave og i digital form. Begge udgaver vil fremover blive bevaret på Arkivet.

Morten Trommer er født 1953 og har været fast ansat på Rudersdal Museers arkiv siden 1998. Den tilbagevendende artikel med beretninger fra Søllerødegnens lokalaviser udkom første gang i 1994 i forbindelse med, at Søllerødbogen skiftede format. Rubrikkerne fra lokalaviserne blev samlet af arkivsekretær Anne-Lise Høck i 1990'ernes Søllerødbøger, mens Morten Trommer har redigeret avis-artiklerne de sidste 10 år fra og med Søllerødbogen 2001.

Søllerød tidende

Søllerød Tidende fik fra begyndelsen af 1920'erne et stærkere politisk udtryk, og i 1924 havde den udviklet sig til en avis af klar borgerlig observans. Som året før var hovedtemaet den voksende offentlige forvaltning. Det var især Socialdemokratiet, avisen så som eksponent for øgede skatter og voksende gæld, og avisen advarede i stærke vendinger mod følgerne af en sådan politik. De bange anelser blev imidlertid til virkelighed, da Danmark i april 1924 fik sin første socialdemokratiske regering under Th. Staunings ledelse.[1] Kort efter sin tiltrædelse fore-

Stauning bliver statsminister

Holte Avis

Ugeblad for

Holte, Gl. Holte, Søllerød, Øverød, Nærum, Trørød, Skodsborg, Vedbæk

Nr. 2 | Redigeret af C. Lund | Søndag den 12. Oktober 1924 | Udg. og Forretningsfører: I. Fr. Clausen | I. Aargang

Holte Avis involverede fra begyndelsen læserne i sit udseende. Det gjorde man ved den første måned at benytte rød farve til avisens hoved og i de følgende måneder skifte til andre farver. Til sidst skulle læserne stemme om den fremtidige farve.

slog den nye regering en ekstraordinær formueskat.[2] Søllerød Tidende reagerede ved at bringe flere artikler, hvori de skadelige virkninger af en sådan skat blev beskrevet: "Hvad der sker er jo nemlig det, at man lægger en særlig Byrde paa Folk, der har paataget sig den fortjenstfulde Opgave at forsyne Landet med den fornødne Kapital, medens de, der bruger, hvad de har, ja maaske mere end det, gaar fri".[3]

Holte Avis ugeblad for Holte og omegn

Den 5. oktober 1924 udkom en ny lokalavis i Søllerød Kommune. Navnet var "Holte Avis. Ugeblad for Holte og Omegn". Redaktør var C. Lund og udgiver var I. Fr. Clausen. Redaktionen skrev i første nummer af avisen, at den ville bestræbe sig på at gøre "Bladet til en virkelig Avis for Holte, Søllerød, Øverrød, Nærum, Skodsborg og Vedbæk. Først og fremmest er det vor Agt at bringe saa fyldigt et lokalt Stof, som vel muligt, men ogsaa Artikler om Havebrug, Fjerkræ og meget andet, der er af Interesse for Villaejere vil findes i Bladet. Der vil ogsaa altid være Underholdningsstof, som sikkert nu, hvor Aftenerne begynder at længes, vil være kærkomment for mange. Endelig vil der selvfølgelig være Plads for saglig Diskussion, men vi vil dog hertil bemærke, at Holte Avis er et upolitisk Blad". Avisen lovede, at den i løbet af året vil tilbyde alle abonnenter "interessante og lærerige Aftenunderholdninger", men ved årets slutning havde avisen endnu ikke gennemført sådanne arrangementer. Ellers holdt redaktionen stort set, hvad den lovede læserne. Udover lokale nyheder var der oplysende tekster og artikler om hus og hjem, have, hunde, fjerkræ, tropiske fugle. "Ugens Spiseseddel", bestod af en ugentlig frokost- og middagsmenu med opskrifter af frøken Grønlund, Kurstedet "Rudershøj", Holte. Avisen bragte en fortsat roman af A. Fleming: "Miss Reine". Der var små historier og anekdoter fra nær

Frk. Grønlund stod for maden på kurstedet Rudershøj. I Holte Avis stod hun for den faste rubrik "Ugens Spiseseddel". Hvis kurgæsterne fik det samme at spise, som hun foreslog avisens læsere, er de ikke kommet slankere hjem fra opholdet på kurstedet. Foto: Johanne Hesbeck, Holte december 1923. (HA)

og fjern og i hvert nummer en rubrik med vittigheder, kaldet "Drops". Den faste rubrik Lokale Nyheder bestod mest af meddelelser om fødselsdage, bryllupper, foreningsarrangementer, villasalg og lignende. En anden fast rubrik var "Kendte navne", som gav et portræt, både i ord og billede, af en fastboende i lokalområdet. Ønsket om at være et upolitisk blad levede redaktionen op til i den forstand, at den ikke tilkendegav noget partipolitisk tilhørsforhold. Dens holdninger var af borgerlig observans, og den var tydeligvis ikke skabt som politisk modpol til Søllerød Tidende. Mændene bag avisen afslørede intet om sig selv, men forblev "anonyme navne" på bladets forside. Holte Avis havde redaktions- og ekspeditionskontor på hjørnet af Holte Stationsvej og Kongevejen, men udgiverne boede, så vidt det kan konstateres, ikke i kommunen.

De to aviser

Sammenligner man de to aviser, er det Søllerød Tidende, der minder mest om en "rigtig" avis. På nyhedssiden står Søllerød Tidende stærkere end Holte Avis. Nyhederne var godt nok centreret omkring Holte, men her var Søllerød Tidende til stede ved alle store begivenheder, hvad enten det var motorløb, besøg fra udlandet eller fester. Journalistisk nyhedsstof fandtes derimod stort set ikke i Holte Avis, der i højden kunne svinge sig op til et interview med en lokal næringsdrivende. Søllerød Tidende indeholdt endvidere referater fra sognerådsmøder. Her nøjeres Holte Avis med dagsorden med beslutninger. Det er i Søllerød Tidende, man finder de officielle bekendtgørelser og meddelelser fra Stat, Amt og Kommune, informationer om kirkelige handlinger, osv. Endelig var der en ugentlig forretningsvejviser samt køreplaner for busser og tog i Søllerød Tidende. Alt sammen noget man må undvære i Holte Avis. Begge aviser har oplysende artikler, men her går Holte Avis et skridt videre og minder mere om et magasin end en avis. Holte Avis indeholder langt flere illustrationer end Søllerød Tidende, der stadig var forbløffende sparsom med disse. Kort sagt, hvis Holte Avis var ude på at overtage Søllerød Tidendes rolle som det førende lokale nyhedsorgan og "en virkelig Avis" for Søllerød Kommune, så var der et stykke vej endnu. Det var stadig Søllerød Tidende, borgerne måtte slå op i, hvis de ønskede nyheder og oplysninger om aktiviteterne i lokalområdet.

„Rudershøj", Holte

„Rudershøj", Indkørslen

Herskabsvillaen Rudershøj, Rudersdalvej 31, blev opført tæt op af Rude Skov i 1916. I 1922 blev ejendommen solgt og indrettet som kursted, og fra 1943 tuberkulosesanatorium. I midten af 1960'erne købte Søllerød Kommune Rudershøj og indrettede det flotte hus til et plejehjem. Omkring 1970 blev det til ungdomspension, drevet af Københavns Amt. Amtet valgte at nedlægge stedet 31. marts 1984. Da huset kort efter blev besat af en gruppe unge, fik frygten for en langvarig besættelse borgmester Birgitta Broberg, til at give ordre om en hurtig nedrivning. Rudershøj blev nedrevet ved en lynaktion natten til 1. april. 1984. I dag er der en moderne boligbebyggelse på stedet. Fotografierne er optaget i 1924. (Historisk Arkiv for Rudersdal Kommune=HA)

HOLTE AVIS. UGEBLAD FOR HOLTE OG OMEGN. HOLTE, SØLLERØD, ØVERØD, NÆRUM, TRØRØD, SKODSBORG, VEDBÆK 5. OKTOBER 1924.[4]

Område: Søllerød Kommune. Udgiver: I.Fr. Clausen. Redaktør: C. Lund. Redaktion: Hjørnet af Stationsvej og Kongevejen, Holte. Udgivelseshyppighed og tid: 1 g/uge, søndag. Pris: 1,50 kr. for kvartals abonnement.

SØLLERØD TIDENDE 5. JANUAR -20. DECEMBER 1924.

Område: Søllerød Kommune. Udgiver og redaktør: A. Lauridsen, Holte. Redaktion: Hjortholmsvej 3, Holte. Udgivelseshyppighed og tid: 1 g/uge, lørdag. Pris: 2,50 kr. for halvårligt abonnement.

De efterfølgende artikler er afskrift fra avisen og er ordret gengivet med de evt. trykfejl, der måtte være.

VINTERLØB

08.03.1924 Atter i Søndags knaldede Motorerne fra de Hundrede af Motorcycler og Automobiler, der trodsende det tætte Snefald susede gennem Snedriverne med Rudersdal Kro som Endemaal. Dagen forud ved Totiden startede en Flok gæve Landevejsryttere og –kørere fra Krematoriet ved Bispebjerg for at gennempløje Sjælland paa Kryds og Tværs; Arrangøren af Løbet var Københavns Motorklub og Strækningen, der skulde køres, var ialt 250 Km. længere end det Løb Foreningen Motorsport forleden lod afholde. Selvfølgelig blev det en af de strengeste Ture, Motorfolk har været ude for; de fleste gled paa de glatte Veje og maatte give op. Ind kom i alt kun 5 Mand, som Nr. 1 blandt Bilerne Hr. Bertram Rasmussen (F. N.) og blandt Motorcyclerne Hr. Primgaard Nielsen (Harley Davidson).[5]

Annonce. Holte Avis 26.10.1924

Holte Avis

forhandles følgende Steder:

Holte:
Holte Garderobe.

Nærum:
Frk. Anna Jacobsen, Bog- og Papirhandel, Nærum.

Vedbæk:
Vedbæk Garderobe.

Skodsborg:
Hr. Henrichsen, Stationsvej, Skodsborg.

København:
Hage & Clausens Boghandel, Gammelmønt Nr. 1.

"Stemmer ikke"[6]

03.05.1924

Det var ikke sjældent forleden at høre sige: "Ja, jeg stemte ikke!" Baade Damer og Herrer kom med den Ytring, og en anden tilføjede i en triumferende Tone: "Det manglede bare, jeg stemmer sandelig ikke!" Hvor mange var der af dem? Ja, skønt der var mødt 150,000 nye Vælgere i Aar, blev der kun afgivet 70,000 flere Stemmer end i 1920. Det var altsaa ca. 80,000 ærede Damer og Herrer, som ikke stemte, fordi "det manglede bare". Hvorfor manglede det for resten?

I det daglige Liv er der Tusinder af Vælgere, som ikke gider gaa hen at stemme, og der er Tusinder, som overhovedet ikke forstaar, hvad hver enkelt Stemme kan betyde. Der er Husmødre, som gerne farer Byen igennem for at spare 10 Øre paa et Indkøb – men aldrig falder paa at ulejlige sig hen i et Valglokale, skønt det ikke blot gælder mange flere Penge, men nu og i Fremtiden kan komme til at staa dem selv og deres Børn dyrt, at "det vedkom dem virkelig ikke".

Interessen for motorsport var stor og tiltrak mange tilskuere i automobilens barndom. Her er det Ny Holte Hotel, der er samlingspunkt for et større tilløb på Kongevejen. Det er Nordre Birks Motorklub, som afholder pålideligheds- og orienteringsløb søndag den 28. september 1924. Løbet, der var på 340 km, startede kl. 4 om morgenen ved Ny Holte Hotel og havde opløb samme sted mellem kl. 17 og 18 samme dag. Holte Automobilcentral stillede op med fire mand og havde stor succes i løbet. I automobilklassen vandt ejeren Chr. Hedetoft og hos motorcyklerne blev mekaniker H. Rasmussen nummer to. (HA)

Annonce. Holte Avis 2.11.1924

Lad Dem ikke overtale
til at købe daarlige Uhre i tvivlsomme Afbetalingsforretninger, men køb kun hos Fagmanden, som kan vurdere den Vare, han sælger og yde den fagmæssige Garanti. — Mit righoldige Lager af alle Slags Uhre anbefales. — Det kendte Zenith Uhr har jeg paa Lager i moderne Dessins.
Telf. 240 **M. Knudsen, Holte.** Telf. 240

Hvis skriver en Herre til os forleden, hvis Rigsdagsmændene vil gøre deres Gerning uden at lønnes, "saa vil jeg og mange med mig stemme igen." Ja, hvis – og hvis – og hvis! Enten stiller man særlige Betingelser for at stemme eller ogsaa er man som den Dame, der paa Valgdagen bag paa en Sporvogn sagde:

Jeg forstaar ikke et Hak af det hele! Jeg stemmer mit Klaver!

Og hun var glad og stolt over denne Vittighed, der ikke engang var hendes egen.

H. I. F.

17.05.1924

Holte I Hold var for nogle Aar siden et af de førende inden for Nordre Birk, men har i de sidste Par Aar syntes noget paa Retur, eller har maaske snarere staaet i Stampe, medens de øvrige N. B.[7] Klubber er gaaet frem. I denne Sæson synes der imidlertid at være kommet "Gang i Støvlerne", saaledes at Holte nu sikkert kan levere en hvilken som helst af Mesterskabsklubberne en jævnbyrdig Kamp.

Kampen i Søndags mod Hellerup Boldklub, en af de Klubber, der er mest velset herude paa Grund af dens Spilleres sympatiske og fair Optræden overværedes af ca. 100 Mennesker og vandtes, til Trods for at Holte kun stillede op med 10 Mand, med 3 Maal mod 0.[8]

Kampen aabnedes med hurtigt Tempo fra begge Sider, men Holte dokumenterede snart sin Overlegenhed, og 1. Halvleg sluttede med 1-0 i Holtes Favør.

I 2. Halvleg syntes Hellerupperne at være blevet trætte, medens Holte bevarede sit hurtige Tempo med gode Opløb paa Fløjene og en Del gode Skud paa Maal, og Hellerups Maalmand, der iøvrigt vogtede sit Maal udmærket, maatte to Gange overgive sig. Det sidste Kvarter var de fremmede Spillere kørt fuldstændig trætte, og Bolden var overhovedet kun paa deres Banehalvdel. Holte Maalmand, der slet ikke fik Lejlighed til at vise sine fortræffelige Maalmandsevner, fandt Kampen kedelig og gik sig en længere Tur bort fra Banen.

SKAL DER NU BYGGES HUSE I VORE INDSØER?

12.07.1924 Under denne Overskrift finder vi i Berlingske Tidende for Tirsdag Aften den 8. ds. følgende:

Beboerne i Holte og Spadserende ved Furesøen har i den sidste Tid med Rædsel set et Hus blive rejst et godt Stykke ude i Furesøen, ud for Frederikslund Skov, lige ved Udløbet af Kanalen mellem Vejle- og Furesø.[9]

Her er ikke Tale om en lille beskeden Pavillon eller lignende. Men om et ret stort Sommerhus paa to Etager, bygget i Søen paa Pæle for Enden af en lang Bro.

Desværre er man efterhaanden vant til at se ikke saa lidt ødelæggende og hensynsløs Bebyggelse i Københavns Omegn. Sket er Sket, og det nytter desværre ikke, at tale mere om dette. Men her, hvor vi skimter en ny Fare for Naturens Ødelæggelse, og hvor det naar saa vidt, at Bebyggelserne skal lægges ud i selve Søerne, er det vor Pligt at være vagtsomme, og i Tide søge at faa standset denne Vandalisme. Der maa vel findes de Autoriteter, der kan hindre, at noget saadant finder Sted. Ubegribeligt er det i det hele taget, at nogen Privatperson kan have opnaaet Tilladelse til at bygge et Hus af Dimensioner som det foreliggende midt ude i Søen.

Egnens Beboere rejser foreløbig Spørgsmaalet: Vil Naturfredningsforeningen ikke tage sig af denne Sag?[10]

BYGGERIET VED FURESØEN.

19.07.1924 I Fortsættelse af vore Bemærkninger i forrige Nummer af Bladet vedrørende det paabegyndte Byggeri i Furesøen ved Frederikslund Skov, der har været Genstand for et meget omfattende Skriveri i Hovedstadspressen, udmalet efter alle Sensations-Kunstens bedste Mønstre, kan vi oplyse, at Søllerød Kommunes Bygningskommission paa et Møde i

Annonce. Søllerød Tidende 21.6.1924

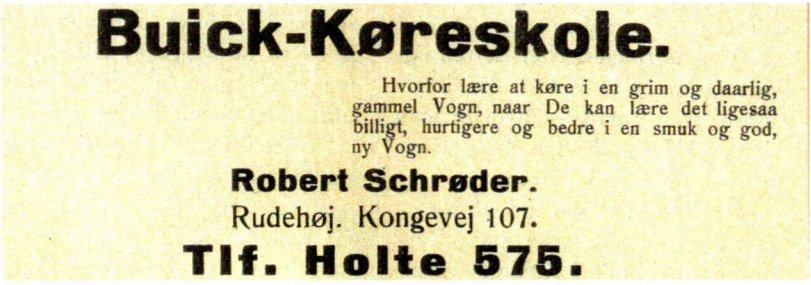

Annonce. Søllerød Tidende 5.7.1924

Enejomfru,

dygtig og proper til Madlavning og Husgerning, søges af et ældre Herskab, 3 Personer. 1. August evt. før. God Løn. Øverødvej 24. Tlf. 94.

Tirsdags har nægtet at give Tilladelse til Bygningens Fuldførelse, idet man har anset Fundamentet for uholdbart og Afløbsforholdene for utilfredsstillende. – Kommuneingeniør Axel Riis meddelte os i Onsdags, at Bygningens Fuldførelse er standset, og at Bygningen i det hele vil blive fjernet.[11]

Der klages i 1924 over, at den tilladte hastighed på Kongevejen sættes op fra 20 til 30 km/t. Det lader dog til, at cyklisterne stadig kan følge med trafikken på Kongevejen endda op af bakken til Rudersdal. Foto 1924. (HA)

Idyllisk ser den ud, Geels Bakke, på dette foto fra 1920, men der er ingen tvivl om, at det har været hårdt for hestene at komme over toppen, især hvis læsset har været tungt, har pisken måttet svinges. Bemærk skærvebunkerne ved vejsiden til den løbende reparation af den "stærkt trafikerede" Kongevej. Vi ser mod nord. Til højre ved stien ind mod Geels Skov anes lige 2-milepælen. Skovstien kaldes i dag "Milepælsvej". (HA)

Farten sættes op

23.08.1924

Indtil for nylig har der paa Kongevejen været paabudt Motorkøretøjer ikke at køre over 20 km ... gennem Nyholte By, men nu er Skiltene fjernet; dermed maa den indskrænkede Kørselshastighed jo være hævet, saaledes at der kan køres 30 km. Vi har ved henvendelse til Politiet søgt Forklaring af Aarsagen til Fjernelsen af Skiltene, men vi har ikke opnaaet en saadan ved Redaktionens Slutning. Vi kan foreløbig kun udtale, at det forbavser os, at man har turdet tage Ansvaret for øget Hastighed paa et Sted som omtalte, hvor en stærk Trafik fra Stations- og Øverødvejen krydser Kongevejstrafiken. Det gamle, delvis ulæselige Skilt, der findes ved Geels Bakke: "Skaan Hesten" vilde man have kunnet fjerne uden større Opsigt. Foreningen til Dyrenes Beskyttelse, der i sin Tid har opsat det, vilde nu passende kunne opmale det og omredigere Teksten til: "Skaan Dyr – og Mennesker."

Ned med skatterne[12]

13.09.1924

Den moderne Skatteudskrivning er en af de allersnildeste Metoder til Ejendomsrettens Ophævelse af snigende Vej. Det har til alle Tider været en stiltiende Forudsætning for al Skatteudskrivning, at den holdt sig indenfor visse Grænser. En Tyvendedel af en Indtægt vil man kunne regne for en Normalskat... Men hvad skal man sige om Trediedelen, som nu er det almindelige. Her har vi overskredet Beskatningen, og maa bruge Ordet Beslaglæggelse. Men det er jo ret menneskeligt, at de to Trediedele af Vælgerne enes om at lade den velhavende ene Trediedel betale. Naar i tidligere Tid tre Negere rejste sammen, skal det være hændt, at de to blev enige om at sælge den tredje til fælles Fordel (for de to!). De havde jo Majoritetens Ret.

Naar man ikke hører til den højst beskattede Vælgerklasse, er det, menneskeligt at man siger: Lad dem betale, der har Raad til det! Man plejer jo at trøste Folk, der klager over Skatten, med den gamle Talemåde: Vær De glad, at De har en Indtægt at betale af! .... Det er paa denne Limpind, det graadige Demokrati fanger Sjæle. Først bilder de os ind, at det hører med til Frihed, at man disponerer over andre Folks Fortjeneste, dernæst beroliger de os ved at forsikre, at "de Rige" ikke tager Skade. Fanden hytter sine! .... Det er meget vigtigt, at vi gør os dette Forhold klart .... Beskatningsgrænsen er overskredet. Hvad vi oplever nu, er Beslaglæggelse af Indtægt.

En indskrænket nationaløkonomisk Opfattelse har forset sig paa den Tanke, at det er bedst, at Pengene "kommer ud blandt Folk", det vil i Virkeligheden sige: at de bliver fortærede! Humaniteten er blevet den store Bændelorm, vi slæber om med, og som spiser os op indvendigt fra.

Og imedens den lille Mand istemmer Krigsskriget: Ned med Priserne! Er han stum, naar der foreslaas: Ned med Skatterne! Naturligvis hænger de to Ting sammen, men saa kortsynede er Regeringerne, at de truer med Avancebegrænsning uden at se, at de selv burde være de første til at sætte Priserne, nemlig Skatteprocenterne ned. Det bør være en klar Fordring, at Samfundets Fællesudgifter (som Skatterne skal dække) kun vedkommer, hvad der virkelig er fælles Udgifter, deri indbefattede Kulturudgifter og Forsorg for de virkelige Fattige og Hjælpeløse. At Staten ved Siden af skal være Livsforsikring, Arbejdsløshedsforsikring, Aldersrenteforsikring o. s. v. maa man bort fra. Disse Forsikringer maa være en privat Sag, selv om det fører med sig, at Arbejderne maa lønnes saaledes, at de faar bedre Raad til selv at betale deres Præmie. Gør de det

Annonce. Holte Avis 19.10.1924

Weekend-Klubben

Ny selskabelig Forening med Sammenkomst hver Lørdag Aften paa Ny Holte Hotel.
Begynder 1. Novbr. Kl. 10 med Midnatskabaret og Bal.

Kontingent 1 Kr. 50 Øre pr. Kvartal.

Indmeldelser modtages hos Bestyrelsen samt paa Ny Holte Hotel hver Dag undtagen Lørdag.

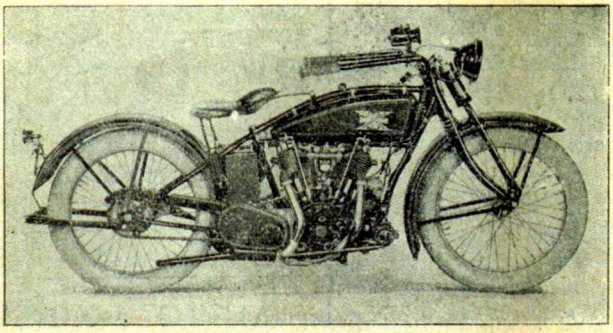

Excelsior fastslaar sin Overlegenhed paa Motorcycleomraadet.

Det viser sig stadig, at Excelsior Fabriken i Motorcyclebygningen er den førende, og andre Mærker søger Gang paa Gang at efterligne og optage dens Principper, saaledes fremkommer 1925 Harley Davidson med et nyt Stel, bygget efter de samme Linier, som Excelsior har benyttet de sidste 10 Aar; ligeledes fremkommer samme Mærke med Hjulstørrelse 27 × 3½, hvilket har været benyttet af Excelsior siden 1921. — Et bedre Bevis for Excelsior-Maskinens Fortrinlighed kan ikke ønskes. — **Forlang Pris og Demonstration.** — Restpartiet af 1924 Model sælges til billige Priser og paa gunstige Vilkaar af Generalrepræsentanten:

V. Richter Friis & Co.,
H. C Ørstedsvej 23, Telf. Central 6581,
og Lokalrepræsentanten:
Holte Automobilcentral, Tell. Holte 546.

Det var ikke tilfældigt, at mekanikerne fra Holte Automobilcentral kørte på motorcykler af mærket Excelsior. Som det kan ses af annoncen, var de lokalrepræsentanter for mærket. Excelsior-fabrikken åbnede i Chicago Illinois i 1896 som en symaskinefabrik. I 1909 producerede de den første motorcykel. Deres motorcykler fik hurtig succes og var i tyverne helt på højde med Harley Davidson som et af de førende mærker både i USA og Europa. Hårdt ramt af den økonomiske krise måtte de lukke fabrikken i 1931. Annonce Søllerød Tidende 25.10.1924.

Chr. Hedetoft var en ivrig og dygtig racerkører. Da han var autoriseret Ford-forhandler, deltog han i løbene i dette mærke. Foto: Johanne Hesbeck, 1924. (HA)

De unge mennesker på Holte Automobilcentral var tydeligvis vilde med motorsport i 1920'erne. Udover ejeren Chr. Hedetoft, der kørte i automobilklassen, deltog de tre mekanikere Chr. Petersen, H. Rasmussen og Schirmacher i motorcykelklassen på mærket Excelsior. Her er det mekaniker Schirmacher der poserer for Holte-fotografen. Foto: Johanne Hesbeck, 1923. (HA)

ikke, maa de finde sig i Fattighjælpens Infami, der umyndiggør *den*, der ikke, naar han har haft Midlerne, vil holde Hus med dem. Det System, vi nu lever under, er i Virkeligheden blegrød Bolchevisme. Konfiskation af den ene Klasse Menneskers private Indtægter for med dem at betale den anden Klasse Menneskers private Udgifter.

Motorløbet

04.10.1924 Paalideligheds- og Orienteringsløbet for Motorkøretøjer, som Nordre Birks Motor Klub i Søndags lod afholde, fandt ret god Tilslutning, idet der var anmeldt i alt 17 Deltagere, hvoraf 4 Automobilister og 13 Motorcyclister.

Løbet startede ved Nyholte Hotel Kl. 4 Morgen. Ruten var hemmelig og blev opgivet Kørerne efterhaanden som disse naaede de 12 forskellige Kontrolsteder. Selv om Vejret var prima, var det dog en anstrengende Prøve, idet Kørselen gennemførtes i et Stræk uden Pavser, og Ruten var tillige lagt over ret ukendte Steder og ad daarlige Veje: ikke desmindre gennemførte de 10 af Deltagerne Løbet og heraf 2 Automobilister uden Straffepoints.

Som bemærkelsesværdigt kan noteres, at den ene af de sidstnævnte, nemlig Grosserer H. Chr. Hedetoft kørte en gammel Fordvogn af ældre Type; han dokumenterede hermed ikke alene sin egen Færdighed som Vognstyrer, men ogsaa Fordvognens fortrinlige Egenskaber.[13]

Trætte og støvede indkom Kørerne ved 5-6 Tiden til Startstedet og samledes kort efter til en Fællesspisning paa Nyholte Hotel, hvori deltog ca. 50 Motorfolk. Klubbens Formand foretog Præmieuddelingen, Talerne gik Slag i Slag, og Humøret var af Motoristernes kendte Kvalitet.

[Holte avis] - kendte navne:

12.10.1924

Fru Direktør I. Jacobsen.

Blandt Søllerød Sogneråds femten Medlemmer har Kvinderne, der jo dog udgør Halvdelen af Sognets Beboere, kun én Repræsentant, og det er derfor Bevis paa megen Tillid at blive valgt til denne Post.

Serien i Holte Avis, "Kendte Navne", var altid ledsaget af et foto. Her er det Ingeborg Jacobsen, den enlige kvinde i Søllerød Sogneråd. Foto: Holte Avis 12.10.1924. (HA)

Fru Direktør Ingeborg Jacobsen bestrider udmærket de mange vigtige Hverv, Vælgerne har betroet hende som Sogneraadsmedlem.[14] Som den berejste og kultiverede Dame, Fruen er, har hun fortrinlige Betingelser for at kunne virke til Gavn for de kommunale Anliggender, til hvis Røgt hun desuden ejer de værdifulde Egenskaber: Interesse, Grundighed og elskværdig Forhandlingsevne. Fruen er Formand for Skoleudvalget, hvorunder Biblioteksudvalget sorterer, Medlem af Skolekommissionen, af Asylbestyrelsen, Tilsynshavende ved Alderdomshjemmet i Søllerød, Medlem af Udvalget for Kommunens Biograftilsyn, af Frederikslund Skoleudvalg og af Udvalget for Approbation af Facadetegninger. Det er særdeles en Mængde Sager, Fruen maa vie sin Interesse.

Gennem sin alsidige offentlige Virksomhed har Fruen gjort sig agtet og afholdt af de mange, hun derved er kommen i berøring med, og Kvinderne har saaledes i hende en udmærket Repræsentant, saa meget mere som Fru Jacobsen er uden Berøring med de saakaldte Emancipationsideer og altid har vist sig som Kvinde i Ordets allerbedste Betydning.

Vort brandværn

01.11.1924

I Mandags Eftermiddags lød Brandsprøjtens Advarsel; en funklende nymalet Udrykningsautomobil i Brandvæsenets traditionelle røde Farve jog over Geels Bakke og svingede henad Øverødvej; hvor brænder det – og nu gaar 'en, nu gaar 'en godt igen – var Ungdommens glade Opsang; men man skuffedes, der var ingen Brand, det var blind Alarm, men alligevel var det en Begivenhed. Det var nemlig Indledningen til en ny Era indenfor vort Brandvæsen. Ved Rattet sad den konstituerede Bestyrer af Holteværket, Herr Thomsen, og det var Søllerød Kommunes første Udrykningsautomobil, der holdt sit indtog paa Holteværket, hvor den præsenteredes for Kommunalbestyrelsen, Brandinspektøren, Smedemester O. Hansen, Brandfogederne, Pressen m. fl.[15]

[Holte avis] - hvad betyder søllerød m. v.?

02.11.1924

De fleste af vore Stednavne er saa gamle, at deres oprindelige Betydning er ubekendt for den nu levende Slægt, tilmed da de ved Lempelse til Talebrug – dagligt Slid – ofte har faaet et andet Udseende, saa at de ligner helt andre Ord end dem, hvoraf de er dannede.

Søllerød har saaledes ikke noget tilfælles med Ordene sølle, rød. Navnet betyder Sølves Rydning. Oprindelsen er følgende.

Nordøstsjælland laa langt op i Tiden dækket af store Skove, endnu er

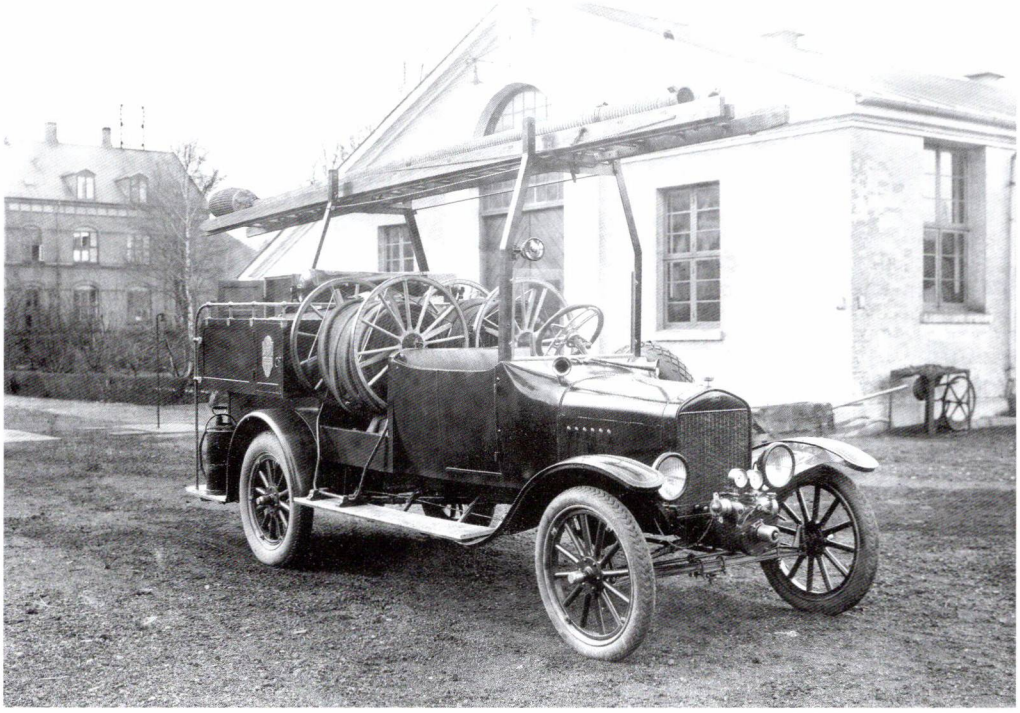

Flot så den ud, Søllerød Kommunes nye brandsprøjte, der ved anskaffelsen den 27. november 1924 blev præsenteret med pomp og pragt. Som en læser skrev i Søllerød Tidende den 6. december, manglede der kun en ting: At beboerne fik kendskab til, hvorledes man kunne alarmere brandvæsenet. Her er nyerhvervelsen fotograferet på gasværksgrunden i Holte i november 1924. (HA)

denne Del af Landet jo "fra Krogen til Axelstad et rigt broderet Blad." I Tiden fra ca. 900-1100 begyndte man for Alvor at rydde sig Bopladser i Skovegnene, og hver Boplads fik saa et Navn paa Endelsen "rød" (Rydningsplads) med Ejerens Navn foran. I Søllerød har en Mand med det gamle danske Navn Sølve (eller Silve) ryddet Skoven. I Roskildebispernes Jordebøger fra ca. 1370 kaldes Sognet Silveruth.

Øverød har ikke noget med øvre at gøre, det er opkaldt efter en Nybygger ved Navn Øpe, et nu uddød gammelt Mandsnavn.

Trørød er ligeledes Navn paa en Rydningsplads, maaske Manden har heddet Trygge.

I ovennævnte Jordebog hedder disse Navne Obæruth og Thryruth.

Ogsaa i Nabolaget har vi "rød"-Navne, saaledes *Birkerød*, der betyder Bjarkes Rydning.

En gæst helt fra Japan skulle naturligvis foreviges hos den lokale fotograf. I fotografens protokol kan vi se, at bestilleren af fotografiet er lærer Kirkeskov fra Holte. Vi må gå ud fra at det er ham, der her står sammen med mr. Harabavashi. Foto Johanne Hesbeck 1924. (HA)

"Rød"-Navnene hører til vore yngste Stednavne. Et navn af stor Ælde er derimod *Nærum*, i sin ældste Form Niartherum, i hvilket vi har Gudinden Niords Navn; her har vore Forfædre i Hedenold haft en hedensk Helligdom.

Holte, er det forældede Navn Holt – Skov, der af Jægere endnu bruges i Ordet Holtsneppe – Skovsneppe.[16]

Spejderparaden

08.11.1924 Saavel Programmet som Tidspunktet for den bebudede Parade for den japanske Spejderdirektør Harabavashi blev noget forrykket i Søndags. Vore egne Spejdere var selvfølgelig præcise, men maatte tage sig en Løbetur i Skoven for at holde Varmen til Spejderdirektøren kom.

Holte Troppen under Kommando af Tropsassistent *Steger* stillede til Parade ved Jernbanestationen i to lange Rækker af ca. firsindstyve bare Knæ.[17] I Rækkerne saa man Patrulieførerne *Strøyer Hunøe* og *Dethmars* energiske og kraftige Skikkelser. En stram Honnør for Mr. Harabavashi, hvis ranke og smidige Skikkelse kommer til Syne ved Stationsbygningen, attacheret af Tropsfører Kirkeskov og Prokurist Dethmar.

Mr. Harabavashi overrækker Holtetroppen den japanske Klædning, og Troppen afmarcherer under Tropsførerens Kommando til Kongevejen, hvor den tager Opstilling paa en meget uheldig valgt Plads, da Støjen fra Vogne og Automobiler bestandig afbryder og overdøver saavel Hr. Kirkeskovs ulastelige engelske Velkomsthilsen som Mr. Harabavashis efterfølgende Hyldest til Spejderne.

Mr. Harabavashis Filmsapparat var i stor Virksomhed, og Resultatet bliver antageligt fremvist senere her i Holte. Spejderdirektøren gav et Par japanske Ungdomssange til bedste og høstede stort Bifald. De bebudede Folkedanse blev paa Grund af det fremrykkede Tidspunkt ikke til noget. Holtetroppens øredøvende Spejderraab gjaldede gennem Geels Skov til Afsked.

Julefotografier

07.12.1924 Vi mødte Holtes bekendte Fotograf, Frk Johanne Hesbeck.[18]

Hvorledes gaar det med Julefotograferingen? De er vel fuldt optaget af Arbejde?

Udmærket, svarer Frøkenen os. Men endnu kan jeg modtage Ordrer. Det daarlige Vejr holder sikkert en Del af mine Kunder tilbage, som vistnok mener at mørkt Vejr ikke egner sig for Fotografering; men

Et kig ind i det allerhelligste. Vi er på besøg i Johanne Hesbecks atelier på Esthersvej i Holte. Det var her, hun med stor dygtighed forevigede sine mange kunder. Historisk Arkiv råder over en stor samling fotos fra de kvindelige fotografer i Holte. Foto: Johanne Hesbeck. (HA)

det kan jeg roligt sige Dem, at hos mig bliver Billederne lige saa gode i Graavejr som i Solskin.

Vi tør ikke opholde Frøkenen længere, som meddeler os, at hun har travlt; men nu ved Holte-Beboerne altsaa, at De ganske roligt – trods Vejret – kan gaa til Fotografen. Og venter man for længe, ender det jo let med, at det bliver for sent. (H.A.)

SØLLERØD TIDENDE

20.12.1924 Med nærværende Nummer slutter vi for i Aar. Vi bringer vore Læsere de bedste Ønsker om en glædelig Jul med Tak til disse og alle, - specielt Borgerskabet, - der har vist os Imødekommenhed og Støtte.

Et sjældent syn. Fotograf Johanne Hesbeck, der normalt stod baved fotografiapparatet i studiet i Holte, har her anbragt sig foran kameraet. Ida Johanne Hesbeck blev født i Varde i 1873. Hun kom i lære hos hoffotograf Peter Elfeldt og var ansat hos ham 1905–1914. I 1915 flyttede Johanne Hesbeck til Esthersvej 4 i Holte. Herfra drev hun sin forretning til sin død i 1927. Det var ikke usædvanligt for den tid, at kvinder etablerede sig som fotografer. Tilsvarende i Vedbæk hvor fotograf Rosa M. Holm havde Kystatelieret. Efter Johanne Hesbecks død blev hendes forretning da også overtaget af en anden kvindelig fotograf Ella Bach, der videreførte forretningen til midten af 1970'erne. Her blev huset nedrevet til fordel for Holte Midtpunkt. Foto Johanne Hesbeck, omkring 1920. (HA)

En nyhed i 1924 var Odd Fellow Foreningen "Dannevang"s juletræ ved Holte Station. Da det blev tændt søndag den 14. december 1924, samlede begivenheden på trods af det kolde vejr hele 700 mennesker. Børnehjemmet "Bethlehems" drengeorkester spillede julesange, og en afdeling af K.F.U.M. spejderne sang. Ved træet var opstillet en bøsse, hvor man kunne give en skærv til fordel for de gamle i kommunen. Foto fra 1924 (H.A.)

Noter

1 Ved valget 11. april 1924 gik Socialdemokratiet kraftigt frem og blev med 36,6 % af stemmerne landets største parti, mens Venstre og Konservative mistede deres flertal. Få dage efter valget fik Th. Stauning til opgave at danne en ny regering. Den 23. april dannedes en socialdemokratisk mindretalsregering uden fast støtteparti. Nina Bang, der blev undervisningsminister, var Danmarks første kvindelige minister. Jf. Svend Thorsen: "De danske ministerier" bd. 2, 1972, s. 415ff.

2 Indtægterne fra skatten skulle bruges til afdrag på den voksende statsgæld. Formuer på over 50 000 kr skulle beskattes med op til 15%, og afdragene fordeles

over seks år. Den socialdemokratiske mindretalsregering fik ikke forslaget om en formueskat vedtaget.

3 Søllerød Tidende, 26.juli 1924.

4 Allerede i Holte Avis nr. 2, den 12. oktober 1924, blev ordet "Omegn" udskiftet med stednavnet Gl. Holte, således at avisen nu nævnte alle kommunens syv bydele i overskriften. Holte Avis udkom sidste gang 28. juni 1925, hvorefter den fortsatte som *Avisen for Søllerød Kommune*. Avisen har intet tilfælles med den *Holte Avis* der udkom i 1935.

5 F. N. Fabrique Nationale d'Armes de Guerre. Belgisk bilmærke. Fabrikken blev grundlagt i 1899 som en våbenmagervirksomhed. Det var en af deres pistoler, der blev brugt til mordet på den Østrig-Ungarnske tronfølger ærkehertug Franz Ferdinand i 1914 - mordet der udløste 1. verdenskrig. Fabrikken var i 1920'erne den største belgiske bilfabrikant, men i dag mest kendt for dens motorer og motorcykler. Den fremstillede lastbiler og motorcykler frem til 1965.

6 Artiklen refererer til folketingsvalget den 11. april 1924. Se i øvrigt note 1.

7 Nordre Birk = Københavns Amts Nordre Birk der eksisterede 1819-1919. Birk var oprindeligt betegnelsen for en mindre retskreds udskilt fra et herred. Der fandtes både kongelige og kirkelige birker.

8 Hellerup Boldklub må være en fejlskrivning for HIK = Hellerup Idræts Klub. HIK udviklede sig i begyndelsen af 1930'erne til en af landets større fodboldklubber og spillede i landets bedste række "Mesterskabsserien". Jf. Allan Grønkjær og David Holt Olsen: "Fodbold, fairplay og forretning – Dansk klubfodbolds historie", 2007. s. 292f.

9 Berlingske Tidende har tydeligvis ikke helt styr på geografien, da Frederikslund Skov ligger et godt stykke nord for Vejlesø-kanalens udmunding i Furesøen. I øvrigt opførte arkitekten Jørn Utzon i 1956 et hus på pæle ud mod Furesøen på kanalens østside. Huset er siden blevet fredet. Se Finn Monies: "Bygningskunsten i Søllerød Kommune efter 1940" i "Vejen til Rudersdal", s. 147-148.

10 Danmarks Naturfredningsforening blev stiftet 21. april 1911 i København som "Forening for Naturfredning". I de første mange år var foreningens idemæssige fundament fredning af æstetiske grunde og at sikre befolkningen adgang til skov og strand, især Øresundskysten og Dyrehaven. Foreningen skiftede i 1925 navn til Danmarks Naturfredningsforening. Det kan nævnes at foreningens formand 1921-1960 var kunstmaler Erick Struckmann (1875-1962). Struckmann var medstifter af Naturfredningsforeningen. Struckmann var personlig ven med statsminister Thorvald Stauning, der også var optaget af natursagen. De var personerne bag Springforbiplanen, der skulle genskabe en af hovedstadens grønne lunger og den offentlige adgang til Øresund. Struckmannparken i Skodsborg har navn efter ham. (Kraks Blå Bog 1929).

11 Axel Riis (1881-1948), kommuneingeniør og bygningsinspektør i Søllerød Kommune fra 1907 til 1928, senere 1943-1946 medlem af Søllerød sognerråd. Se Gunnar Sandfeld: "Det kommunale styre i Søllerød 1841-1978", bd. 2, 1977, s. 241ff.

12 Artikel af Harald Tandrup bragt første gang i Dansk Skatteborgerforenings Medlemsblad. Harald Tandrup (1874-1964), forfatter, journalist. I 1905 redaktør ved Aftenbladet. I de følgende år knyttet til flere ugeblade og magasiner. 1920 kort tid redaktør ved Dagens Nyheder. Skrev derefter i Berlingske Tidende og fra 1926

også i B.T. Under besættelsen medarbejder på den nazistiske avis Fædrelandet, for hvilket han var fængslet 1945-1947. Har udsendt flere bøger af større litterær værdi. (D.B.L., s.364.)

13 Christian Riber Hedetoft (1885-1960). Søn af mejeriejer P.Jensen Hedetoft, Dronninggård Mejeri i Holte. Chr. Hedetoft var oprindelig mejerist, men skiftede erhverv i 1918. Han lejede Ny Holte Hotels gamle rejsestald ved Kongevejen. Den var af ejeren H.P. Nielsen i 1919 blevet ombygget til bilværksted. Her åbnede Chr. Hedetoft *Holte Automobil Central*. Udover at have autoværksted, benzintank og garage udlejedes personbiler. Derudover drev Chr. Hedetoft en hyrevognsforretning, ambulancekørsel og buskørsel. Staldbygningen ved Kongevejen blev hurtig utilstrækkelig. I 1923 omdannedes den til et stort, helt moderne, autoværksted. I 1934 blev den nedrevet. I stedet opførte Chr. Hedetoft en stor fleretagers ejendom med lejligheder øverst, udstillingslokaler og et moderne, overdækket benzintankanlæg nederst. I 1937 åbnede han en filial i Villa Rosenhøj på Vedbæk Strandvej, og i 1947 udvidede han i Holte med endnu en stor ny værkstedsbygning. Holte Automobil Centrals afdeling på Kongevejen lukkede i 1980. Benzintanken og værkstedsbygningerne er væk, men hovedbygningen Kongevejen 40 eksisterer endnu.

14 Ingeborg Jacobsen (1881-1941), medlem af Søllerød Sogneråd 1921-1930 for De konservative. Hun afløste den 1. april 1921 sognerådets første kvindelige medlem Anna Marietta Sigvard Hansen, og lige som sidstnævnte var fru Jacobsen meget aktiv inden for Dansk Kvindesamfunds Holte Afdeling, der blev stiftet i 1918. Jf. Gunnar Sandfeld, bd. 2, 1977, s. 141ff.

15 I Henrik Mohr Balslev: *Brandslukning i Søllerød 1792-1992*, s. 35ff, på s. 37 vises det foto, der ledsagede artiklen i Søllerød Tidende i 1924. Her kan personerne, der deltog i præsentationen af brandsprøjten, ses.

16 Om navnestoffet i øvrigt, Se Niels Peter Stilling: "Vores stednavnes rødder", Søllerødbogen 2005, s. 7ff.

17 Jens Steger (1871-1928), købmand. Født i Falslev sogn ved Mariager. Købte i 1900 ejendommen med eksisterende købmandsforretning "*Ny Holtehus*" Stationsvej 14 i Holte. Opførte i 1911 en ny og større bygning samme sted. Yderligere tilbygning i 1915. Han var medstifter af Holte Bank og af Holte Grundejer- og Kommunalforening, bestyrelsesmedlem begge steder samt formand for sidstnævnte i en årrække. Medlem af Søllerød sogneråd 1. april 1913 – 31. marts 1917, valgt på borgerliste som repræsentant for Det radikale Venstre. Genopstillede ikke i 1917. Jfr. Sandfeld: Det kommunale Styre i Søllerød, bd. 2, 1977, s. 259ff.

18 Johanne Hesbeck, fotograf. 1915-27 atelier på Rønnebærvej, Holte. Historisk Arkiv for Rudersdal Kommune råder over Johanne Hesbecks samling på ca. 3500 glaspladenegativer samt hendes kundekartotek. I foråret 2004 blev de ca. 3500 portrætfotografier gjort tilgængelig på Rudersdal Museers hjemmeside. Her kan der på basis af teksten i Hesbecks kartotek søges mellem fotografierne.

Rudersdal Museer - Mothsgården

Beretning 2009

af Niels Peter Stilling & Jens Johansen

Uanset, at der allerede er gået tre år siden den 1. januar 2007, d.v.s. siden den omfattende kommunalreform, er der stadig en del uafklarede spørgsmål m.h.t. etablering af en sammensmeltet struktur for museumsvæsenet for Rudersdal Kommune.

Men ellers drives Museet med vanlig ildhu af den lille arbejdsstyrke bestående af en skønsom blanding af fastansatte, projektmedarbejdere og frivillige: Vore kerneydelser er som sædvanligt indsamlingen af genstande og dokumentation fra vor skønne egn med efterfølgende registrering, konservering og opbevaring af museumsgenstandene. Dertil kommer det mere synlige: Formidlingen af fortiden gennem udstillinger, guidede ture i kommunen, foredrag, omvisninger, arrangementer - og forskning ikke at forglemme.

Udstillinger

Vi producerer årligt 3-4 særudstillinger. Udstillingerne er i reglen et resultat af en til grund liggende indsamling og forskning, og vi forsøger efter bedste evne at sikre, at formidlingen både er seriøs og lever op til vor tids hæmningsløse glæde over de digitale muligheder. At udstille i Mothsgårdens 1700-tals bindingsværkslænge stiller selvfølgelig også store krav til den rent praktiske udformning. Alene det at finde balancen mellem fremvisning af det udstillede og sikre det mod enhver form af overlast kræver nye overvejelser ved hver eneste udstilling. Det handler bl.a. om lysindfald, montrer, afskærmning og tyverisikring.

Fajancer fra Delft

År 2009 begyndte med udstillingen om de skrøbelige FAJANCER FRA DELFT - en særudstilling baseret på en samling i privateje her i kommunen. Udstillingen varede fra 7. december 2008 til 1. marts 2009, og Museet blev besøgt af 3.000 gæster i den periode eller 26 personer pr. dag, hvilket er absolut tilfredsstillende.

Udstillingen KAY BOJESEN – DET LEGENDE MENNESKE åbnede den 20. marts. Det var meningen, at den skulle stå sommeren over, men det blev hurtigt klart, at den – som følge af et stort besøgstal - burde forlænges.

Opstilling af ældre fajancer fra Delft tilhørende Rudersdal Museer og en privat samler på udstillingen i begyndelsen af 2009. (Foto: Ole Tage Hartmann, Rudersdal Museer = RM)

Kay Bojesen

Det lykkedes, idet vi først lukkede udstillingen den 13. september, i stedet for som oprindeligt planlagt i begyndelsen af august. Museet (dengang Søllerød Museum) har tidligere vist en udstilling om Kay Bojesen, nemlig i 1993-1994 – for 17 år siden. Dengang var udstillingen et resultat af et samarbejde med en lang række danske samlere, og vi udstillede både Kay Bojesens legetøj og sølvtøj. Vores Kay Bojesen-udstilling i 2009 var på ingen måde en gentagelse af den 17 år gamle udstilling. Dengang i 1993 blev en gæst på udstillingen så begejstret for Kay Bojesen, at han begyndte at samle selv. For nogle år siden henvendte han sig til os og tilbød, at Museet måtte låne hans store samling med henblik på en udstilling. Det viste sig, at privatsamlingen mere end rigeligt kunne fylde museets lokaler og tilmed var meget repræsentativ, idet den omfattede alle Kay Bojesens produkter fra legetøj til træ-

Finn Skjoldhof fra firmaet "Skilting" monterer den 19. marts 2009 en dertil designet plakat for Kay Bojesen-udstillingen på Museets varebil. (Foto: Kirsten Schmidt, RM)

skåle, smykker og bestik. Samtidig ønskede vi også at vise vor egen lille, men solide samling af Kay Bojesen produkter. Når vi særlig interesserer os for denne vidtfavnende designer hænger det sammen med, at Bojesen-familien har tilknytning til vores egn, idet Kays far, bogforlæggeren Ernst Bojesen, i 1890 opførte en af de første villaer i Holte, Villa "Højbo" ved den nuværende "Ernst Bojesens Vej". Den nye særudstilling blev derfor sammensat med vore genstande i ét rum, og den private samling i udstillingsbygningens øvrige rum.

Abekattestreger m. m.

Forskellige arrangementer blev gennemført i forbindelse med udstillingen, og vi nød flere gange godt af samarbejdet med kommunens kulturkonsulenter med *Helle Normand* i spidsen. Hun skabte således kontakten til kunstneren *Mette Wille*, som stod for flere børnearrangementer med den rammende fællestitel: "Abekattestreger". Vellykket var ligeledes vores "Abe-lazaret". Med firmaet "Rosendahl", der i dag forhandler Kay Bojesens trælegetøj, som sponsor, gennemførtes to arrangementer, hvor gæster kunne få deres op til 50 år gamle aber repareret. Endelig gennemførte vi over det meste af udstillingsperioden en gætteleg, hvor børn og barnlige sjæle og andre gode mennesker skulle tælle hvor mange aber, der var i abejunglen. Det var ikke helt let at tælle aberne i den danske løvtræsskov. Selv museumsinspektøren, der havde opsat aberne, havde svært ved at tælle rigtigt. Der indkom over 2.000 besvarelser, hvoraf ca. 400 havde gættet det rigtige tal, som her skal

Kay Bojesen-udstillingen, der åbnede den 20. marts 2009, blev årets bedst besøgte. Her et detailfoto fra "abejunglen", hvor træaberne blev ophængt i danske bøgegrene den 17. marts 2009. (Foto: Kirsten Schmidt, RM)

røbes: 42 stk.! Vi trak lod blandt de rigtige besvarelser om tre aber fra Rosendahl. Vi frygtede lidt, at tre voksne ville blive de heldige vindere; men ved skæbnens gunst blev det tre børn, en pige og to drenge – tilmed alle bosat i Rudersdal Kommune, som var de heldige vindere.

Kay Bojesens legetøj er mestendels i træ. Et ganske andet legetøjsikon er plasticdukken BARBIE, der fyldte 50 år i 2009. Det fejrede vi med en lille "hot spot" udstilling i august-september. Her blev et flot udvalg af farverige Barbiedukker fra hele 50-årsperioden udstillet i et dertil indrettet lokale, og der åbenbarede sig en verden af mode i miniformat. Barbie-udstillingen blev vist samtidig med de sidste fem uger af Kay Bojesen-udstillingen.

Morgenen efter sidste udstillingsdag blev Museet ramt af et voldsomt indbrud. Heldigvis modstod de fleste af vores montrer hærværksmændenes ødelæggelser, således at tyvene "kun" slap væk med 11 genstande, heraf dog flere usælgelige unika. Politiet behandlede sagen som ethvert andet indbrud. Det er lidt frustrerende, at der ikke er større forståelse for, at indbrud på museer er ensbetydende med tyveri af kulturarven, altså tyveri fra os alle sammen. Udstillingsbygningen er nu blevet yderligere sikret med bl.a. gitre og videoovervågning, hvilket både er besværligt at håndtere i hverdagen og i øvrigt har været ganske kostbart at installere.

Servietringe

Den 5. oktober åbnedes udstillingen BORGERSKABETS DISKRETE CHARME / SØLV TIL SERVIETTEN eller sagt lige ud: SERVIETRINGE, en samling på over 700 af slagsen tilhørende samleren Ole Lachmann og deponeret på vort Museum. Samlingen er den største i sin art i Europa og viser væsentlige træk af kunsthåndværkets stiludvikling fra 1800-tallets første halvdel til i dag. Servietringene er et produkt af den industrielle revolution og den fremvoksende borgerlige middelklasse. Tilhørte man denne, brugte man stofservietter, som blev vasket ugentligt. Servietringen var således borgerskabets svar på et praktisk problem: Identifikationen af ens egen serviet. Hørte man derimod til de højeste rangklasser var problemet mindre presserende, idet adelen i 1800-tallet fik vasket

I samarbejde med kommunens kulturkonsulent gennemførte vi en række børnearrangementer i forbindelse med udstillingerne om "Det legende menneske". Her er det "abekattestreger" den 6. juni 2009. (Foto: Kirsten Schmidt, RM)

Barbie-dukken fyldte 50 i 2009. Det fejrede vi med vor første – men ikke sidste - "hot spot" udstilling i august-september 2009. Med "hot spot" udstilling menes en mindre, hurtigt planlagt og forholdsvis hurtigt opsat udstilling over et aktuelt emne. På Mothsgårdens begrænsede plads vil der normalt være tale om en udstilling i ét rum. (Foto: Kirsten Schmidt, RM)

Pigerne fra Nærum Menighedsbørnehave på Barbiebesøg den 26. august 2009. (Foto: Kirsten Schmidt, RM)

Så til noget helt andet – Servietringe. Udstillingen "Borgerskabets diskrete charme" åbnede den 5. oktober. Her et veldækket bord i Søllerød med Museets smukke og sjældne stel fra Den kgl. Porcelænsfabrik, "Rød Berberis", med de dertil hørende servietringe, som deponeret på Rudersdal Museer af samleren, ingeniør Ole Lachmann. (Foto: Kirsten Schmidt, RM)

hver dag, incl. servietterne og derfor havde mindre brug for at markere "ejerforholdet" til servietten. Verden gik som bekendt af lave efter 1. verdenskrig, hvilket til gengæld gav servietringen dens storhedstid fra ca. 1920 til ca. 1960, hvor den prosaiske køkkenrulle igen gjorde servietringen overflødig som andet end et statussymbol.

Ole Lachmann

Ole Lachmann har samlet på servietringe i over 30 år, og er en af de fornemste kendere af dette måske lidt specielle kunstindustrielle produkt. Til udstillingen har Lachman skrevet bogen "Napkin Rings – 150 years of silver design". Det lykkedes at indhente betydelig fondsstøtte til værket, således at bogen var 80 % forudfinansieret. "Napkin Rings" er rigt forsynet med fornemme fotografier optaget af Museets fotograf Ole Tage Hartmann. Den er, som titlen antyder, på engelsk med dansk resu-

Børnenes eget bord på udstillingen om servietringe forenede generationerne, som det fremgår af dette billede fra udstillingen optaget den 25. oktober 2009. (Foto: Kirsten Schmidt, RM)

mé, og værket bliver sikkert standardbogen om servietringe i mange år. I det anerkendte engelske kunsthistoriske tidsskrift "Silver Magazine" fra januar 2010 fik den en overstrømmende anmeldelse. Anmeldelsen afsluttes på følgende vis: "*As a reviewer, I seek to make some constructive criticism about most volumes and even add a tempered direct comment when I see them. I found none for this well-crafted, articulate, and beautiful book.*" (Silver Magazine, January 2010, p. 44).

Besøgstal

13.408 personer besøgte Mothsgården i 2009. Kun i 2001 har vi oplevet større besøg i dette årtusind, mens vi tre gange i 1990'erne havde højere besøgstal på Mothsgården, hvor 1994 med 18.311 besøgende var det hidtil bedste år efter, vi i 1989 begyndte at udvikle vor særudstillingspolitik.

Kaj Bojesen-udstillingen, der i august blev suppleret med udstillingen om Barbiedukken, var årets trækplaster. 8.885 besøgte museet i de 178 dage udstillingen varede, det svarer til 50 gæster dagligt, og betød, at Museets udstillingslokaler i visse week-ends var temmelig overfyldte.

BESØGSSTATISTIK FOR SØLLERØD MUSEUM PÅ MOTHSGÅRDEN 2009

Udstilling	Periode	Antal dage	Brutto-besøg	Netto-besøg	Netto-besøg i % af året	Netto-besøg pr. dag
FAJANCER FRA DELFT *	1.1.- 1.3.	60	1.438	1.438	10,7	24,0
Ingen udstilling	2.3.- 19.3.	18	1.793	355	2,6	19,7
KAY BOJESEN	20.3. - 9.8.	143	8.903	7.110	53,0	49,7
KAY BOJESEN & BARBIE	10.8.- 13.9.	35	10.678	1.775	13,2	50,7
Ingen udstilling	14.9.-4.10.	21	10.873	195	1,5	9,3
SERVIETRINGE**	5.10.-31.12.	88	13.408	2.535	18,9	28,8

* Fortsat fra 2008. Museet blev under FAJANCER FRA DELFT besøgt af i alt 3.037 gæster.

** Fortsætter i 2010.

DET SAMLEDE BESØG PÅ MUSEETS TRE AFDELINGER 2009

I FORSKELLIGE KATEGORIER:

	Gæster I alt	-heraf i grupper børn	voksne	-heraf individuelle børn under 18 år
Mothsgården	13.408	1.427	5.659	292
Vedbækfundene	8.035	3.195	96	776
Historisk Arkiv	2.767			
I ALT	**24.210**			

KUAS' PUBLIKUMSUNDERSØGELSE

Fra 2009 til 2011 gennemføres "Den nationale brugerundersøgelse" på alle landets statslige og statsanerkendte museer. Kulturarvsstyrelsen har udviklet undersøgelsen i samarbejde med Gallup. Brugerundersøgelsen er en spørgeskemaundersøgelse, hvor museerne skal uddele og indsamle spørgeskemaerne afhængigt af deres besøgstal. For at tage højde for sæsonudsving bliver spørgeskemaerne indsamlet én dag ugentligt i alle

Brugerundersøgelsen

åbne uger. Målgruppen for undersøgelsen er alle brugere over 14 år, som kan udfylde et spørgeskema på enten dansk, tysk eller engelsk.

Gallup analyserer de indsamlede data. Resultaterne bliver præsenteret i en rapport til de enkelte museer og i en samlet national rapport til Kulturarvsstyrelsen. På en internetportal kan museerne desuden selv trække relevante resultater ud. Undersøgelsen giver et nationalt overblik over brugere af de statsanerkendte museer. Den kortlægger desuden, hvem de enkelte museers brugere er, og hvordan de oplever museerne. Det er hensigten, at undersøgelsen skal give museerne mulighed for at målrette deres udstillinger, aktiviteter og arrangementer både mod de eksisterende brugergrupper og potentielle nye brugergrupper.

Kommende udstillinger

Rudersdal Museer råder over en betydelig tekstilsamling. Den 22. marts 2010 åbnes udstillingen STING PÅ KRYDS OG TVÆRS – ÅRETS KORSSTING 1960-2010 – Haandarbejdets Fremme. Selskabet til Haandværkets Fremme blev stiftet i 1928 med henblik på at fremme mange former for kunstnerisk håndværk. I årenes løb er virksomheden afgrænset til broderi, specielt korsstingsbroderi, og navnet er nu "Foreningen Haandarbejdets Fremme". Fra 1960 blev Foreningen kendt for at udarbejde forlæg til en kalender med årets korssting, formgivet af årets kunstner med 12 mønstre. Det er dette 50-års jubilæum, vi nu fejrer ved at vise et udvalg af de i alt 600 mønstre (12 mønstre i 50 år). Af kunstnerne kan nævnes Bjørn Wiinblad, Sonia Brandes (2010) og Dronning Margrethe. Hendes Majestæt har nyligt meddelt, at hun deltager ved åbningen af udstillingen.

Golden Days

Hen på sensommeren planlægger Museet at give sit bidrag til den tilbagevendende københavnerbegivenhed GOLDEN DAYS, der i 2010 finder sted fra den 3. til den 26. september. De Gyldne Dage vil handle om 1700-tallets internationale impulser, hvor Danmark for alvor blev inddraget i den store verden, og hvor immigranter fra hele Europa i stort tal kom til Danmark. Vores område var på mange måder et spejlbillede af tiden: Fr. de Coninck, bygherren på Næsseslottet var fra Nederlandene, den omgivende park blev udformet af en belgisk arkitekt, Drevon. En fransk arkitekt, Ramée, stod bag opførelsen af Frederikslund. Hans landsmænd, Jonquières-familien, indvandrede til vor egn i 1798 som religiøse flygtninge. Fabritius-familien, der var af tysk afstamning, boede på Enrum. Fra det tyske kom også Fr. von Langen i 1763 for at redde vore skove og begyndte med det såkaldte "Langenske Revier" (tidli-

Globaliseringen i 1700-tallet

gere kaldt "Søllerøds Beridt"), og ingeniøren Marmillod blev samme år hidkaldt fra Schweiz for at anlægge den første moderne vej i Danmark (Kongevejen). De engelske industrialister Nelthropp og Harris grundlagde et lædermanufaktur i Skodsborg og overtog senere papirfabrikerne i Nymølle og Ørholm for slet ikke at tale om deres landsmandinde Dronning Caroline Mathilde, der havde sin daglige gang på Frydenlund omkring 1770 og derfra igangsatte udskiftningen af de omliggende landsbyer: Nærum, Trørød og Vedbæk. Det resulterede i nogle af de smukkeste udskiftningskort, vi har fra reformtiden, og kortene var tegnet af en nordmand ved navn Dagenboldt. Jo, indvandrerne satte sit præg på kongeriget allerede den gang, selv om sidstnævnte nordmand jo var født som dansk undersåt. Men selv om vi måske udelader nordmændene, som også tæller Chr. Colbiørnsen på Nærumgård og Carsten Anker på Rolighed, er der rigeligt at tage fat på, når det gælder indvandringen til Søllerødegnen dengang og nu. Museet planlægger således, at efterårets udstilling med åbning den 1. september 2010 skal omhandle indvandringen 1700- ?.

Anden formidling

Museet har lagt lokaler – og stemme – til partnerskabet om bevaring, istandsættelse og formidling af kommunens mange historiske monumenter. Seneste tiltag er et "audioguidesystem", der i nogen grad skal erstatte en kostbar skiltning ved monumenterne på offentlig grund. Ved de udvalgte monumenter (foreløbig omkring en snes) opsættes en mindre tavle med et tlf. nr., man kan ringe til med sin mobiltelefon for at høre en i november 2009 indtalt historie om det pågældende monument.

Uden for Museets mure

Formidlingen uden for Museets mure er en meget vigtig del af museumsarbejdet. I årets løb har der været så mange rundvisninger - til fods, på cykler, i bus - at det knapt er muligt at tælle dem. Museumslederen har dog opgjort sine omvisningsopgaver og foredrag i 2009 til i alt 59, hvilket er ca. halvdelen af Museets udadvendte formidlingsvirksomhed. Der er tale om mange forskellige arrangører: Grundejerforeninger, beboerforeninger, kirkegården, LOF, kunstforeninger, forlæggerforeninger, lokale aviser, Rotary, Lions, historiske foreninger med vor nærmeste samarbejdspartner Historisk-topografisk Selskab i spidsen.

I årets løb står Museets personale for mange rundvisninger. Her fra det velbesøgte arrangement med Søllerød Grundejerforening, søndag den 1. november 2009, hvor mere end 100 medlemmer trodsede vejr og vind for en rundtur på Museet og på Søllerød Kirkegård. Det er Niels Peter Stilling, der byder velkommen, før vi delte os op i tre hold med hver sin guide. (Foto: Kirsten Schmidt, RM)

Indsamling af nutiden der er blevet fortid

Fund fra lossepladsen

"Containerhaven" hedder lossepladsen i Nærum, og det er jo såre smukt. Alligevel har Museet tilladt sig at kalde vore nye 2009-2010 projekt for "Fund fra Lossepladsen" – i hvert fald som arbejdstitel. Ideen om en lossepladsindsamling hidrører fra Museets grundlægger, gartner Alfred Avnholt. Hans uegennyttige indsats for at sikre sig genstande fra bondekulturens sidste dage bestod i høj grad af jævnlige besøg på lossepladsen i Øverød. Mangfoldige er vore genstande, hvor der blot er anført "Fra Lossepladsen i Øverød". Her små 100 år senere går vi mere systematisk til værks og noterer alt op vedr. de genstande, vi finder. Det er tanken at udstille dem i 2011 med indbydelse til, at udsmiderene selv kan komme og nærmere beskrive de genstande, de har kastet bort. Således ender

projektet forhåbentlig med at give et billede af udsmidskulturen anno 2010 samtidig med en erkendelse af, at det netop er det nyligt kasserede, som kendetegner de epoker, der blot forsvinder. I Rudersdal Kommune er der to genbrugspladser, henholdsvis på Blokken i industrikvarteret i Birkerød og Containerhaven ved brandstationen i Nærum. Siden efteråret 2009 har Museet regelmæssigt besøgt genbrugsstationen i Nærum. Næste fase bliver muligvis Blokken i Birkerød.

Tilvækst i samlingerne

Årets erhvervelser er opgjort til i alt 126 museumssager. De enkelte sager kan rumme fra én til flere hundrede genstande. Afleveringerne afspejler i meget høj grad de hastige forandringer i vor tid, som følge af den digitaliseringsproces, der på afgørende vis er ved at ændre vores servicesamfund. Tre skrivemaskiner med tilbehør er det blevet til – og en "Parker–fyldepen" og skrueblyant samt kuglepen, fra dengang kuglepenne blev udstyret med en løs pen, som blev skiftet ud, når den var tom. Ældre fotografiapparater med tilbehør er også ved at komme på museum. En lang række genstande fra den tidligere Søllerød Kommune tilgår fortsat Museet efter kommunesammenlægningen 2007. Busdriften er ligeledes under forandring, og fra De Blaa Omnibusser har vi bl.a. modtaget partoutkort, billetteringstænger, en møntautomat og en kontrollørtaske. Symaskiner og symaskineborde fra en fjern fortid i 1900-tallet har vi modtaget et par stykker af fra hjem i Nærum og Holte. Københavns Amt er ligeledes en forsvunden administrativ enhed, hvorfra vi har modtaget enkelte Søllerød-relevante genstande som stempler og skilte. Sygekasse og Andelsbageri er jo næsten glemte institutioner. Vi sørger for hukommelsen ved i 2009 at modtage forskellige genstande fra deres virksomhed i henholdsvis Gl. Holte og Nærum. Endelig skal det nævnes, at vor interesse for hatte er uformindsket, og at vor udstilling 2007-2008 "På hat med verden" fortsat afstedkommer afleveringer af især herrehatte produceret på den navnkundige hattefabrik i Skodsborg.

Det er ikke så tit længere, at vi modtager genstande fra 1800-tallet; men blandt en større aflevering af dragter og tekstiler fra Barbara Søndergaard, Holte, befandt der sig nogle fornemme kjoler fra slutningen af 1800-tallet, bl.a. en rød selskabskjole i silke fra 1889. Andre kjoler, hatte og sko stammer fra det gamle teater bagved Ordrup Kro. Til andre nyerhvervelser fra før 1900 hører et reklameskilt fra bryggeriet på Nærumgård i 1850'erne og en stol fra omkring 1880.

Dette smukke nordsjællandske vægskab i barokstil fra før 1760 modtog vi som gave i januar 2009. (Foto: Ole Tage Hartmann, RM)

Malerier

Museet har erhvervet seks malerier i 2009. Hertil kommer så en række tryk og andre former for kunstneriske motiver fra egnen. Det bemærkes, at tre af malerierne er fra Søllerød by – henholdsvis Søllerød Slot, gadekæret med kro og kirke og Sigvard Hansens fine maleri fra Søllerødvej ved vintertid. Det sidste blev købt på auktion i Hørsholm i december 2009. De tre øvrige motiver er fra Vaserne, Stampen og Rudersdalsvej.

Kunstindex Danmark

Med en bevilling fra Kulturarvsstyrelsen til at foretage en samlet registrering af Museets samling af malerier og originalgrafik, er det nu, efter mange afbrudte begyndelser, kommet dertil, at én person, kunsthistorikeren *Jonna Hansen*, er ved at lægge sidste hånd på værket. Det betyder, at samtlige malerier med motiver fra Søllerødegnen nu er lagt ind i det landsdækkende museale registreringssystem REGIN. Et større udvalg af disse kan ses på Kunstindex Danmarks hjemmeside. Det er håbet, at vi i 2010 kan fortsætte processen ved at registrere den historiske kunst fra den gamle Birkerød Kommune. I den sammenhæng skal man også se det planlagte kunst-bogprojekt, hvor vi i 2010 sigter mod at udgive en smuk bog med de bedste kunstværker med historisk-topografiske motiver fra de to gamle kommuner. Værket tager udgangspunkt i udstillingen af landskabsmalerier på Birkerød Præstegård i sommeren 2008 (Se Søllerødbogen 2009, s. 184).

Rudersdal Museer hedder det i flertal, hvilket henviser til Mothsgården + Vedbækfundene og Historisk Arkiv, men i 2009 fik vi en fjerde afdeling, et gravkammer eller et mausolæum, idet kommunens økonomiudvalg besluttede at overdrage ansvaret for familiens Grøns gravkammer ved Vedbæk Kirke til Museet. Det er museumslederen, der viser rundt i den nye "museumsafdeling" i forbindelse med Historisk-topografisk selskabs sensommerudflugt i september 2009. (Foto: Søren Petersen, Hist.top.)

Grøns Mausolæum

Endelig skal nævnes, at vi i 2009 sammen med kirkegårdsledelsen og kommunens jurister har forhandlet om overtagelsen af familien Grøns Mausolæum ved Vedbæk Kirke. Kommunalbestyrelsen har i sommeren 2009 vedtaget at overdrage vedligeholdelsesforpligtelsen af det indre gravkammer med kister til Rudersdal Museer. Familien Grøn ejede landstedet "Rolighed" ved Strandvejen i over 100 år, fra 1855 til 1958/59.

Magasiner

Indsamling, registrering og bevaring er museale nøglebegreber. Både i 2008 og 2009 har vi modtaget tilskud fra Kulturarvsstyrelsen til at overføre vor registrering til det digitale nationale registreringssystem REGIN. Med udgangen af 2009 er 90 % af vore samlinger således digitalt registrerede og vil snart kunne ses på hjemmesiden "Museernes samlinger". Opbevaringen foregår i vores tre magasiner, hvor vi inden for en overskuelig årrække er nødt til at finde en fremtidssikring af kommunens museumssamlinger: - Skovlymagasinet (i en kælder under Skovlyskolen), ca. 400 m² i et stort rum. Her opbevares hovedsageligt mindre genstande som porcelæn, sølvtøj, malerier, tekstiler m.m. - Dronninggårdmagasinet (i en kælder under Dronninggårdsskolen), ca. 500 m² Her opbevares museumsgenstande med vægt på større ting, som f.eks. møbler og landbrugsredskaber. Derudover råder Vedbækfundene og Historisk Arkiv for Rudersdal Kommune over et rum hver. - Nærum Gymnasium, et større kælderrum under det ny gymnasium i Nærum (2003) blev i 2006 overladt til vores nye kommunearkiv under Historisk Arkiv. Her er nu indrettet et moderne og yderst velfungerende magasin med kompaktreoler.

REGIN

Magasinproblemet

Med hensyn til opbevaring af genstande på de to førstnævnte magasiner er situationen den, at begge magasiner er overfyldte. Et statsanerkendt museum er lovmæssigt forpligtet til at indsamle og bevare genstande vedr. det område museet dækker. Der vil derfor altid være en tilvækst på museets magasiner. Derfor er der et presserende behov for en udvidelse af kapaciteten. Museet råder over i alt ca. 900 m2 magasinplads. Hvis de nuværende samlinger skulle stilles hensigtsmæssigt op, er der behov for en forøgelse af pladsen på 50 %. Magasinbehovet er derfor på i alt ca. 2.000 m2. I 2009 har vi nedsat en lille arbejdsgruppe, der arbejder på at finde egnet magasinplads, evt. som et fællesmagasin med vort nabomuseum og samarbejdspartner mod nord: Hørsholm Egns Museum.

Post-moderne arkitektur i Rudersdal

I et lidt længere perspektiv samler Museet materiale til en nyere lokal arkitekturhistorie inspireret af det byggeri, der finder sted i disse år.

Sortglaseret Tegl

"Sortglaseret Tegl" er arbejdstitlen. Vi søger at dykke ned i, hvad der er baggrunden for, at nyere byggeri ser ud, som det gør. Den årlige uddeling af en arkitekturpris er ét udgangspunkt, et andet er at begive sig rundt og iagttage og registrere den nutidige bebyggelsesudvikling inden for privatbyggeriet i Rudersdal Kommune. Her kommer man hurtigt til at undre sig over, at så mange nye huse er opført i former, der hører en anden tid og andre kulturer til, f.eks. to-etages træhuse, der minder om New England i USA. Og husene forsynes ofte med arkitektoniske elementer, der leder tanken hen mod fjerne århundreders barokke formsprog. Samtidig ses huse, der er moderne på en påfaldende måde, enten nærmest gennemsigtige, så at man føler sig som voyeur ved fra vejen at kunne se igennem det, eller bygget så funktionalistisk, af man bliver ført næsten tilbage til le Corbusiers eller Mogens Lassens modernisme. Volumiøse støbejernslåger, østeuropæiske håndværkere og filippinske tjenestepiger synes at være en del af denne postmodernistiske arkitektur og fuldender på sin egen vis billedet af en sortglaseret teglstensarkitektur, der afspejler globaliseringen. "Sortglaseret Tegl" er arbejdstitlen på en "hot spot" udstilling, vi planlægger til det kommende år.

Milepæle

I den sidste snes år har Museet beskæftiget sig med milepæle og andre "sten langs vejen". Først drejede det sig om at finde dem, og der viste sig at være ret mange: En enkelt er fra omkring 1690 – og står i en privathave, en hel del fra chausseernes tid (1764-1802), km-sten fra efter 1907, kommuneskelsten (fra 1930'erne). Vi har oplevet et godt samarbejde med de nye kræfter i Vej & Parkforvaltningen efter 2007. Således har vi udviklet et projekt, der drejer sig om opmaling af kommunens mange historiske "afstands-sten". I samarbejde med Kulturarvsstyrelsen er det hensigten i 2010 at gen-opmale stenene i deres originale – mestendels røde – farver.

Kilometersten ved Grisestien

Ved nedgravningen af de nye el-ledninger langs traceen fra den nedlagte jernbane Nærum-Vedbæk opdagede man en af de kilometersten, der i sin tid markerede afstandene langs banen. De viste sig, at disse sten tilsyneladende blot var blevet dækket af jord ved banens ophør i 1922. Ved en systematisk gennemsøgning af strækningen fra Nærum

I samarbejde med Kommunens vejafdeling lykkedes det i 2009 at finde yderligere tre km-sten ved den nedlagte jernbanestrækning fra Nærum til Vedbæk, i dag Grisestien. Således er nu genrejst fire sten, nemlig 9-, 10-, 10½- og 11 km-stenen. Her 10½ km-stenen fotograferet i marts 2009. (Foto: Jens Johansen, RM)

Hovedgade til Vedbæk lykkedes det i 2009 at genfinde ikke mindre end fire "banesten", nemlig 9 km-, 10 km-, 10,5 km- og 11 km- stenene. De markerer afstanden fra stationen i Lyngby mod Vedbæk.

Museumspolitik

Museumskonferencen 14. juni 2009

Spørgsmålet om fremtidens museum i Rudersdal Kommune søgte vi at afklare ved en konference i sommeren 2009. Museumskonferencen i Birkerød den 14. juni 2009 havde over 100 deltagere. Tre museumsfolk fra henholdsvis Ringkøbing, Frederiksværk og Hvidovre præsenterede de forskellige problemstillinger for kommunalt ejede statsanerkendte museer, før direktør i Kulturarvsstyrelsen, Steen Hvass, præcist kortlagde statens forventninger til fremtidens museumsverden i Danmark. Rudersdal Kommune ønsker fortsat at have et statsanerkendt museum, men det kræver, at den gamle Birkerød Kommunes lokalhistoriske interessenter ønsker at deltage i arbejdet for at sikre kulturarven og den

lokale identitet. Det er udfordringen. For KUAS forlanger, at fremtidens museer som minimum betjener og varetager kulturarven i mindst én kommune. Med andre ord er et museum, der kun evner at varetage kulturhistorien i halvdelen af en sammenlagt kommune, ikke berettiget til at opnå den statsstøtte, som knytter sig til et statsanerkendt museum med de opgaver, der heraf følger. Efter flere års ørkesløse diskussioner om ejerskabet til kulturarven er det derfor nu, der skal træffes en endegyldig beslutning om sikring af vor historie til gavn for de to sammenlagte kommuner, hvis vi vil opretholde den statslige støtte og de deraf medfølgende fordele for bevarelsen af den historiske identitet og hjemstavnsfølelse i Rudersdal Kommune. Konferencen den 14. juni dokumenterede heldigvis en stærk følelse for vigtigheden af at sikre den lokale historie i en tid, hvor globalisering er nøgleordet.

"Hvidbogen"

Med udgangspunkt i det indsamlede materiale fra gruppearbejdet i forbindelse med museumskonferencen, har museumsledelsen i efteråret udarbejdet en såkaldt "Hvidbog" med visionen om fremtidens museum i Rudersdal Kommune. Hvidbogen og et forslag til museumspolitik vil blive politisk behandlet af det nye kulturudvalg i foråret 2010.

Museumslovens kapitel 8

Et af museumslovens vigtigste formål er at sikre bevarelse af både vore fortidsminder og vor bygningshistorie. Det første varetages for Rudersdal Kommunes vedkommende af nabomuseet i Hørsholm, hvor den arkæologiske ekspertise er til stede. Bygningsbevaring er mere kompliceret. Fredede bygninger varetages som udgangspunkt af KUAS, mens bevaringsværdige bygninger og kulturmiljøer i princippet er kommunens egen sag. Museumslovens kapitel 8 pålægger i den forbindelse de statsanerkendte museer et ansvar, hvor vi i samarbejde med planmyndighederne skal "*virke for, at væsentlige bevaringsværdier sikres for eftertiden*".

Bevaringsarbejde i felten

Hvordan man så helt præcist definerer "væsentlige bevaringsværdier" er ikke ganske klart. Dog fastslås det i kapitlets § 23 stk. 2, at "*planmyndighederne skal inddrage vedkommende statslige eller statsanerkendte kulturhistoriske museum, når der udarbejdes en kommuneplan eller lokalplan, der berører bevaringsværdier.*" Vi har gennem årene haft et rigtigt godt samarbejde med planmyndighederne i kommunen, men det er klart, at Museet med sit udspring i Søllerød Museum har en langt stærkere paratviden om den sydlige del af den nye storkommune, og derfor let kommer til kort, når det gælder bevaringsarbejdet på Birkerødegnen. I de kommende år håber vi at blive stærkere på det felt, så vi har bedre

Den 30. april 2009 sagde vi farvel til Museets sekretær gennem 14 begivenhedsrige år, Inge Lund- Andersen. Her er Inge i en lidt uvant rolle som festens absolutte hovedperson ved afskedsreceptionen i Museets have. (Foto: Kirsten Schmidt, RM)

muligheder for at følge med og sikre bevaringsværdierne i et lokalsamfund under hastig forandring.

Personale

På Mothsgården færdes til hverdag omkring 10 personer, som foretager sig museumsfagligt arbejde. Af disse er fire fuldtidsansatte og to deltidsansatte. Dertil kommer i 2009 tre projektansatte, der blev til fire hen imod årsskiftet 2009/10. Endelig har vi i 2009 haft fem frivillige medarbejdere med et aftalt mødemønster.

Farvel til Museets sekretær

Den største forandring på personaleområdet er, at museets sekretær gennem 14 år, *Inge Lund Andersen*, fratrådte 1. maj for at gå på efterløn. Inge havde da næsten 40 års kommunal tjeneste bag sig. De første 25 år i Søllerøds biblioteksvæsen, hvor hun blev ansat den 1. februar 1970 og dernæst knapt femten år på Museet, begyndende med et vikariat i efteråret 1994 og fra 1. januar 1995 som Museets faste holdepunkt som sekretær og bogholder. Vi takkede Inge Lund-Andersen ved en lille reception i dejligt forårsvejr i Mothsgårdens hyggelige have.

De seks fastansatte ved udgangen af 2009 er museumsinspektør *Niels Peter Stilling*, vicemuseumsinspektør *Svend Christensen*, registrator *An-*

ders Bank Lodahl (ansat januar 2009), museumskoordinator *Tanja Maj Jakobsen* (ansat april 2009), udstillingsarkitekt *Kirsten Schmidt* og vores nye kustode *Milli Svarre* (ansat september 2009) . Til den faste stab hører også Museets fotograf *Ole Tage Hartmann*, som er tilknyttet med en særlig freelance-aftale.

Karin A. Roerup, *Jonna Hansen*, *Niels Strandsbjerg* og fra det sene efterår *Nicolas Schunck* arbejder i forskellige projekter bl.a. med støtte fra Kulturarvsstyrelsen. Det er bl.a. håbet at få udviklet en moderne skoletjeneste omkring vores museum. Nicolas Schunck, der er uddannet i pædagogisk filosofi, arbejder på dette projekt.

De frivillige, ofte pensionister, er *Grete Hoppe*, *Bjarne Pedersen*, *Vivian Bendtsen*, *Lone Larsen* (indtil november 2009) og *Jens Johansen*. Disse udfører dels faste rutiner som at vedligeholde udklipssamlingen vedr. Museet, vagttjeneste, visse kontorfunktioner, såsom at bearbejde statistik, tage telefonen, passe biblioteket, foretage korrekturlæsning af de publikationer, der fremstilles på Museet, og sidst men ikke mindst fremstille Museets nu efterhånden berømte valnøddesnaps, som lokker mange gæster indenfor i årets sidste måned.

Aksel Skjødt

Vor tidligere frivillige medarbejder, ingeniørofficer, oberstløjtnant *Aksel V. Skjødt*

Museets frivillige medarbejder Aksel Skjødt var en hovedkraft, når vor gamle hovedbygning fra 1600-tallet trængte til reparationer. Her er det tagudhæng og tagrende der ordnes i sommeren 2001 af den da 81-årige altmuligmand. (Foto: Jens Johansen, RM)

døde i 2009, 89 år gammel. Skjødt meldte sig en forårsdag i 1994 til tjeneste på Mothsgården som frivillig pensionistmedarbejder - rede til at udføre alt foreliggende arbejde, og sådan blev det. Han udførte ofte det umulige, måske lidt ukonventionelt og med en usædvanlig robusthed. Som den dag hvor vinkelsliberen smuttede og han skar sig et ret stort snitsår i låret. Næ, tak, ikke noget med skadestue: Et par strimler gaffa-tape var nok ! Han boede i et hus ved Rudersdalsvej, rigt udstyret med alt det, der har en oplevelsesværdi fra et langt liv. Men i grunden ubekvemt. Omkring år 2000 gjorde han op med alt det sammensamlede og flyttede til en mindre lejlighed i bebyggelsen Lions i Gl. Holte. Her fortsatte han med at gøre sig nyttig for bebyggelsens beboere med basis i det lokale værksted, og et par år senere ophørte tilknytningen til Museet. Aksel V. Skjødt blev født den 28. 11. 1920 og døde den 12. 6. 2009. Vi er ham stor tak skyldig for hans uegennyttige indsats i den museale sags tjeneste.

Projektgruppen

Under denne måske lidt intetsigende betegnelse mødes op mod 15-20 personer månedligt på Mothsgården med henblik på at foretage studier i den lokale historie. Man fremlægger det normalt for den øvrige gruppe som en skitse, som får inspirerende ord med på vejen – ofte med henvisninger til udbyggende stof. Derefter fortsætter arbejdet med at lægge det i faste rammer, og ofte ender det hele som en artikel i Søllerødbogen. Således også i 2010-udgaven, hvor fire af hovedartiklerne stammer fra denne proces. Og de tre andre i øvrigt er blevet præsenteret for gruppen som oplæg til diskussion. Det sidste gælder Axels Bredsdorff, Martin Dahl og Mortens Trommers artikler om henholdsvis aldersrenteboligerne, isvinteren 1947 og lokalavisen.

Sommermødet – i juni – består gerne i en udflugt, som kan være fjern eller nær – sommeren 2009 gik udflugten således til den nyligt indviede udstilling om industrialismen i Brede. Naturligvis med en beskeden frokost i det tilhørende Spisehus.

Bygninger

Hele Mothsgårdens bygningsanlæg er fredet i henhold til Bygningsfredningsloven. Ejendommen er første gang beskrevet i skifteforretning fra 1719. (Se: Peter M. M. Christensen: "*Matthias Moth – Embedsmand, heksedommer, leksikograf og landligger i Søllerød*". Søllerødbogen 1997, s. 7-62).

Mothsgården

Selv om huset i tidens løb har undergået forskellige bygningsændringer, er forbløffende meget bevaret bagved Mothsgårdens mure. Bygningen blev fredet i 1970 og overtaget af Søllerød Kommune i 1972. I de følgende år indrettedes museum i den del af bygningen, der ikke blev benyttet til beboelse af den sidste private ejer, Grethe Krøyer. Efter hendes død i 1995 blev resten af hovedbygningen indrettet til museumsformål, bl.a. med et stærkt tiltrængt og meget hyggeligt mødelokale.

At arbejde i et hus, hvis ældste dele er fra 1600-tallet og de yngste i princippet fra begyndelsen af 1700-årene giver mange fordele, bl.a. et fantastisk indeklima, selv om det godt kan føles temmelig koldt i en isvinter som her ved årsskiftet 2009/10. Til gengæld kræver vedligeholdelsen mange ressourcer, og tegltaget på Mothsgårdens hovedbygning og hele den indre tagetage er nu stærkt nedslidt. En total istandsættelse er derfor påkrævet.

Endnu er der ikke fundet en holdbar løsning på de mange tagproblemer på Mothsgårdens hovedbygning. Under tagudhænget ses flere sætningsskader i august 2009 på det gamle 1600-tals hus. (Foto: Niels Peter Stilling, RM)

Siden 2005 har en arbejdsgruppe bestående af repræsentanter for Museet, Kulturforvaltningen, Kulturarvsstyrelsen og kommunens bygningsmyndigheder med arkitekt Flemming Aalund som konsulent arbejdet med planlægning af renovering af taget og overetagen. Fem år er nu snart gået uden, at man har fundet en løsning, der tilgodeser såvel hensynet til det fredede hus og anvendelsen som museumsbygning. I virkeligheden er det svært at forene de to hensyn, idet Mothsgårdens hovedbygning ret beset ikke egner sig som administrationsbygning i en moderne museumsvirksomhed.

Efter at have givet afslag på foreslåede bygningsændringer har Kulturarvsstyrelsen i et brev af 18. oktober 2007 foreslået, at bygningernes ejer, Rudersdal Kommune, og Rudersdal Museer får udarbejdet en oversigtsplan, som kan danne grundlag for en overordnet drøftelse af de kommende bygningsarbejder med deltagelse af rådgiver og Kulturarvsstyrelsen. Men projektet er herefter blevet sat i bero, idet man afventer en afklaring af den nye storkommunes intentioner på museumsområdet. Man må håbe for Mothsgården, at en løsning findes i løbet af 2010 i forbindelse med kulturområdets udarbejdelse og vedtagelse af en temapolitik for kulturarven i kommunen.

Og som en sidste fanfare er det måske værd at understrege det faktum, at et museums første og i virkeligheden eneste - berettigelse er at sikre og varetage den lokale hukommelse - hjemstavnen og identiteten. I Rudersdal Kommune kan det gøres på to måder: Enten med et centralt beliggende museum i lokaliteten Rudersdal eller ved forskellige små museumsafdelinger derude, hvor historien bliver skabt. Det er naturligvis et politisk spørgsmål, hvilken løsning man finder bedst og mest holdbar.

Hjem til Århus

Wesselsmindepavillonen Århus t/r

af Jens Johansen

I det sydligste Nærum stod i mange år en særpræget rund pavillon mellem Wesselsminde og De runde Haver. Den har tjent flere formål igennem de seneste hundrede år og har tilmed oplevet to flytninger. Herom fortælles i det følgende.

Landsudstillingen i Århus 1909

Byen Århus oplevede i århundredet 1800-1900 en vækst fra 4.100 indbyggere til knapt 52.000. Byen blev altså ca. 12½ gange større, og den voksede fra at være Danmarks 5' største by til at være den næststørste. Det var værd at fejre, syntes man i Århus, og på den baggrund arrangeredes en stor og ambitiøs udstilling "Landsudstillingen 1909" i den sydlige del af byen. Man ville gerne stimulere borgernes selvfølelse, og man sigtede imod, at store og små virksomheder fra hele landet ville deltage. I København, der 20 år tidligere havde arrangeret den vellykkede "Nordiske Industri-, Landbrugs- og Kunstudstilling" i 1888, følte man en vis jalousi, og mange ledende kræfter betvivlede stærkt, at det overhovedet kunne lade sig gøre: København var trods alt mere end syv gange større end Århus. (henholdsvis 378.235 og 51.814 indbyggere). I begyndelsen var en af de skrappeste skeptikere dagbladet Politiken; men da avisen med sin chefredaktør Henrik Cavling i spidsen opdagede den smittende ildhu, der udvistes i Århus, overgav man sig og deltog herefter med fynd og klem. Det medførte, at Politiken, som det eneste bladhus, gik ind for sagen og engagerede udstillingens arkitekt, Anton Rosen, til at opføre en pavillon. I den store runde pavillon blev opstillet trykkemaskiner, hvor udstillingsavisen blev trykt.

Udstillingens officielle plakat var tegnet af Valdemar Andersen og blev anvendt fra frimærkestørrelse (mærkat) til vægplakater. Her en mærkat fra en samtidig konvolut. Den viser nogle af byens vartegn: Domkirketårnet og Toldkammerbygningen, havnens skibe.

Politikens pavillon fik en meget fremtrædende placering som nabo til udstillingens store hovedbygning – den store buehal med industriudstillingen - og nær hovedindgangen ved den nyplantede allé, der nu kendes som Strandvejen. Man kan ikke i dag se, hvor pavillonen stod – men det var nær Adolph Meyers Vej, ved Kildegården. Landsudstillingen i Århus, hvor næsten alle bygninger var opført af træ, åbnede den

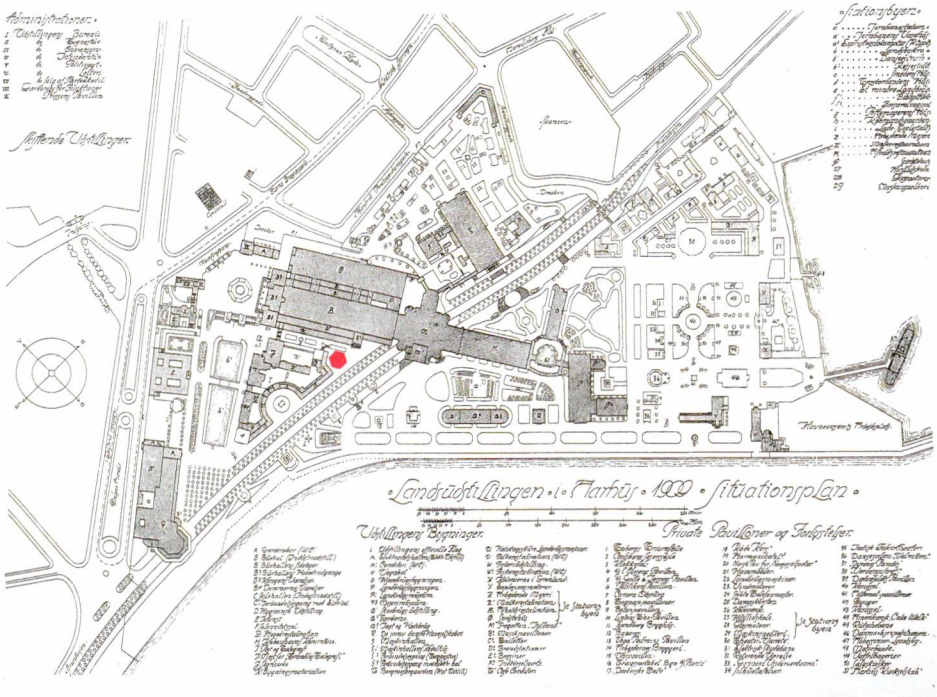

Situationsplan over Landsudstillingen 1909. Den præges af to akser, dannet dels af den store firdobbelte alle (i dag Strandvejen langs Århusbugten), dels af den store udstillingsbygning, ca. 300 meter lang. Hele området var ca. 700 x 250 meter stort, med kysten som grænse mod øst og mere end 100 udstillingssteder. Hertil kom det selvstændigt beliggende udstillingsområde "Stationsbyen" godt en snes bygninger i det nordvestlige hjørne. Politikens runde pavillon ses markeret ved Strandvejens krydsning, nummereret nr. 6. (Planen er gengivet efter tidsskriftet Architekten 1908-09, side 563)

Landsudstilling 18.5. - 3.10. 1909

18. maj 1909. Den lukkede den 3. oktober 1909 efter en meget våd, kølig og blæsende sommer. Alligevel besøgte ikke mindre end 660.000 gæster udstillingen – altså mere end 10 gange indbyggertallet i Århus. Selv om udstillingen helt igennem var tænkt som midlertidig, blev den på flere områder epokegørende. Bl.a. advokerede man for en bedre håndværksmæssig bygningskultur, med rod i dansk byggetradition, ved at opstille en idealiseret stationsbykulisse i udkanten af udstillingen. Den var medvirkende til stiftelsen af "Landsforeningen Bedre Byggeskik" nogle år senere, i 1915.

Næsten alle bygninger blev efterfølgende revet ned. Kun to byg-

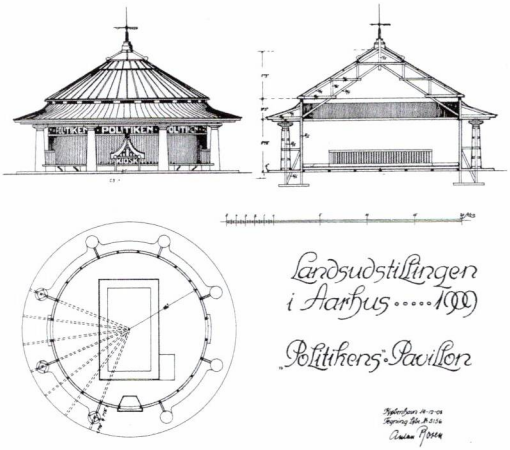

Hovedtegning til Anton Rosens pavillon på Landsudstillingen i Århus i 1909. (Gengivet efter Viggo Sten Møller: "Arkitekten Anton Rosens Arbejder", Rhodos, 1980)

ninger er bevaret: Den ene var den gamle århusianske borgmestergård, der kort før udstillingen var blevet nedrevet på Lille Torv i Århus og genopført på udstillingen. Den blev et par år senere flyttet fra udstillingsarealet til Købstadmuseet "Den Gamle By" i Århus, hvor den blev genopstillet som Museets første bygning.

Børnekoloni i Nærum

Henrik Cavling

Den anden bevarede bygning var Politikens pavillon, som blev flyttet til feriekolonien "Ny Wesselsminde" i Nærum. Børnekolonien var blevet oprettet året forinden, i sommeren 1908, omkring en nyopført – stadig eksisterende – to etagers træbygning. Det var Politikens redaktør Henrik Cavling (1887-1946), der sammen med sin personlige ven Wesselsmindes ejer, konsul Poul Nørgaard (1866-1923), havde fundet de grønne arealer på Wesselsmindes jorder op mod Dyrehaven egnede til en feriekoloni for "stenbroens børn". Det nybyggede træhus var indrettet til børnenes sommerophold med sovesal, men man savnede en bygning til andre aktiviteter, når vejret ikke egnede sig til udendørs ophold. Cavling, der var en mand, hvor der ikke var langt mellem tanke og handling, indså straks udstillingspavillonens anvendelsesmuligheder. Den var jo af træ og let at skille ad og samle igen. På Cavlings initiativ blev den sejlet til København, hvor den et års tid blev oplagret, indtil den for præcis 100 år siden blev genopstillet ved Wesselsmindes feriekoloni i foråret 1910.

Politiken-pavillonen, nu kaldet "Blækhuset" fotograferet den første sommer efter genrejsningen ved feriekolonien Wesselsminde, 1910. Tv. ved søjlen står forrest med stok og hvid hat ejeren af Wesselsminde konsul Poul Nørgaard med konsulinden i hvidt ved sin side. Bagved dem med kasket – eller "sixpence" og overskæg står Politikens navnkundige redaktør Henrik Cavling, som fik det hele foranstaltet (Historisk Arkiv for Rudersdal Kommune = HA)

Politikens Julekoncerter

Nogle af børnenes sommerfornøjelser var at male træbygningen, så den blev vedligeholdt, mens driften i begyndelsen hovedsagelig blev betalt af "Politikens Julekoncerter". Således gik de følgende 60 år. Men i 1970 forlangte kommunens sundhedskommission, at området skulle kloakeres. Det var der ikke råd til, hvorfor børnekolonien flyttede til Saunte nær Hornbæk. Søllerød Kommune overtog arealet incl. pavillonen og forsøgte i 1970'erne med begrænset held at indrette den gamle feriekoloni til et ungdomscenter, et medborgerhus og lignende. Men det lå for langt fra brugerne, og en buslinie ville ikke være rentabel. I stedet fik man i 1976 havearkitekten C.Th.Sørensen (1893-1979) til at tegne en plan for anlæg af kolonihaver på pavillongrunden. Det var jo også ham, der i 1948 havde tegnet de berømte ovale haver på grunden nord for. De nye haver blev imidlertid rektangulære, med den runde pavillon i midten, omgivet af en oval hæk. Men hen imod årtusindskiftet blev situationen uholdbar. Den fine pavillon stod og forfaldt, som træ gør det, og kolonihaveforeningen havde ikke råd til mere end nødtørf-

Foto fra 1962 fra børnekoloniens sidste ti-år ved Wesselsminde. København-erholdet er fotograferet af Tage Christensen. (HA)

tige reparationsarbejder. For foreningen var den uopvarmede bygnings anvendelses-muligheder også begrænsede. Foreningen brugte den mest til forspiring af kartofler om foråret, og så til en større fest i ny og næ i den lune årstid.

Tilbage til Århus

Arkitekt Bue Beck

Men så i begyndelsen af det ny årtusind opstod der pludselig en helt ny mulighed. I gennem sit arbejde med at restaurere herregårde kom Århus-arkitekten Bue Beck (f. 1950) i kontakt med Søllerød Museum. Bue Beck kendte til pavillonen og var i 2002 blevet opmærksom på, at det blot syv år senere ville blive hundredåret for den stadigt mindeværdige Landsudstilling i 1909. Han henvendte sig derfor til Museet med en forespørgsel om pavillonens skæbne, og da vi gjorde ham opmærksom på, at den stod og forfaldt, opstod tanken om at flytte den tilbage til Århus som et mindesmærke for den navnkundige arkitekt Anton Rosen (1859-1928) i 100-året for Landsudstillingen. Den endnu eksisterende

Pavillonen fotograferet i maj 1993, hvor den fungerede som et slags centrum for havekolonien ved Wesselsminde. (Foto: Jens Johansen, Rudersdal Museer = RM)

Nedtagning 2003

"Foreningen for Bykultur i Århus" optog herefter forhandlinger med Søllerød Kommune og Museet. Kommunen, der jo ejede pavillonen, så en god løsning på ønsket om en ordentlig behandling af den fine pavillon, og kort efter overdrog Søllerød Kommune den til Århus. I april 2003 kom håndværkere fra Den Gamle By og hentede den med henblik på genopførelse i Museet i Århus. Pr. lastbil blev den transporteret til Århus og opmagasineret, indtil den i 2009 blev genopstillet i Den Gamle By. Her blev den (gen-)indviet den 31. oktober 2009. Ingen Nærum- eller Søllerød-folk var så vidt vides inviteret til begivenheden, der derfor må refereres andenhånds: "*I dag kommer pavillonen til at fungere som ekstraindgang til den Gamle By, og så velintegreret, at den ligger som indgang til Den Gamle Bys 1900-tals kvarter, der er under opførelse*". Pavillonen er desuden indrettet til udstillingssted for Danmarks Plakatmuseum.

"Politikens Pavillon" indgår i en nyindretning af indgangspartiet til Museet "Den gamle By" i Århus. Museet udbygges i disse år med en afdeling for bygninger fra nyere tid, dvs. fra omkring forrige århundredskifte. Heri passer pavillonen fint, og den har endda fået en placering, der formidler overgangen mellem ældre og nyere tid. Her et foto fra arbejdspladsen omkring pavillonen optaget den 13. november 2009. (Foto: Kirsten Schmidt, RM)

Pavillonen blev sat smukt i stand i forbindelse med flytningen og genopsætningen i Århus. Fra ældre fotos og farvearkæologiske undersøgelser er den gule hovedfarve og de hvide søjler genskabt. Alt er af træ. Det eneste, der mangler, er påskriften med datidens dekorative bogstaver. (Foto nov. 2009: Kirsten Schmidt, RM)

I den genopsatte pavillon findes nu en plakatudstilling med bl.a. plakater fra Landsudstillingen i Århus. (Foto nov. 2009: Kirsten Schmidt, RM)

Kilder

Der er skrevet meget om Landsudstillingen, både for 100 år siden og i den mellemliggende tid. Ikke mindst som arkitekturbedrift. I det følgende nævnes kun det, der har været benyttet i ovenstående artikel:

Architekten, tidsskrift, bind 11, 1908-1909, s. 569-579.

Bender, Johan: "Politikens pavillon i Århus" artikel i tidsskriftet Sfinx, nr. 32, 2009, s.156-159.

Det Grønne Område: "Hjem til Århus igen", den 29.4.2009.

Johansen, Jens: "Nærums Runde Haver 50 år", i Søllerødbogen 1998, s. 155-178.

Landsudstillingen 1909. Aarhus. 1984, udstillingskatalog i anledning af 75-året med flere artikler, 52 sider.

Møller, Viggo Sten: "Arkitekten Anton Rosens arbejder". Rhodos, 1980.

Politiken: " – og feriebørnene gik til løjerne", 3.8.1988.

Politiken: " Vores egen pavillon", 12.9.1993.

Politiken: "Varme dage hos Svend" (om feriekolonien), 21.6.1996.

Politiken: "Et liv på koloni", 28.7.2001.

Politiken: "Politiken-pavillon tilbage til Århus", 19.3.2009.

Politiken: "Plakatnørder åbner deres eget museum", 25.10.2009.

Sandfeld, Gunnar: "Langs Mølleåen", I "Søllerød – som det var engang", bind 7, side 209-218.

Stilling, Niels Peter: "Danmarks slotte og herregårde", 3. udg. 2005, side 178-179. [Bue Becks restaurering af Constantinsborg 2002]

Vedbækfundene

Årsberetning 2009

af Anne Birgitte Gurlev og Jens Hallin

Besøgende

Vi havde i alt 8.035 besøgende i 2009. Det er 321 flere end sidste år. Almindelige voksne gæster til 20 kr. i entre udgjorde 381, et fald på 24, mens studerende, pensionister og gæster, der havde været på Gl. Holtegård, udgjorde 1.960 besøgende, en stigning på 304. Men vi har desværre også registreret næsten 2.000, der ikke nåede længere end til forrummet. Det er en stigning på ca. 300 personer. Disse gæster skal enten købe noget i vores kiosk, låne toilettet eller bare bruge os som varmestue. Enkelte gange har vi oplevet, at vor høje entrépris på 10-20 kroner har skræmt de stakkels mennesker. I hovedbygningen på Gl. Holtegård præsenteredes "Kunstnernes efterårsudstilling" 14 dage i november. Det betød, at vi fik nogle gæster, der ikke normalt besøger kulturhistoriske museer.

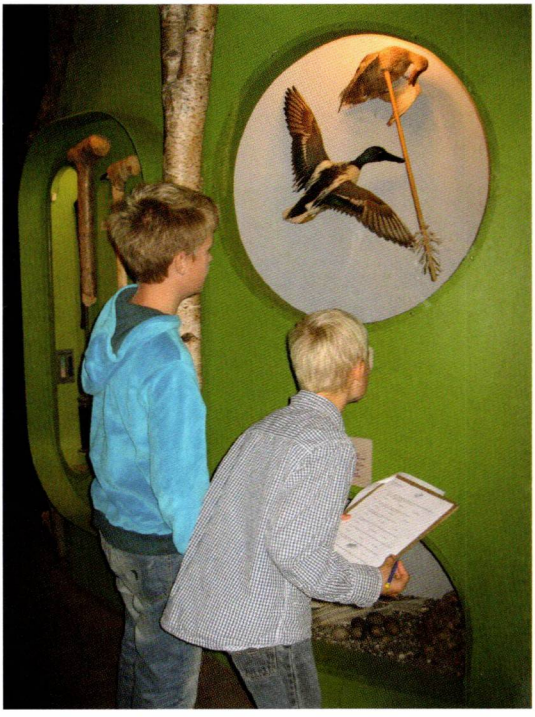

Efter undervisning på Vedbækfundene arbejder skolebørnene med at løse opgaver i udstillingen. (Foto 2009: Anne Birgitte Gurlev, Rudersdal Museer = RM)

Vedbækfundene har i årets løb haft besøg af 2.063 skoleelever fordelt på 103 klasser mod sidste års 116 klasser. Det er et fald på 253 skoleelever. Flere lærere har meldt afbud til på forhånd aftalte besøg under henvisning til, at der skulle spares på den pågældende skole. 90 klasser fik omvisning/undervisning, hvilket de betalte 280 kr. for.

Skoleklasser udenfor den normale åbningstid

Alle klasser, der har fået omvisning, har besøgt Vedbækfundene om formiddagen uden for vores normale åbningstid. Det fungerer rigtig godt at have skoleklasserne, før vi åbner. Mange lærere har givet udtryk for, at de har besøgt os, fordi vores museum er overskueligt for børnene, og der er mere ro, når der kun er én klasse af gangen. Ved kun at tage én klasse ind betyder det fordybelse for de elever, der besøger os samt, at vi som personale kan give de pågældende gæster fuld opmærksomhed og betjening. Det er meget tilfredsstillende for både os og skolerne – og giver tit en positiv tilbagemelding fra de pågældende skoler.

Vores skoleklasser kommer fra hele regionen og enkelte fra Roskilde, Holbæk, Køge-området. Ud over børn fra almindelige folkeskoler kommer der også børn fra specialskoler. Tilbagemeldingerne fra lærerne går på, at disse elever også har fået stort udbytte af undervisningen og løsning af de opgaver, som vi har udarbejdet til dem. Derudover har vi i 2009 haft besøg af 356 børn, der er kommet sammen med deres børnehave eller dagplejere også primært om formiddagen uden for åbningstiden. Vi arbejder løbende på at forbedre og revidere vores opgaver til både børnehavebørn og skoleelever således, at vi også inden for den enkelte klasse kan give differentierede opgaver ved besøget på Vedbækfundene. Endelig har vi haft besøg af 776 børn som almindelige besøgende som regel i selskab med voksne.

Skolebørn i gang med at skrive deres historie om personerne i gravene fra Bøgebakken. Vedbækfundene er en gave til de yngre årgange. De dramatiske grave ansporer børnenes fantasi og sans for fortiden. (Foto: Anne Birgitte Gurlev, RM).

Samarbejde og hjemmeside

Vi har som de øvrige år samarbejdet med kollegerne på de øvrige afdelinger samt kultur- og fritidsområdet. Herudover har vi også haft samarbejde med andre afdelinger i kommunen. Blandt andet skal nævnes Vej- og park. Endvidere vores naboer Gl. Holtegård, Spiseriet og på det arkæologiske område Hørsholm Egns Museum og Nationalmuseet.

Hjemmeside

I samarbejde med kolleger fra Arkivet og Mothsgården er der sket forskellige korrektioner og forbedringer af Museets hjemmeside. Fotos og en del af teksterne er blevet fornyet. Vedbækfundene er også med i E-museum, der er en portal for undervisning. Her er vi repræsenteret på E-museums hjemmeside, med et link til vores egen hjemmeside. Rudersdal Museers hjemmeside gennemgår for tiden en større omlægning (Se årsberetningen for Historisk Arkiv, s. 196).

Afleveringer

Vi har i 2009 modtaget en oldsagssamling fra Hans Henrik Blichfeldt, Virum. Samlingen består hovedsageligt af flint, men også keramikskår, et par knoglestykker og en kronhjortegevirstang med bearbejdningsspor i form af to afskårne takker. Blandt flintgenstandene er blokke, knuder, flækker, skraber og blokafslag. Oldsagerne er fundet syd for Vedbæk Boldbaner – og hører således geografisk til det område ved stenalderens Vedbæk Fjord, hvorfra hovedparten af vor samling fra jægerstenalderen stammer. H. H. Blichfeldt afleverede imidlertid også en del oldsager, der er fundet i Niverød. Da dette område ligger uden for vores indsamlingsområde viderebragte vi oldsagerne til vor samarbejdspartner, Hørsholm Egns Museum, som er ansvarlig for arkæologien i området.

Hørsholm Egns Museum

Når vi modtager oldtidsfund, er det vigtigt, at proveniensen er i orden, hvis det skal have arkæologisk og historisk interesse. Det betyder, at vi gerne vil have oplysninger om, hvor præcis fundet er gjort. Vi vil også gerne vide, hvem der har fundet oldsagerne, og hvornår de er fundet. Endelig vil vi gerne vide, om der i tilknytning til fundet er gjort andre oldtidsfund. Oldsagerne kan i sig selv være meget smukke og unikke, men oplysningerne er vigtige som dokumentation for aktiviteten i oldtiden på vor egn.

Ole Rafns udstilling "*Puslespil fra oldtiden*" med keramik fra jernalderen er nu pakket ned, og størstedelen blev afhentet til Haderslev af "Museum Sønderjylland" tirsdag d. 5. maj 2009. Den smukke keramik hidrørte fra egnen omkring Haderslev, men var udgravet af Ole Rafn fra Gl. Holte. Således fik vi mulighed for at vise en lokal amatørarkæologs interessante fund – også selv om fundene hidrørte fra en anden egn af Danmark. Det var både vi og publikum glade for, og nu har keramikken så fundet sin blivende plads på Museet i Haderslev.

Knud Asperuds samling

I 2008 modtog Vedbækfundene en stor oldsagssamling fra amatørarkæologen Knud Asperud, Trørød. Samlingen rummer en lang række fund fra forskellige bopladser omkring den fjord, der i stenalderen dannedes i det område, der i dag er Vedbæk Maglemose. Langt den største del af genstandene i samlingen består af flint, men der er også genstande af andre stenarter, tak, knogler og ganske lidt keramik. Samlingen rummer flere unikke genstande, som kan dateres fra kongemosetid til dolktid/ældre bronzealder. En væsentlig del af stenaldersamlingen stammer fra selve Bøgebakken, hvor Vedbæk Skole blev bygget. Ved byggeriet af skolen i 1975 fandt man i 1970'erne i alt 22 skeletter fra den sidste del af jægerstenalderen. Fire af gravene med i alt syv skeletter kan som bekendt ses i Vedbækfundenes permanente udstilling. I denne udstilling er der fokus på bosættelsen omkring Vedbækfjorden i den sidste del af jægerstenalderen, og størstedelen af genstandene i Knud Asperuds samling stammer da også fra denne periode, men nogle af fundene i Knud Asperuds samling vidner også om bosættelse omkring Vedbækfjorden i den efterfølgende periode - bondestenalderen.

Redskaber fra stenalderns Vedbækfjord

Efter en gennemgang af Knud Asperuds aflevering har Anne Birgitte Gurlev udvalgt forskellige oldsager til særudstillingen "*Redskaber fra stenalderens Vedbækfjord*", som åbnede 9. juni 2009. Registrerings- og formidlingsopgaven blev udført for Vedbækfundene, men var samtidig et eksamensprojekt i formidling på Københavns Universitet. I særudstillingen vises en række unikke redskaber fra stenalderbopladserne omkring Vedbækfjorden, samt de forskellige måder flint blev bearbejdet på til redskaber i stenalderen. Blandt udstillingens forskellige redskabstyper bemærkes en fin samling af bor. Udstillingen er et godt supplement til museets øvrige genstande fra Maglemosen i Vedbæk og giver mulighed for nye undervisningstiltag på Vedbækfundene. En del af Knud Asperuds omfattende samling er for tiden udlånt til Københavns Universitet, hvor tre studerende som led i deres uddannelse forsker i samlingen.

Flækkeboret fra Knud Asperuds samling har fået sløvet de skarpe kanter hele vejen rundt med en fin tilhugning – også kaldet retouche, så det var muligt arbejde med boret uden at skære sig i hånden. Hver firkant i målestokken svarer til 1 cm. (Foto: Ole Tage Hartmann, RM)

Kraftigt flintbor fra Knud Asperuds samling. Boret har fået tilhugget en meget fin spids. Hver firkant i målestokken svarer til 1 cm. (Foto: Ole Tage Hartmann, RM)

Kernebor tilhugget af en mindre flintknold. Boret er trods sin størrelse usædvanlig let, det vejer kun 141 gram. Det skyldes, at en stor del af boret er af luftig kridtsten. Knud Asperuds samling. Hver firkant i målestokken svarer til 1 cm. (Foto: Ole Tage Hartmann, RM)

Personale

Sascha Mauel fratrådte vikariatet som museumspædagog 30. september 2009. Han er pr. 1. oktober 2009 tiltrådt et Ph.d. stipendiat i Grækenland, hvor han skal studere tekstilfremstilling i bronzealderen. Arkæologistuderende Anne Birgitte Gurlev har herefter overtaget vikariatet som museumspædagog for Jens Bruhn, der har orlov til kommunalpolitisk arbejde. Samtidig er arkæologistuderende Jannie Holm Larsen blevet oplært til at forestå omvisninger således, at vi nu er tre til denne opgave.

Studentermedhjælpere

Nyansat er Kirstine Eiby Møller, der begyndte som studentermedhjælper 18. september. Hun skal primært dække fredage, weekender og helligdage sammen med Marian Garnero, Jonas Sigurdsson og Jannie Holm Larsen. Anette Langhoff er fortsat frivillig medarbejder og hjælper til efter aftale. Efteråret har været præget af kursusaktiviteter. Anne Birgitte Gurlev er begyndt på Kunst- og kulturformidleruddannelsen, som er en uddannelse i skabende og dialogbaseret formidling til børn og unge. Det er en diplomuddannelse, der forløber over 2 år. Herudover har der været et registreringskursus over 3 dage, et trivselskursus og forskellige konferencer. Jens Hallin deltog i konferencen om E-museum, hvor også personale fra andre afdelinger deltog.

Vedligeholdelse

Vores husejer, Gl. Holtegård, har gennemgået bygningerne med henblik på udvendig vedligeholdelse. Tømrer og maler har herefter repareret og malet bygningens døre og vinduer udvendig, hvilket har pyntet gevaldigt.

Brandsikring

Det er nu blevet tid til at udskifte Vedbækfundenes noget forældede brandmeldere. De har fra tid til anden afgivet falske alarmer, og der kan ikke længere fås reservedele til dem. Udskiftningen besværliggøres af, at de fleste af vores brandmeldere sidder monteret inde i de store udstillingsmontrer. Her er det nødvendigt at skrue glassene af, hvilket betyder, at vi ikke kan have gæster i udstillingen samtidig med udskiftningen af brandmelderne. Udskiftningen er fastsat til uge 6, hvor museet derfor vil være helt lukket, så længe arbejdet foregår. Udskiftningen sker samtidig med, at Gl. Holtegård også får udskiftet deres brandmeldere. Nationalmuseet ved konservator Peter Henrichsen vil være til stede, når brandmelderne udskiftes ved de udstillede grave.

Planer

I 2010 planlægger Vedbækfundene i dokumentationsrummet at åbne en mindre permanent udstilling om oldtiden i Rudersdal. I udstillingen skal vises lokale fund fra stenalderen, bronzealderen og jernalderen. Det er således tanken på pædagogisk vis at dokumentere oldtidens forskellige tidsperioder ved hjælp af fund fra vor egn.

E-museum

Vi arbejder som nævnt løbende på en forbedring af undervisningsmaterialet til skoleeleverne. Hertil kommer justeringer af hjemmesiden og vores præsentation på E-museum. Denne tilbagevendende opgave vil naturligvis også blive varetaget i 2010.

Endelig er der også planlagt forskellige håndværksmæssige restaureringsarbejder i selve udstillingsbygningen i det kommende år, bl.a. forskønnelse af vægge og døre i forhallen.

Jens Hallin fratræder

Med udgangen af april 2010 går Vedbækfundenes daglige leder siden 2003, lærer Jens Hallin, på pension. Det vil selvfølgelig betyde forskellige ændringer i staben, men på Vedbækfundene vil det fortsat være den pædagogiske indsats mod skolebørn, der har vores store bevågenhed.

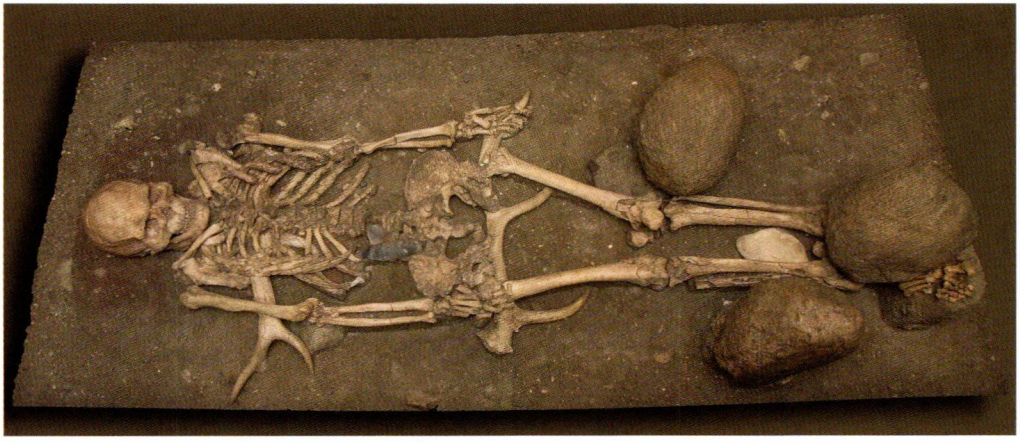

Gravene, der blev fundet, da man skulle bygge Vedbæk Skole, udgør hovedattraktionen i udstillingen om jægerstenalderen på Vedbækfundene. De bliver brugt i den daglige formidling, når skoleklasser får undervisning på museet. I graven her ligger en gammel gigtplaget jæger. Han er gravlagt på kronhjortegevir og med sine flinteknive ved hoften. Undersøgelser af slidspor på knivene viser, at de har været brugt til træbearbejdning og til at skære i kød med. (Foto: Ole Tage Hartmann, RM)

Historisk Arkiv for Rudersdal Kommune

Beretning 2009

af Martin Dahl

2009 har været et spændende og indbringende år for Historisk Arkiv for Rudersdal Kommune. Arkivets samlinger er i årets løb blevet tilført unikt materiale, der kaster nyt lys over kommunens og lokalområdets historie, og mange af de historier, der ligger gemt i arkivets samlinger er blevet vist og fortalt for interesserede borgere. Udfordringerne på IT- og digitaliseringsfeltet er blevet taget op, og nye samarbejder er i det forgangne år blevet etableret.

"Nye" arkivalier

Mange interessante arkivalier er blevet overdraget til Historisk Arkiv i løbet af 2009. Her nævnes blot et udvalg af de vigtigste:

Holte Havn, sommeren 1958. Hans og Anna Ahlstrand overtog forretningen i 1956 og drev Bådudlejningen i 25 år. At de havde ikke mindre end 18 udlejningsbåde vidner om, at Holteborgerne og tilrejsende gjorde god brug af stedet. (Historisk Arkiv for Rudersdal Kommune = HA)

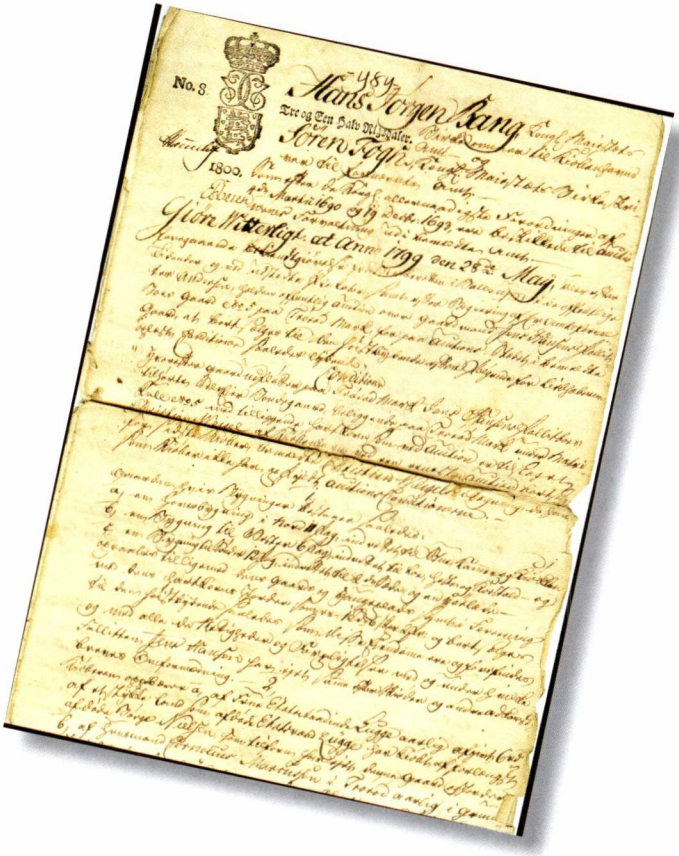

Skøde på Ellesletegård i Trørød fra 1799, hvor den fynske husmandssøn Jens Olsen (1747-1829) ved auktion erhverver bonden Jens Hansens fallitbo på Trørød Mark. Gårdmand Werner Nielsen, der i 2009 har overdraget Arkivet en stor og værdifuld materialesamling fra det gamle Trørød – bl.a. dette skøde - er en efterkommer af Jens Olsen. (HA)

Arkivet har været heldig at få lov at låne et enestående fotomateriale fra Holte Havn til indscanning til arkivets fotosamling. Udlåneren er datter af Hans Ahlstrand. I folkemunde lød han navnet "Både Peter", og han stod for *Bådudlejningen Vejlesø* fra 1956 til 1981. Samlingen består af tre fotoalbums og papirer vedrørende forretningen, og tilsammen giver materialet et fascinerende indblik i livet og ikke mindst bådfarten på Vejlesø. Blandt fotografierne findes også billeder af Holte Bådebyggeri.

Socialdemokratiets arkiv

Kommunens socialudvalgsformand (fra 2010 kulturudvalgsformand) Jens Bruhn afleverede i foråret 2008 vigtige materialer fra Socialdemokratiet til arkivet. Samlingen omfatter Søllerød Socialdemokratis protokoller fra 1943 frem til kommunesammenlægningen ved udgangen af 2006 samt partiprogrammer og materiale fra Fællesledelsen. Protokollerne er kilde til den socialdemokratiske gruppes arbejde og tanker fra besættelsestiden og frem. En arbejdsgruppe med Jørgen Berg i spidsen

arbejder i disse år med at skrive den lokale partihistorie. Her udgør arkivets righoldige materiale om Socialdemokratiet i Søllerød fra 1888 til 2006 et væsentligt kildegrundlag.

Ny Holte Skole

Ny Holte Skoles 100 års jubilæum 22. januar 2009 blev markeret festligt på skolen, og Historisk Arkiv benyttede lejligheden til at dokumentere skolens historie med en fotoudstilling (se nærmere under udstillinger, s. 189). Under forberedelserne til denne udstilling kom det for dagen, at skolen råder over et meget velordnet arkiv med skolefotos og protokoller samt inventar og udsmykning fra den gamle, nu nedrevne, skolebygning. En væsentlig del af dette materiale blev overdraget til Historisk Arkiv, herunder eksamensprotokoller og referater fra lærerrådsmøder fra 1930'erne til 1970'erne.

Historisk Arkiv har desuden modtaget et stort og værdifuldt materiale om to af de gamle gårde i Trørød: Elleslettegård og Krogholmgård. Giveren, hvis forfædre ejede gårdene samt Frydenlund Teglværk, er Werner Nielsen. Han har tidligere afleveret materiale om gårdene og gårdejerne til arkivet og skrevet artikler om livet i det gamle Trørød (Se: Søllerødbogen 2002 og 2005). Det nye materiale kaster lys over gårdenes ejendoms- og regnskabsforhold, og derudover omfatter afleveringen personlige breve og fotos fra slægten gennem tiderne.

Werner Nielsen

I kølvandet på kommunevalget i november 2009 har Historisk Arkiv opfordret de lokale partier til at aflevere valgmateriale til bevaring for eftertiden. Sammen med kommunens statistiske materiale (valglister, valgbøger o.a.) kan vi således dokumentere væsentlige højdepunkter fra optakt, gennemførelse og status på valget.

Jørgen Jersild

Årets sidste, store aflevering var et udvalg af komponist og professor ved Musikkonservatoriet Jørgen Jersilds værker. Jørgen Jersild (1913-2004) boede det meste af sit liv på Fogedgården i Søllerød. Han er især kendt for en række meget opførte korsange bl.a. "*3 Madrigali*" (1957), blæserkvintetten "*At spille i skoven* "(1947) og det musikalske eventyrspil "*Alice in Wonderland*"(1951).

Digitale udfordringer

De digitale udfordringer er ikke til at komme uden om for et moderne arkiv. De ressourcekrævende digitaliseringsopgaver tjener et dobbelt formål; dels udvider det digitale medie mulighederne for formidling, dels er der stærke bevaringsmæssige argumenter for digitalisering af det skrøbelige papirmateriale. Til forskel fra traditionelle papirarkivalier tager digitale kopier ikke skade af jævnlig brug, og desuden nedbrydes

„Freden og Friheden smykke vor Kyst"

Søllerød Tidende

Nr. 16 — Søndag 1444 — Søllerød Kommuneblad — Lørdag 1444

Ny Tid bringer nye Varer, men den gode, gamle, smørende danske Olie, fås stadig!

Spis Oil, det er sundt!

Holte Ostelager

Brdr. Madsen

Lyngby Fødeklinik

A. Foster Carlsen

Har De en gammel Hat

Damefrisør „Salon Peters"

Kongen!

De kan stadig made – Vi har farver nok!

THURØE

De lange »Køer«s Tid

Dame- og Herrefrisørsaloner

Nu skal Arbejdet for Alvor sættes i Gang!

GRUNNET & SVENDSEN

SELVBLANKER

TLF 297 LYS. KRAFT VARME. RADIO

FUNKO RADIO-SERVICE

Fagmanden!

Massøre & Sygeplejerske

J. BRANDSTRUP

Søllerød Tidendes forside, 12. maj 1945: "Med varm glæde oplevede vi lørdag Middag det store Øjeblik, da Danmarks Konge atter talte til os, efter at de tyske Styrker her i Landet havde kapituleret. Vor tilbagevundne Frihed kunne ikke manifesteres paa en bedre Maade end ved, at vi igen kunne lukke op for vor egen Radio og lytte til vor egen Konge. – Tænk blot paa de uartikulerede Brøl, vi i disse Krigsaar har hørt fra et andet Statsoverhoved!" Nu, hvor alle Historisk Arkivs gamle aviser er scannet og OCR-behandlet, giver søgefunktionen mulighed for at gå på jagt i de gamle aviser på en helt ny måde. Ovenstående forside er blot et eksempel på, at lokalaviserne er kilde til både lokale såvel som nationale og internationale begivenheder. (HA)

elektronisk lagrede data ikke af tidens tand, såfremt de digitale versioner opbevares, opdateres og sikres forsvarligt.

I 2008 valgte Historisk Arkiv at få de ældste lokalaviser fra første halvdel af 1900-tallet digitaliseret af et privat firma. De indscannede aviser blev dermed tilgængelige på arkivets læsesalscomputer. Det blev dog hurtigt klart, at der skulle en ekstra behandling af de digitaliserede aviser til, før de for alvor blev anvendelige. Derfor gennemførte Historisk Arkiv i 2009 en OCR-behandling (Optical Character Recognition) af data, som gør det muligt at søge i aviserne ved hjælp af søgeord, og at artikler kan kopieres direkte ind i f.eks. et Word-dokument. Ikke mindst søgefunktionen er et uvurderligt redskab for borgeren eller forskeren, der søger en bestemt begivenhed eller person i avisen.

Fra smalfilm til DVD

Historisk Arkivs omfattende filmsamling er alt for sjældent bragt frem i lyset i formidlingssammenhæng. Faktisk er der intet, der kan levendegøre historien som filmoptagelser fra *gamle dage*. Grunden til, at filmsamlingen kun sjældent har været anvendt er, at optagelserne befinder sig på medier, som var gængse for 10, 20 eller 50 år siden, men som i dag er meget vanskelige at afspille. Især drejer det sig om smalfilmoptagelser, der relativt hurtigt nedbrydes af kemiske reaktioner og udsving i temperatur og luftfugtighed. Historisk Arkiv har derfor valgt at deponere filmsamlingen hos Det Danske Filminstitut, der opbevarer de originale optagelser for arkivet under forhold, der nedsætter nedbrydningshastigheden gevaldigt. Til gengæld er Columbus Film A/S ved årsskiftet 2009/10 i færd med at overspille filmoptagelserne for Historisk Arkiv til elektroniske versioner i meget høj kvalitet. Ved modtagelse af de digitaliserede film får Historisk Arkiv dels bevaringsversioner i høj kvalitet, dels mulighed for at lave formidlingsversioner af filmene i kopier af lavere teknisk kvalitet, der derfor er nemmere at arbejde med i praksis. Resultatet bliver altså, at filmene bliver fremtidssikret, samt, at det bliver muligt for arkiv og museum at formidle filmene i mange forskellige sammenhænge. Det er et dyrt – men for sikring af kulturarven – også meget vigtigt projekt.

Udstillinger

Som beskrevet i Søllerødbogen 2009 præsenterede Historisk Arkiv udstillingen "90-års fødselsdagen - Det Grønne Område fylder år" fra slutningen af 2008 til 1. marts 2009. I udstillingen vistes forsider, artikler, fotos mv. fra lokalavisen Det Grønne Område / Søllerød Tidendes 90-årige historie.

Som nævnt fejrede Ny Holte Skole sit 100-års jubilæum i begyndelsen af 2009. Historisk Arkiv viste i denne anledning mange af arkivets flotte fotos fra *den gamle skole* på en udstilling fra d. 20. marts til d. 7. juni. Udstillingen var velbesøgt, blandt andet af mange tidligere ansatte og elever på skolen.

Rudersdal Kro

Den 18. maj åbnede de firmaer, der i dag har til huse på Rudersdal Kro, dørene for interesserede borgere og afholdt i samarbejde med Rudersdal Museer en historisk aften i de gamle krolokaler, der nu er omdannet til kontorbrug. Rudersdal Kro, eller *Rude Stald*, fungerede oprindelig som skiftested for kongens heste på vej til slottene i Nordsjælland. Arkivet viste nogle af de bedste fotos fra samlingen af Rudersdal Kro gennem tiderne, som blev udstillet *in situ*, og museumsleder Niels Peter

Ny Holte Skoles 100-års jubilæum i 2009 blev markeret med en udstilling på arkivet. Her ses skolens inspektør fra 1909 til 1934, Jens Peter Hørning, med elever på arbejde i skolehaven. Foto fra omkring 1912. (HA)

Stilling holdt foredrag om kroens historie i den gamle dansesal.

Fra 6. juli til 26. september arrangerede arkivet udstillingen "Kongevejens Historie". Ved hjælp af fotografier og kort berettedes historien om vejen, der blev anlagt af Frederik 2. tilbage i 1584 og i 1760'erne omlagt som Danmarks første moderne vejanlæg ved den fra Frankrig indkaldte vejingeniør Francis Marmillod (1720-1786). Med kommunesammenlægningen 2007 har Kongevejen så at sige fået en ny funktion som Rudersdal Kommunes livsnerve og bindeled.

Ungdomsgården

I efteråret blev det tid til at fejre endnu en rund fødselsdag. Nærum Ungdomsgård markerede i 2009 50-året for ungdomsgårdens indvielse med et jubilæumsskrift, og Historisk Arkiv viste en udstilling med højdepunkter fra stedets historie. Den væsentligste baggrund for udstillingen var et udførligt protokol- og scrapbogsmateriale, som ungdomsgården har ført gennem årene. Historisk Arkiv har i forbindelse med udstillingen overtaget Ungdomsgårdens scrapbøger og andre dokumenter fra kommunens første "ungdomsklub" til fremtidig bevaring. Udstillingen vistes fra d. 30. oktober 2009 til d. 30. januar 2010.

Anden formidling

For at arkivalierne er mere og andet end hengemte papirer på arkivets hylder, må de bringes ind i en forskningsmæssig og formidlingsmæssig sammenhæng. Derfor bringer Historisk Arkivs personale arkivalierne frem i lyset ved skiftende udstillinger og stiller jævnligt op til foredrag, arrangementer og undervisning om lokalhistoriske forhold.

Arkiv på hjul

Konceptet *Arkiv på Hjul* har igen i år været en stor succes. Med *Arkiv på Hjul* har Historisk Arkivs personale besøgt borgerne dér, hvor de er (plejehjem, biblioteker mv.), og formidlet lokalhistorien ved hjælp af en blanding af foredrag, fremvisning af historiske fotos og ikke mindst lokalhistorisk quiz. Ved at møde borgerne uden for arkivets mure får vi engageret folk, der normalvis ikke bruger arkivet, og folk opfatter det som et sjovt, lærerigt og overraskende indslag i hverdagen.

Arkivet har desuden indgået i Rudersdal Bibliotekers undervisningsrække i 2009. Her har vi undervist borgere i, hvilket materiale der findes på arkivet, og hvad det kan bruges til. Dels har undervisningen drejet sig om de traditionelle arkivalier (personarkiver, foreningsarkiver, kort, aviser, fotos osv.), dels har vi givet en introduktion til søgning i arkiver på internettet. Sidstnævnte er en stadig voksende kilde til arkivalske informationer, idet mange søgefunktioner og indscannede dokumenter er at finde der.

I dagene før og efter Ny Holte Skoles 100-års jubilæum havde arkivet besøg af mange af skolens klasser, som fik vist og fortalt historien om deres skole. Dette foregik ved hjælp af historiske fotos, filmoptagelser,

På www.rudersdalmuseer.dk er det muligt at søge i arkivets samlinger. Her kan man gå på opdagelse i arkivets gemmer, og den målrettede forsker kan forberede sit besøg på arkivets læsesal. Historisk Arkiv har i 2009 lavet undervisning i arkivarbejde på internettet, og udbyder også undervisning i arkivrelaterede emner i 2010.

gamle undervisningsmaterialer og landkort fra klasseværelserne, og eleverne fik her et indblik i, hvor meget skolegangen har ændret sig gennem årene.

Samarbejder

Hanne Nielsen (1829-1903) fra Havarthigård i Øverød var som bekendt en pionér indenfor smør- og osteproduktion i slutningen af 1800-tallet: Berømt ud over kommunens grænser – ikke mindst fordi hun var en kvinde i en produktionsverden domineret af mænd. At hun stadig er kendt i det meste af landet blev slået fast i 2009, hvor der har været stor efterspørgsel efter arkivets materiale om hende. Historisk Arkiv har bidraget med viden om Hanne Nielsen til udstillingsprojektet "Vestermølle" ved Skanderborg. Den tidligere mølleejers kone, Ane Kirstine Pedersen var som ung pige elev hos Hanne Nielsen på Havarthigården. Ane blev senere (1882) gift med ejeren af Vestermølle, Anders Nielsen (1859-1928), som var en af andelsbevægelsens foregangsmænd i begyndelsen af 1900-tallet. Desuden har Dansk Landbrugsmuseum på Gl. Estrup vist stor interesse for Hanne Nielsen. Landbrugsmuseet har modtaget indscannet og affotograferet arkiv- og museumsmateriale om

Australiensflyveren Michael Hansen (t.h.), hvis efterladte papirer findes på Historisk Arkiv, er her fotograferet i 1934 i forbindelse med MacRobertson International Air Races England to Australia. Postkort. (HA)

Grundlægger af Birkerød Kostskole (senere Birkerød Statsskole, nu Birkerød Gymnasium) Johan Mantzius (1834-1890) er her fotograferet i sit kontor vistnok i sit sidste leveår, 1890. Kostskolen blev oprettet i 1868 og blev hurtigt kulturelt centrum for Birkerød og omegn. Udover skolevirksomheden dannede skolen ramme for foredragsaftener, skuespil og forfatterbesøg. Skolens arkiv er under registrering på Historisk Arkiv for Rudersdal Kommune. (HA)

Hanne og livet på Havarthigården til formidling i deres permanente udstilling.

Flyvepioneren Michael Hansen

I 2009 har en anden pionér fra arkivets samling, Australiensflyveren Michael Hansen (1903-1987), været i søgelyset. Michael Hansen deltog i oktober 1934 i den berømte kapflyvning fra Mildenhall i England til Melbourne i Australien i konkurrence med nogle af verdens dygtigste piloter og hurtigste fly - og opnåede en 7. plads ud af 20 startende fly. I 2009 markeredes 75-året for flykapløbet med Ove Hermansens udgivelse: "*Da Hansen fløj til Melbourne i '34*", hvilket Teknisk Museum fejrede med en særudstilling om den eventyrlystne pilot. Historisk Arkivs righoldige materiale om Michael Hansens bedrifter udlåntes i denne sammenhæng til Teknisk Museum i Helsingør.

Statistik

Historisk Arkiv for Rudersdal Kommune har i 2009 modtaget store mængder arkivalier fra alle dele af Rudersdal Kommune (159 indkomne journalnumre og herunder et væld af underposter). Disse erhvervelser er dels modtaget som gaver til arkivet i henhold til museumsloven, dels som pligtafleveringer af kommunalt arkivmateriale i henhold til arkivloven. Indkomstjournalerne i 2009 fordeler sig som følger:

Personarkiver: 79

Foreningsarkiver: 19

Erhvervsarkiver: 18

Kommunale forvaltninger og institutioner: 31

Andre institutioner: 12

I alt: 159 arkivfonds

I 2009 har Historisk Arkiv haft 2.767 henvendelser fra borgere, kommunen, kommunale institutioner, forskere, foreninger og virksomheder. Forespørgslerne i arkivets to overordnede samlinger fordeler sig som følger:

	Personlige	**Telefonisk**	**Pr. email**	**Pr. brev**	**I felten**	**Total**
Lokalhistorisk samling	1192	459	366	4	10	
Kommunal samling	273	114	343	3	3	
I alt	1.465	573	709	7	13	2767

Da arkivets udstillingsområde befinder sig udenfor arkivets læsesal, bør det retfærdigvis nævnes, at det ikke lader sig gøre at registrere samtlige besøgende i arkivets udstillinger.

Personale

Igen i 2009 har der været ændringer i arkivets faste stab. Mag.art.hist. Caspar Christiansen tiltrådte stillingen som arkivar pr. 1. januar, og stud.mag. Jacob Stenhøj ansattes som studentermedhjælper pr. 1. maj. Både Caspars og Jacobs primære arbejdsområde er at tage vare på de

Den 29. oktober 2009 åbnede arkivet en udstilling om Nærum Ungdomsgård i anledning af ungdomsgårdens 50 års jubilæum. Det er forstander Mogens Jørgensen foran bardisken. Bagved disken er opsat en meget livagtig fotostat af samme forstander Jørgensen. I forbindelsen med jubilæumsudstillingen overdrog ungdomsgården et stort materiale til arkivet. (Foto: Kirsten Schmidt, Rudersdal Museer)

kommunale arkivalier i henhold til Arkivloven og Historisk Arkivs bestemmelser om merbevaring. Studentermedhjælper Nicolas Schunck opnåede sin kandidatgrad d. 1. august, hvor han tiltrådte en 4 måneders projektansættelse på arkivet. Cand.mag. Morten Richardt har været tilknyttet Historisk Arkiv i perioden 20. april til 15. maj, og igen fra 27. juli, hvor han har arbejdet med løbende arkiverings- og registreringsopgaver. Jan Krønert har efter en pause været tilknyttet arkivet siden 1. april, og har ved årsskiftet 2009/10 færdiggjort indscanningen af alle arkivets "løse" fotos. Tilbage står det omfattende arbejde med at scanne vore mange fotoalbums og samlinger af glaspladenegativer.

Vi takker arkivets frivillige, Jørgen Berg og Jørgen Vagn Jensen, for deres trofaste indsats med alskens registreringsopgaver. Og vi glæder os over vores nye frivillige medarbejder, Dorte May Errebo, der kom til arkivet d. 1. oktober. Dorte, der var ansat som sekretær på Birkerød Gymnasium indtil sommeren 2009, er i færd med at registrere det helt unikke arkivmateriale fra Birkerød Statsskole/Gymnasium, og er i stand til at sætte navne og datering på rigtig mange fotos fra samlingen.

Fremtiden

Ved udgangen af 2009 ser Historisk Arkiv frem til et nyt år med mange spændende afleveringer og bidrag til vores samling, og hvor vi kan formidle nye historier fra arkivets gemmer. *Arkiv på Hjul* ruller naturligvis videre i 2010, og vi glæder os til at kunne krydre vores formidling med udvalg fra filmsamlingen, så snart de elektroniske kopier er i hus. Endelig ser vi frem til endnu et år med en god og fornuftig balance mellem interne opgaver (arkivering, registrering osv.) og udadrettede opgaver (læsesalsbetjening, foredrag osv.), da Historisk Arkiv finder sin styrke og berettigelse i et samspil mellem disse to indsatser.

Hjemmeside

Endelig har Arkivet og Museet igennem hele efteråret 2009 arbejdet tæt sammen med at designe et udkast til ny hjemmeside for Rudersdal Museer. Arbejdet stiller krav til koordinering mellem Rudersdal Museer og Rudersdal Kommunes Kommunikationsafdeling. Dertil kommer samarbejdet med forskellige leverandører af hjemmesideprogrammer og –design. Rudersdal Museer regner med at introducere en ny, flot og - ikke mindst - overskuelig hjemmeside i 2010.

Årsberetning for Historisk-topografisk Selskab for Søllerødegnen 2009

af Anita Mikkelsen

Når man giver sig til at se tilbage på Selskabets virke i 2009, så vil det blandt andet være karakteriseret af det store antal arrangementer, som medlemmerne har fået tilbudt hen over året. Der har været byvandringer og besøg på spændende steder, hvortil Selskabet skaffede adgang. Der var den dejlig tilbagevendende sensommerudflugt og flere ture rundt i kommunen, som blev gennemtravet med de historiske antenner ude. Selskabet har også tilbudt medlemmerne interessante foredragsaftener og som et af de nyere tiltag også arrangementer, som ikke henvendte sig alene til medlemmerne, det sidste med henblik på at styrke interessen for lokalhistorien og måske tilføre Selskabet flere medlemmer.

Forening og Museum

Bestyrelsen har haft glæde af de mange initiativer, fordi de har skabt forøget interesse for vort arbejde, nye medlemmer er kommet til, og der har været stor opbakning blandt medlemmerne. Det er Selskabets formål "*at udbrede kendskab til og vække interesse*" for egnens historie, topografi og kulturelle forhold med mere, og det har vi i bestyrelsen bestræbt os for at efterleve. Det gode resultat skyldes blandt andet vores nære samarbejde med Rudersdal Museer, et samarbejde der skriver sig helt tilbage til oprettelsen af Museet, og som vi finder meget værdifuldt og sætter stor pris på.

Endnu en part har haft betydning for arbejdet med lokalhistorien, og det er Rudersdal Kommune. I de senere år har Selskabet på en række områder samarbejdet direkte med kommunen omkring kulturtiltag. Jeg tænker her blandt andet på Partnerskabet omkring bevaringen af vore monumenter, Selskabets deltagelse som følgegruppe ved udarbejdelsen af kulturmiljøatlasset og vores samarbejde med kulturkonsulent Helle Normand om gennemførelsen af flere konkrete arrangementer til glæde for borgerne i Rudersdal Kommune.

Kommunikation

Nyt fra lokalhistorien

Det er væsentligt for et Selskab at have en tæt kontakt til sine medlemmer. Vi har forsøgt at opnå det på forskellig vis. I de sidste ca. 10 år har vi udsendt vores medlemsblad, "*Nyt fra lokalhistorien*", to gange om året. Det er sammen med Søllerødbogen et meget væsentligt bindeled til vore medlemmer. Det er ikke optimalt kun at udsende et blad to gange om året, men her spiller økonomien ind, porto og trykning er dyrt. Kontakten bliver for spredt, og den lokale presse bringer kun med mellemrum omtale af vore aktiviteter. I år har vi derfor etableret en *mailservice* for de medlemmer, der har ønsket det, men det er der indtil videre kun ca. 140, der har. Det er klart, at disse halvårlige blade må indeholde alle aktiviteter og oplysninger for en ret lang periode. Hvorimod vi gennem mails kan erindre om forestående arrangementer, gøre opmærksom på nye udstillinger på museet med mere. Det er en nærværende, aktuel og billig måde at komme ud med vore budskaber, som vi vil fortsætte i 2010.

Skilte som dette ved en række af kommunens historiske monumenter vil i fremtiden give borgerne mulighed for med mobiltelefon at høre lokalhistorie fortalt.

Selskabet og Rudersdal kommune

I 2004 blev der skabt et samarbejde med den daværende Søllerød Kommune, som blev kaldt "*Partnerskab til bevaring af historiske monumenter i Søllerød Kommune*". Udgangspunktet var Museets netop udgivne "Monumentguide" fra 2003. Ved kommunesammenlægningen indgik også repræsentanter fra Birkerød Historiske Forening i arbejdet.

I den forløbne år er alle ca. 70 offentligt tilgængelige historiske monumenter blevet tilset, enkelte er blevet renoveret, omgivelser istandsat, og i foråret har kommunen bevilget penge til skiltning ved monumenterne. Det har længe været et ønske; men da det er begrænset, hvor meget et skilt kan fortælle, foreslog Selskabet, at der blev bevilget penge til et *audioguide-system*. Det vil betyde, at der på skiltet ved monumentet står et telefonnummer, som vi kan ringe op til på vores mobiltelefon, som vi jo alligevel har i lommen eller tasken, når vi kommer forbi. Og stående ansigt til ansigt med monumenterne vil en stemme fortælle os en historien om stedet, en begivenhed eller en person. I løbet af året er der blevet designet skilte og indtalt lydfiler. Vi regner med, at de første skilte bliver sat i jorden, og telefonerne aktiveret i foråret 2010. Det vil blive en ny måde at bringe historiefortællingen ud i vores lokale miljø og måske også en måde, der vil tiltale skoleelever og andre unge og vække deres interesse for lokalhistorien.

Andelsbageriet set fra vest fra cykelparkeringen ved Nærum Gymnasium i november 2009. Andelsbageriet blev grundlagt på socialdemokratisk initiativ i 1906, og bygningerne taget i brug den 4. august 1907. På pladsen lå tidligere Nærums største og bedst drevne bondegård, Rasmus Nielsens gård. Rasmus Nielsen var en af de dygtige bønder, der i tiden efter landboreformerne drev sin gård frem til præmiering fra Landshusholdningsselskabet. Nu er det andelsbageriet, der trues af nedrivning. Det vil i givet fald betyde, at der skal gennemføres en arkæologisk prøveundersøgelse efter rester af 1700-tals-gården. (Foto: Ole Tage Hartmann, Rudersdal Museer = RM)

Kulturmiljøatlas for Rudersdal Kommune

I 2009 blev arbejdet med et *kulturmiljøatlas for Rudersdal Kommune* afsluttet. Selskabet har været med som følgegruppe, og det endte med, at der blev udpeget i alt 37 værdifulde kulturmiljøer i kommunen ligeligt fordelt mellem de to tidligere kommuner Birkerød og Søllerød. Firmaet COWI har været konsulent på opgaven. Et kulturmiljø er blevet defineret som et geografisk afgrænset område, der ved sin fremtræden afspejler væsentlige træk af den samfundsmæssige udvikling. Kulturmiljøerne er udvalgt inden for følgende kulturhistoriske temaer: landbrug og be-

byggelse – infrastruktur – rekreation, skove og kulturlandskab – industrisamfundets kulturarv – forstæder. Indtil videre vil atlasset kun være tilgængeligt digitalt med de begrænsninger, der ligger i dette som for eksempel den manglende overskuelighed. Man må håbe, at de mange værdifulde beskrivelser, billeder og kort også kan komme i bogform.

Bevaringsudvalget

Det samarbejde, som Selskabet i en årrække har haft med kommunen, især "Byplan", har i 2009 har været forholdsvis beskedent. Selskabet er traditionelt borgernes vagthund med henblik på at bevare såvel landskab som arkitektonisk værdifulde bygninger og bebyggelser. Men det ser ud som om, at Byplan har nok at se til ved behandlingen af byggesager, så at der ikke rigtigt er blevet plads til overblikket. For at have mulighed for at komme med saglige kommentarer til nye projekter eller ændringer af bygninger og bebyggelser ønsker Selskabet at blive hørt tidligt i sagsforløbet og vil i det kommende år henvende sig til kommunen desangående.

Nærum Andelsbageri

I 2009 har et projekt påkaldt sig særlig interesse. Det er de verserende planer for Nærum Hovedgades midterste del, det gamle Nærum Andelsbageri fra 1907. Der er skitseret et supermarked, som forudsætter bageribygningen nedrevet og erstattet af en bygning, der i det nordøstligste hjørne rager helt ud i vejbanen. Det er til at forstå, at en mere end 100-årig erhvervsbygning ikke længere er anvendelig i sin nuværende form, men Andelsbageriet fremviser et smukt eksempel på ordentlig bebyggelsesadfærd ved at være rykket tilbage på grunden til fordel for en lille forplads (hvor brødudsalget førhen var). I det hele virker projektet ude af trit med det fornemme nyanlæg omkring denne vejstrækning, incl. haveanlægget mod gadekæret, som kommunen har gennemført i 2009.

Selskabets bestyrelse har i øvrigt fundet, at det er uheldigt, at bevaringsudvalgets seneste formand også er medarbejder ved Museet. I mange tilfælde er opgaverne overlappende, mens kompetencen ikke er det. Det betyder, at *Jens Johansen* er fratrådt som formand, medens *Carl Steen Berggreen* træder ind i stedet.

Kommunens tilskud

Rudersdal Kommune yder hvert år et tilskud til Selskabets drift, i de senere år af en størrelsesorden på omkring 40.000 kr. Selskabet hen-

vendte sig i 2008 flere gange til kommunen for at gøre opmærksom på de øgede udgifter, som Selskabets aktiviteter blev mødt med, ligesom det ville være langt mere tilfredsstillende for Selskabet, hvis tilskuddet var flerårigt, så der kunne budgetteres derud fra. I 2009 lykkedes det at få gjort vores tilskud flerårigt, og Selskabet er blevet tildelt et årligt tilskud på 45.000 kr. for 2009, 2010 og 2011. Den flerårige aftale er meget tilfredsstillende, men Selskabet havde naturligvis også håbet på et større beløb.

ÅRETS ARRANGEMENTER

Erichsens palæ

Storkøbmændenes palæer

Der har blandt medlemmerne heldigvis været stor interesse for vore arrangementer, så stor, at vi har dubleret flere af dem. Et af dem var et besøg i Erichsens Palæ og Peschiers Gård, som begyndte og afsluttede året. Begge ejendomme tilhører i dag Den danske Bank, som har restaureret de historiske lokaler og viser dem frem. De to bygninger er opført i sidste del af den florissante periode omkring år 1800 af to af den periodes succesfulde købmænd, Erich Erichsen og Pierre Peschier. De er tillige tegnet af tidens væsentligste arkitekt, C.F. Harsdorff. Netop denne periode og dens personligheder, som blandt andre tæller Frédéric de Connick, har også præget Søllerødegnen.

Oldtidsvandring

Trørød Skov og Maglemosen

Det største tilløbsstykke, vi har haft i lang tid, må siges at være vores oldtidstur i Trørød Skov og Maglemosen med arkæolog Ole Lass Jensen fra Hørsholm Egns Museum som guide. Omkring 200 mennesker mødte op ved Vedbæk boldbaner og vandrede Trørød Skov tyndt, mens Ole Lass oprullede områdets historie med bosættelser fra ca. 8000 år siden, og til landsbyen Trørød blev grundlagt i middelalderen. Trørød Skov og mosebredden langs skovbrynet er et af de steder, hvor egnen er rigest på fortidsminder. På mindre end ½ kvadratkilometer findes mere end 50 bopladser, gravhøje og helleristningssten, der stammer fra jægerstenalderen og bronzealderen.

Gækkebreve

Igen i år markeredes påsken med et arrangement i Søllerød Sognegård afviklet i det fine samarbejde, som Selskabet har oparbejdet med henholdsvis menighedsrådets formand, Georg Lund og kommunens kulturkonsulent, Helle Normand. Det blev en forårslørdag, hvor børn og voksne kunne samles om en gammel, specielt dansk påsketradition, kunsten at klippe og skære gækkebreve. Engang var gækkebreve noget, de voksne lavede til hinanden, og Kirsten Dohn, der gennem et langt liv har beskæftiget sig med emnet, fremviste sin samling af fine, gamle gækkebreve fra begyndelsen af 1900-tallet. Arrangementet afsluttedes med et besøg på Museets udstilling af Kay Bojesens arbejder.

Rudersdal kro

Rudersdal Kro lukkede i 1989. Bygningens nuværende ejer, et af vore medlemmer, tilbød at åbne den bevarede krobygning for et besøg, og i den forbindelse arrangerede Museet og Historisk Arkiv en spændende fotoudstilling om kroen i lokalerne. Selskabets medlemmer blev den 18. maj indbudt til at se udstillingen og høre et foredrag ved Niels Peter Stilling om kroen gennem tiderne. 100 medlemmer, det maximale gulvet i den gamle dansesal kunne bære, deltog i arrangementet.

Fortunfortet

Københavns befæstning forbinder vi normalt ikke med vores lokalhistorie, men befæstningen af nordfronten strækker sig i virkeligheden hen over store dele af Dyrehaven, og tæt på vores område ligger Fortunfortet. Her havde bestyrelsens sekretær, Søren Petersen arrangeret en fremvisning både den 3. og 4. juni. Søren Petersen viste rundt i fortet, hvortil der normalt ikke er offentlig adgang. Medlemmerne fik, siddende dybt inde i fortet, en meget interessant indføring i den historiske baggrund for og opbygning af landbefæstningen af hovedstaden. Fortunfortet og befæstningen som helhed blev etableret i perioden inden den 1. Verdenskrig, og under krigen indkaldtes ca. 60.000 mand til Sikringsstyrken. Nogle af disse soldater blev indkvarteret på Søllerødegnen, blandt andet i Mothsgården.

I begyndelsen af juni 2009 arrangerede selskabet med Søren Petersen som guide to besøg i Fortunfortet, der var et vigtigt led i Københavns befæstning fra slutningen af 1800-tallet. (Foto: Søren Petersen)

Sensommerudflugten

På vore sensommerudflugter har vi de senere år været vidt omkring. I år valgte vi nærmiljøet, vor egen nu temmelig store kommune, og besøgte fem udvalgte kirker og to klostre. "Vor Frue Kloster" i Høsterkøb ligger meget smukt, og en nonne, Søster Anne Marie, fortalte inspirerende om klostret. Høsterkøb Kirke, beliggende ved Marmillods gamle Kongevej til Hørsholm, var for mange et spændende nyt bekendtskab. Det er en kirke fra skønvirketiden, 1907-08 med kalkmalerier tegnet af Thorvald Bindesbøll. Bag kirken ligger en af de få og meget tidlige "skovkirkegårde", fra 1933. Vedbæk Kirke er kendt af mange, men Niels Peter Stilling, der som sædvanligt var turens inspirerende guide, føjede nye facetter til vort indtryk af kirken samt førte os ind i familien Grøn's mausolæum. Mausolæet, der nu er overgivet til Rudersdal Museers ansvarsområde,

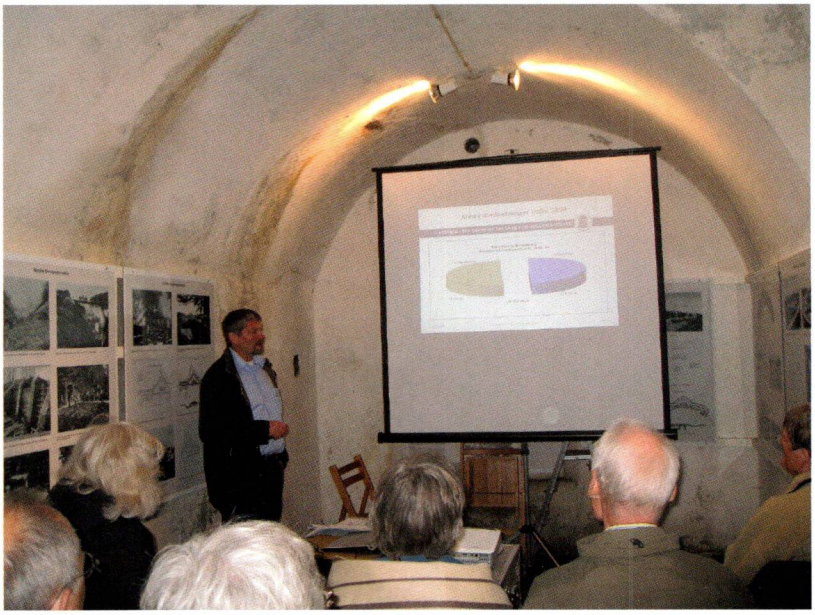

Søren Petersen forklarer Fortunfortets indretning den 4. juni 2009. (Foto: Kirsten Schmidt, RM)

har været familiegravsted for slægten Grøn gennem flere generationer. Birkerød Kirke var naturligvis også blandt de udvalgte kirker, vi besøgte, enestående med sine kalkmalerier, også sammenlignet med mange andre lignende kirker, Selskabet har set på sensommerudflugter. Efter besøget i Birkerød sluttedes af i Søllerød Kirke, som netop har været gennem en meget smuk restaurering.

Trørød

I lighed med i 2008 arrangerede Selskabet i samarbejde med Trørød Grundejerforening en byvandring med udgangspunkt på Trørød Torv. I nærmest vedvarende regn drog ca. 50 medlemmer rundt med Niels Peter Stilling, som fortalte om de spor af den gamle landsby, som stadigvæk findes, og om de tidlige sommerboliger og landstedsbebyggelse, som tilsammen er baggrunden for det nuværende Trørods udseende. Byvandringen var en gentagelse, da arrangementet i 2008 var stærkt overtegnet.

Sensommerudflugten den 5. september 2009 afsluttedes i den nyrestaurerede Søllerød Kirke med en god faglig diskussion mellem menighedsrådets kasserer, Verner Hylby og Niels Peter Stilling. Uenigheden drejede sig om kvaliteten af J. L. Lunds maleri, der i første halvdel af 1800 tallet er blevet indsat i Søllerød Kirkes renæssancealtertavle. (Foto: Søren Petersen)

Vandets kredsløb

Efteråret bød på endnu en vandretur, fra vandværket i Holte ved Søengen langs Søllerød Sø til vandtårnet og videre til det nedlagte renseanlæg i Kirkeskoven. Det var en vandring i historisk perspektiv sat i værk af bestyrelsesmedlem Carl Steen Berggreen i samarbejde med Rudersdal Vand og med muligheden for også at komme op i det 90 meter høje vandtårn og se kommunen i fugleperspektiv. Det var der et halvt hundrede medlemmer, der benyttede sig af.

Kulturmiljøer

Som jeg tidligere har nævnt, har Selskabet deltaget som følgegruppe i projektet at udarbejde et "kulturmiljøatlas". Vi fandt det derfor i bestyrelsen naturligt at bede Niels Peter Stilling, der var væsentlige bidragyder til arbejdet med at udpege og beskrive kulturmiljøerne, om også at fremlægge dette arbejde for medlemmerne. Gennem foredrag og mange fine billeder, taget af Niels Peter Stilling, fik medlemmerne illustreret og kommenteret de 37 udvalgte kulturmiljøer i kommunen. Nogle var indlysende, mens valget af andre var forbavsende.

C. Th. Sørensens berømte runde eller ovale haver i Nærum fra 1948 er for længst blevet fredede. I 2009 arrangerede selskabet en rundvisning i haverne. (Luftfoto fra omkring 1970, Historisk Arkiv for Rudersdal Kommune)

De ovale haver

"De ovale haver" er et af de bevaringsværdige kulturmiljøer i Rudersdal Kommune. Det er en række bemærkelsesværdige kolonihaver beliggende i Nærum ved Hegnsvej og Nærumgårdsvej. Kulturarvstyrelsen har i 2009 købt en af haverne og anlagt en historisk nyttehave. Haverne er oprindeligt tegnet af vor kendte havearkitekt C. Th. Sørensen i 1948. Bestyrelsesmedlem og arkitekt Jens Johansen samt landskabsarkitekt

Allehelgen blev markeret af selskabet og Museet ved udskæring af roelygter i Søllerød Sognegård. (Foto: Søren Petersen)

Kirsten Lund-Andersen, der har stået for planlægningen af "KUAS-haven", fortalte og førte rundt i disse unikke, ovale haver, som hvert år besøges af arkitekter fra hele verden.

Allehelgen

Den 1. november er Allehelgensdag, og Selskabet havde indbudt børn og voksne i kommunen til at tage del i den gamle, danske tradition med at udhule roer til lygter. Ca. 50 børn og voksne hulede ud, mens de hørte historier, der knytter sig til den skik at udhule roer i Danmark og græskar i USA. Som en spændende afslutning på arrangementet gik alle i procession en tur rundt på Søllerød Kirkegård med tændte lygter, mens flere historier om tro og overtro knyttet til stedet skabte en stemning af gys. Arrangementet var lavet i et samarbejde med Søllerød Sognegård ved Georg Lund og kulturkonsulent Helle Normand.

Generalforsamlingen

Torsdag den 28. maj afholdt Selskabet sin ordinære generalforsamling i Søllerød Sognegård. Ca. 140 medlemmer deltog og godkendte såvel formandens beretning som kassererens regnskab med akklamation. Regnskabet udviste et overskud på 25.000 kr. for 2008. Overskuddet

skyldtes, at der er sparet porto ved medlemmernes udbringning af Søllerødbogen, og at kassereren, Henrik Støtt, har påtaget sig en større del af det administrative arbejde. Kontingentet forblev uændret.

På valg fra bestyrelsen var Henrik Støtt, Carl Steen Berggreen, Søren P. Petersen, Jørgen Langebæk og Ernst Goldschmidt. Alle blev genvalgt. Birgitte Warming blev valgt til bestyrelsen (var suppleant). Ole Sørensen og Tom Olsen ønskede ikke genvalg. Morten Trommer blev valgt som 1. suppleant og Jan Britze som 2. suppleant. Som revisor genvalgtes Ena Berg, og som ny revisor valgtes Lis Worsting, Hans Holm ønskede ikke genvalg. Formanden takkede Ole Sørensen og Tom Olsen for deres arbejdet for Selskabet. Ole Sørensen blev specielt takket for de mange år, han havde været aktiv i bestyrelsen for Selskabet, for arbejdet som forfatter, redaktør af NYT og meget andet.

Erik Mollerup, formand for kultur- og fritidsudvalget, takkede for det gode og konstruktive samarbejde, Selskabet havde med kommunen.

Efter generalforsamlingen holdt Niels Peter Stilling foredrag om "Danmarks herligste Herregårde" i forbindelse med et større bogprojekt for forlaget Gyldendal.

Søllerødbogen

Søllerødbogen er vort flagskib, og vi udgiver den i samarbejde med Rudersdal Museer, som lægger et meget omfattende og kvalificeret arbejde i redaktionen af den, hvad Selskabet er meget glad for.

Søllerødbogen 2009 er igen et smukt eksemplar af vores årbog, som indeholder en række både interessante og morsomme artikler.

Ny sekretær

Selskabet sagde i foråret farvel til *Inge Lund Andersen*, Selskabets sekretær gennem15 år med en stor tak for fint arbejde. *Tanja Maj Jakobsen* har overtaget jobbet som vores nye sekretær og har dermed den væsentlige funktion at være det venlige bindeled til vore medlemmer.

Antal medlemmer

Den 1. januar 2009 var medlemstallet 1033.
Den 1. januar 2010 var medlemstallet 1084.

Selskabets regnskab 2009

af Henrik Støtt

Driftsregnskab for perioden 1. januar – 31. december 2009
Balance pr. 31. december 2009

DRIFTSREGNSKAB	**2009**	**2008**	**Budget 2009**
INDTÆGTER			
Kontingenter	245.875,00	260.200,00	244.000
Tilskud[1]	45.000,00	40.000,00	70.000
Bogsalg[2]	7.668,00	11.997,30	5.000
Monumentvedligehold, gaver	0,00	0,00	0
Renter	473,22	4.392,94	4.000
Indtægter i alt	**299.016,22**	**316.590,24**	**323.000**
UDGIFTER			
Søllerødbogen[3]	158.992,45	170.191,20	179.000
Medlemsinformation[4]	28.830,50	27.206,25	28.000
Medlemsaktiviteter[5]	7.020,21	21.696,50	15.000
Monumentvedligehold	0,00	0,00	0
Administration[6]	78.465,34	69.617,26	95.000
Honorarer[7]	2.314,80	491,70	1.000
Finansielle omkostninger[8]	1.168,00	2.180,25	5.000
Udgifter i alt	**276.791,30**	**291.383,16**	**323.000**
Årets resultat	**22.224,92**	**25.207,08**	**0**

BALANCE	
Egenkapital	
Egenkapital pr. 1. januar 2009	309.813,56
Årets resultat	22.224,92
Egenkapital pr. 31. dec. 2009	**332.038,48**

Beholdning	
Driftskonto, Nordea	262.509,06
Monumentkonto, Nordea	0,00
Indskudskonto, Nordea	69.127,92
Udlægskasse	401,50
Beholdning i alt	**332.038,48**

Holte, den 31. januar 2010

Henrik Støtt

Revisionspåtegning

Vi har revideret årsregnskabet for Historisk-topografisk Selskab for Søllerødegnen og har herunder konstateret, at regnskabet er i overensstemmelse med selskabets bogføring. Vi har endvidere konstateret tilstedeværelsen af selskabets kontante beholdning pr. 31. december 2009.

Regnskabet giver efter vores opfattelse et retvisende billede af selskabets resultat for 2009, dets aktiver og dets økonomiske stilling i øvrigt.

Revisionen har ikke givet anledning til bemærkninger.

Holte, den 23. marts 2010

Som generalforsamlingsvalgte revisorer

Ena Berg ***Lis Vorsting***

NOTER

	2009	2008	Budget 2009
1. *Tilskud*			
Tilskud Rudersdal Kommune	45.000	40.000	70.000
Andre tilskud	0,00	0,00	0
Tilskud i alt	**45.000**	**40.000**	**70.000**
2. *Bogsalg*			
Søllerødbogen, diverse årgange	6.595,00	7.400,00	
Søllerød – som det var engang	1.100,00	4.203,00	
Dreng i Holte	0,00	0,00	
Limfjordsluft	0,00	0,00	
Fra Røjels Bom	0,00	0,00	
Skoleliv i Søllerød	0,00	0,00	
Brandslukning i Søllerød	0,00	50,00	
Paul Bergsøe og Kofoedsminde	0,00	0,00	
Frederic de Coninck og Dr'gård	0,00	1.250,00	
Søllerød med malerøjne	0,00	285,00	
København-Vedbæk-Verden	1.800,00	910,00	
Niartharum	320,00	1.030,00	
Fra seks landsbyer til syv bydele	340,00	640,00	
50 år i lokalhistoriens tjeneste	0,00	65,00	
Frederik VII og Skodsborg	30,00	230,00	
14 malerier fra Søllerødegnen	240,00	340,00	
Nærumbanen 1900-1975	330,00	570,00	
Bygn'kunst i Søllerød 1670-1970	125,00	535,00	
Gårdmandsliv i Gl. Holte	1.200,00	100,00	
Kunstkort	0,00	0,00	
Diverse	0,00	1.452,50	
Boghandlerrabatter	- 4.412,00	-7.063,20	
Bogsalg i alt	**7.668,00**	**11.997,30**	**5.000**
3. *Søllerødbogen*			
Trykning	140.212,50	147.328,75	
Særtryk	0,00	0,00	
Forsendelse	13.286,80	14.886,75	
Diverse (a)	5.493,15	7.975,70	
Søllerødbogen i alt	**158.992,45**	**170.191,20**	**179.000**

	2009	2008	Budget 2009
4. *Medlemsinformation*			
Trykning af "NYT"	17.325,00	17.200,00	
Forsendelse af "NYT"	11.257,50	10.006,25	
Diverse	248,00	0,00	
Medlemsinformation i alt	**28.830,50**	**27.206,25**	**28.000**
5. Medlemsaktiviteter			
- Sensommerudflugt			
Deltagerbetaling	23.100,00	25.325,00	
Transport	8.900,00	8.900,00	
Forplejning	13.660,00	10.665,00	
Lokaleleje	0,00	0,00	
Honorarer m.v.	0,00	3.765,00	
Divers	504,50	285,00	
Sensommerudflugt i alt	**35,50**	**1.710,00**	**0**
- *Andre aktiviteter*			
Deltagerbetaling	0,00	0,00	
Lokaleleje	2.311,90	1.950,00	
Forplejning, indkøb	1.511,94	498,00	
Fortæring, salg	0,00	0,00	
Honorarer m.v.	0,00	879,00	
Diverse (b)	3.231,87	20.079,50	
Andre aktiviteter i alt	**7.055,71**	**23.406,40**	**15.000**
Medlemsaktiviteter i alt	**7.020,21**	**21.696,50**	**15.000**
6. *Administration*			
Sekretærbistand	49.625,91	44.501,61	
Porto	2.961,00	1.113,00	
Kontorartikler	1.426,90	0,00	
Annoncer	1.658,75	2.452,50	
Møder	3.025,50	2.709,50	
Kontingenter	3.155,00	3.145,00	
Medlemsadministration	14.614,28	14.918,65	
Diverse	1.998,00	778,00	
Administration i alt	**78.465,34**	**69.617,26**	**95.000**

	2009	2008	Budget 2009
7. *Honorarer m.v.*			
Honorarer, tjenesteydelser m.v.	0,00	0,00	
Rejser og forplejning	0,00	0,00	
Gaver	2.314,80	491,70	
Honorarer mv i alt	**2.314,80**	**491,70**	**1.000**
8. *Finansielle omkostninger*			
Gebyrer, bank m.v.	1.168,00	2.180,25	
Finansielle omkostninger i alt	**1.168,00**	**2.180,25**	**5.000**

(a) Posten indeholder blandt andet vingaver mv til redaktører, forfattere og distributører af Søllerødbogen samt kopiering af materiale til med-lemmerne.
(b) Posten indeholdt i 2008 en udgift på 19.250 kr. til anskaffelse af publikationen "Hvor storbyens skygge strejfer landet" til omdeling til selskabets medlemmer.

Bestyrelsen for historisk-topografisk selskab for søllerødegnen 2009-2010

Valgt ved generalforsamlingen den 28. maj 2009

Etnolog Anita Mikkelsen, *formand.*
Telefon 45 89 07 17.

Chefkonsulent Henrik Støtt, *næstformand og kasserer.*
Telefon 45 42 36 81.

Cand.polyt. Søren P. Petersen, *sekretær.*
Telefon 45 42 42 89.

Museumsinspektør Niels Peter Stilling, *redaktør.*
Telefon 45 80 20 46.

Civilingeniør Carl Steen Berggreen, *formand for bevaringsudvalget.*
Telefon 45 42 10 41.

Arkitekt m.a.a. Jens Johansen.

Cand.mag. Peter M.M. Christensen.

Etnolog MK Birgitte Scherning Povlsen.

Cand.jur. Ernst Goldschmidt.

Tandlæge Jørgen Langebæk.

Cand.pæd. Birgitte Warming.

Suppleanter

Cand.mag. Morten Trommer.

Underdirektør Jan Britze

Forretningsudvalget

Anita Mikkelsen.

Søren P. Petersen

Niels Peter Stilling

Henrik Støtt

Bevaringsudvalget efter 27.10.2009

Carl Steen Berggreen, *formand*

Jens Johansen

Sekretariat

Rudersdal Museer, Mothsgården, Søllerødvej 25, 2840 Holte.

Telefon 45 80 20 46. Fax 45 80 53 60.

E-mail: museum@rudersdal.dk

Hjemmeside: www.rudersdalmuseer.dk

Historisk-topografisk Selskab for Søllerødegnen
Rudersdal Museer